

17—21 april

Debatter m. m.

Fredagen den 17 april

	Sid.
Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen.....	5
Anslag till studiesociala ändamål:	
Brevskolestipendier.....	7
Bidrag till anordnande av skolmåltider.....	10
Utredning rörande försäkringsväsendet.....	14
Utvidgad statlig gruvdrift i Norrland.....	18
Åtgärder för fortsatt drift vid Oskarshamns varv.....	22
Åtgärder mot inflation.....	23
Placeringen av allmänna pensionsfondens medel m. m.	29
Skilda kanslier för allmänna pensionsfondens delfonder.....	35
Hyresvärds rätt att höja hyran i samband med ombyggnadsarbete ..	36
Interpellation av fru Kristensson ang. deltagandet i mödraundervisning.....	40
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Helén ang. ämbetsmäns deltagande i politiska partiers jubileumskonferenser.....	44
herr Svensson i Stenkyrka ang. undersökning av trafiken mellan Gotland och fastlandet	44
herr Nordstrandh ang. universitetsorganisationens utbyggnad.....	44
herr Braconier ang. redovisningen av remissvaren i författningsfrågan.....	44
herr Braconier ang. protokollföring i forskningsberedningen.....	44
herr Braconier ang. filmcensuren.....	44
herr Hermansson ang. åtgärder mot prisstegringar.....	44
herr Hyltander ang. ansvarstalan vid vissa trafikolyckor	44
herr Gomér ang. lagstiftning om mäklarverksamhet.....	44

	Sid.
herr Nordgren ang. åtgärder med anledning av släpvagnsolyckor.	44
fru Forsling ang. utbildningen av socialpoliser.	44

Tisdagen den 21 april

Svar på frågor av:

herr Braconier ang. protokollföring i forskningsberedningen	44
herr Braconier ang. filmcensuren.	45
herr Gustafsson i Borås ang. ekonomiskt bistånd till svenskar i Misiones i Argentina.	45
herr Helén ang. ämbetsmäns deltagande i politiska partiers jubileumskonferenser.	47
herr Hermansson ang. åtgärder mot prisstegringar.	49
herr Jönsson i Ingemarsgården ang. en oljeledning från Trondheimsfjorden till Sverige.	50
herr Braconier ang. redovisningen av remissvaren i författningsfrågan.	50
herr Hyltander ang. ansvarstalan vid vissa trafikolyckor.	51
herr Gomér ang. lagstiftning om mäklarverksamhet.	52
herr Jonsson ang. bärgningstillstånd vid flyghaverier.	53
herr Enskog ang. åtgärder mot vissa tågolyckor.	54
herr Nordstrandh ang. universitetsorganisationens utbyggnad.	55
herr Hamrin i Kalmar ang. tidsplaneringen för reformering av länsförvaltning och länsindelning.	55
fru Forsling ang. utbildningen av socialpoliser.	56
herr Carlsson i Huskvarna ang. utvidgning av rätten till statsbidrag för barntandvård.	57

Svar på interpellationer av:

herr Helén ang. gymnasiereformens genomförande.	57
herr Wennerfors ang. fackskolorna.	63
herr Spångberg ang. upplysningsverksamheten rörande kärnvapen och deras verkningar.	69
herr Spångberg ang. undersökning av omständigheterna i samband med tyske medborgaren Willi Jutzis död.	79

Meddelande om enkla frågor av:

fru Eriksson i Stockholm ang. möjligheter för partiellt arbetsföra att erhålla statlig tjänst.	88
herr Börjesson i Falköping ang. åtgärder mot den illegala narkotikahandeln.	88

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 17 april

Sid.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 45, om anslag till övnings- och yrkeslärarutbildning samt till fortbildning m. m.	5
— nr 46, ang. anslag till studiesociala ändamål	7
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 13, ang. användande av riksbankens vinst för år 1963	14
— utlåtande nr 14, om utredning rörande försäkringsväsendet	14
— nr 15, om utvidgad statlig gruvdrift i Norrland	18
— nr 16, om åtgärder för fortsatt drift vid Oskarshamns varv	22
— nr 17, om informationsmaterial för studiebesök i riksdagen	23
— nr 18, om åtgärder mot inflation	23
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 27, om ökad rätt till fri medicin	29
— nr 31, ang. placeringen av allmänna pensionsfondens medel m. m.	29
— nr 32, om skilda kanslier för allmänna pensionsfondens delfonder ..	35
— nr 33, om förhöjning av vissa livräntor i anledning av yrkesskada m. m.	36
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 18, ang. hyresvärds rätt att höja hyran i samband med ombyggnadsarbete	36

Fredagen den 17 april

Kl. 11.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollen för den 10 innevarande april.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 146, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 14 oktober 1939 (nr 727) om förbud mot arbetstagares avskedande med anledning av värnplikstjänstgöring m. m.

§ 3

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna nr 912—919;

till behandling av lagutskott motionen nr 920; samt

till konstitutionsutskottet motionerna nr 921 och 922.

§ 4

Föredrogs den av herr *Wennerfors* vid kammarens sammanträde på förmiddagen den 15 innevarande april gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående begäran om uppgifter rörande studieförbund m. fl. organisationer.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Anslag till övnings- och yrkeslärarutbildning samt till fortbildning m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1964/65 till övnings- och yrkeslärarutbildning samt till fortbildning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—10

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11

Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen

Sedan punkten föredragits anförde

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Vi ansåg oss ha anledning att redan i den motion som nu behandlas säga att ecklesiastikdepartementet i stort sett håller en god takt i fråga om skolväsendets utveckling. Då har naturligtvis även vi tagit hänsyn till den avvägning som måste ske mellan olika angelägna uppgifter. Det är t. ex. knappast möjligt att samtidigt öka all byggnadsverksamhet så mycket som i och för sig skulle vara önskvärt och även nödvändigt. Läget är nu onekligen mera katastrofalt på bostadsfronten än vad det är för skolorna. Vi anser därför att man tills vidare får nöja sig med det skolbyggnadsprogram som föreslagits av regeringen.

Även i fråga om skolbyggnaderna skulle vi emellertid i dag ha befunnit oss i en gynnsammare situation, om regeringen redan på ett tidigare stadium

Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen

hade gjort en vettig avvägning. Jag tänker bl. a. på vad som påpekades i onsdagens debatt om avvägningen mellan kyrkobyggen å ena sidan och andra angelägna uppgifter å den andra. Det råder intet tvivel om att åtskilliga av de 620 nya kyrkor, som har byggts sedan år 1958, med mycket stort berättigande kunde ha ersatts av skolbyggen. Vi hoppas att regeringen i fortsättningen använder tillgängliga resurser av detta slag på ett bättre sätt.

Vi har däremot föreslagit vissa förbättringar som inte inkräktar på byggnadsresurserna. I det ena fallet gällde det fortbildning av lärare. På den punkten kan vi emellertid känna oss helt tillfredsställda, om riksdagen nu följer utskottets förslag. Detta innebär nämligen att riksdagen anmodar regeringen att redan till nästa års riksdag lägga fram ett förslag i den riktning som vi har önskat.

Under den andra punkten i vår motion — som jag med talmannens tillstånd säger några ord om redan nu för att spara tid — har vi pläderat för en starkare utbyggnad av konsulentorganisationen än vad regeringen velat gå med på. Därvidlag har utskottet visserligen inte gjort en formlig beställning i likhet med vad vi föreslagit, men dess förslag innebär dock en uppmaning till regeringen att göra mer. Även på denna punkt kan man alltså till nöds vara nöjd. Det måste ju förutsättas att regeringen tar hänsyn inte bara till direkta krav från riksdagen utan också till önskemål som har formulerats mindre bestämt.

Utskottets motivering för att vila på hanen är emellertid långt ifrån hållbar. Härvidlag förhåller det sig inte på samma sätt som i fråga om skolbyggnadsprogram och liknande ting. Här gäller det inte tillgången på yrkesfolk och material, utan det handlar främst om en avvägning av vad man skall anvisa pengar till. Skolöverstyrelsen vill ha drygt 1,5 miljon kronor för den

förstärkning som berörs i punkt 13. Utskottet har för resten kallat lärarfortbildningen en hörnsten i skolbyggnaden, men det anser inte att vi har råd med denna hörnsten. Utskottet säger sig ha kommit till denna uppfattning efter en medelsavvägning mellan olika angelägna ändamål. Dit hör alltså — antar jag — även avvägningen av hur mycket pengar man skall anslå till de kyrkor jag tidigare talade om men också den avvägning statsutskottet gör i fråga om anslagen för militära ändamål.

Det borde kanske ha sagts att statsutskottets avvägning i detta avseende i år är ett resultat av vad majoriteten i utskottet anser. Trots att det inte föreligger någon reservation på denna punkt är det bekant — inte minst genom debatten i onsdags — att det finns en minoritet inom statsutskottet som menar att man kunde använda en del av de militära anslagen på ett bättre sätt. I år har nämligen reservanter i statsutskottet i likhet med oss ansett att man kan pruta ned anslagen för militära ändamål med 150 miljoner kronor. Denna uppfattning hade också ett 60-tal riksdagsledamöter när vi röstade om dessa frågor i onsdags. Hade en avvägning genomförts redan inom statsutskottet i den riktning som reservanterna och dessa 60 röstande önskade, hade det blivit bra utrymme för de 1,6 miljon kronor som skolöverstyrelsen vill ha för ifrågakvarande fortbildningsändamål.

Jag förutsätter emellertid att regeringen skall bli mera lyhörd för denna riksdagsopinion. Eftersom utskottet trots en ohållbar motivering i alla fall kommit fram till en slutsats som rimmar med vår inställning har jag, herr talman, inte något särskilt yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 12—17

Vad utskottet hemställt bifölls.

Brevskolestipendier

§ 6

Anslag till studiesociala ändamål

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1964/65 till studiesociala ändamål jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Brevskolestipendier

Kungl. Maj:t hade (bilaga 10, punkt 299, s. 621) föreslagit riksdagen att dels medgiva, att för budgetåret 1964/65 finge till brevskolestipendier utdelas högst 200 000 kr., dels ock till Brevskolestipendier för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 150 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nils-Eric Gustafsson m. fl.* (I: 269) och den andra inom andra kammaren av herr *Wahrendorff m. fl.* (II: 343);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Hilding* och *Svanström* (I: 254) och den andra inom andra kammaren av herr *Westberg m. fl.* (II: 210), i vilka hemställts att riksdagen — för beredande av likställighet mellan brevskoleinstitut och elever vid dessa respektive de statliga vuxenläroverken och deras elever — måtte för budgetåret 1964/65 anvisa enforcerliga medel för att bereda kostnadsfri undervisning vid korrespondensinstitutens preparandkurser för realexamen och studentexamen, för examen för handelsgymnasium och teknisk privatistexamen samt därutöver erforderliga anslag för stipendiering av elever vid dylika preparandkurser med 2 000 kr. per elev på gymnasiestadiet respektive 1 000 kr. per elev på realskolestadiet.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 269 och II: 343

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionerna I: 254 och II: 210 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte

a) medgiva, att för budgetåret 1964/65 finge till brevskolestipendier utdelas högst 200 000 kr.;

b) till Brevskolestipendier för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 150 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Tillåt mig säga några ord om den motion som berör de ekonomiska förutsättningarna för deltagande i korrespondensundervisningen.

Statsutskottet har även denna gång vägrat medverka till en förbättring av de brevskolestuderandes villkor. Det är med intresse man konstaterar utskottets förmåga att variera skälen för sina avstyrkanden. Den motion som jag närmast talar om har nämligen återkommit tre år i följd. År 1962 hänvisade utskottet till att brevskoleutredningens betänkande, som särskilt behandlar brevskoleundervisningens problem, var föremål för remissbehandling och att utskottet därför inte kunde ta ställning till motionen. År 1963 ville utskottet avvakta studiehjälpsutredningens och gymnasieutredningens förslag innan det fattade ståndpunkt till motionen. I år säger det sig vilja avvakta gymnasieutredningens förslag och anser sig av denna anledning inte kunna tillstyrka motionen. Det hela artar sig onekligen att bli en rätt lång följetong.

Jag kan inte finna annat än att det är svepskäl som statsutskottet åberopar. Gymnasieutredningen skall visserligen framlägga förslag om formerna för vuxenutbildningen, men det var studiesociala utredningen som svarade för den ekonomiska sidan av ärendet, och denna utredning har ju framlagt sitt betänkande, dock utan att där beröra

Brevskolestipendier

frågan om de brevskolestuderandes villkor. Jag förutsätter också att gymnasieutredningen mera kommer att ägna sig åt den formella sidan än åt den ekonomiska, och därför kan jag inte finna att man skulle behöva vänta på gymnasieutredningens förslag, när det gäller de brevskolestuderandes förhållanden. Så farligt som utskottet menar kan det väl inte vara att i detta avseende ta ett första steg till förbättringar. När det gäller de studerande vid gymnasierna har vi ju inte hesiterat för att förbättra deras villkor i avvaktan på gymnasie-reformen. Vad de brevskolestuderande beträffar finner utskottet däremot anledning till uppskov år efter år. Och ändå måste det anses vara ett rättvisekrav att studerande, som vid ett korrespondensinstitut skaffar sig en utbildning motsvarande den som ges vid de statliga skolorna, får göra detta på så likvärdiga ekonomiska villkor som möjligt i förhållande till övriga studerande.

Departementschefen har också accepterat studiesociala utredningens väl motiverade förslag att de vuxenstuderande, som hunnit fram till slutetappen i sin examen, genom stipendiering bör ges möjlighet att ta ledigt från sin anställning för att under en kortare period ägna sig enbart åt studier. Denna förman tycks man inte vilja ge de korrespondensstuderande. Jag tycker att detta är mycket underligt. Det kan inte vara riktigt att en studerande, som med hänsyn till familjeförhållanden, försörjningsplikt, arbetsförhållanden eller bostadsort inte kan vara borta någon längre tid från sin hemort eller från arbetsplatsen och som därför inte kan dra nytta av den gymnasieundervisning som kostnadsfritt meddelas vid statliga skolor, skall själv få bekosta en väsentlig del av undervisningen samt dessutom betala alla utgifter för sitt uppehälle vid de preparandkurser som anordnas i anslutning till korrespondensstudier.

Om man har tillfälle anmäla sig till ett vuxengymnasium och där följa stu-

dierna kan man ta ledigt inför en examen och har då möjlighet att få ett stipendium på 2 000 kronor för att ekonomiskt klara det hela. Men när det gäller de studerande vid våra korrespondensinstitut utgör 600 kronor det högsta bidrag som de kan erhålla under hela sista året före examen, och från detta belopp dras avgifter för korrespondensbrev och annat kursmaterial. De studerande får inte någon som helst hjälp till uppehållet under preparandkurserna, vilket betyder att många av dem inte kan delta i dessa kurser. De har kanske inte ens möjlighet att avlägga examen vid den skola där de har studerat utan blir tvungna att göra det vid en skola i eller nära hemorten för att överhuvudtaget orka med utgifterna för sina studier.

Det är ett rättvisekrav att dessa förhållanden rättas till. Jag kan inte finna annat än att riksdagen borde kunna gå med på det förslag som framlagts i vår motion, där vi begär att erforderliga medel skall anvisas för att bereda kostnadsfri undervisning vid korrespondensinstitutens preparandkurser för realexamen och studentexamen, för examen vid handelsgymnasium och teknisk privatistexamen samt att därutöver erforderliga anslag anvisas för stipendiering av elever vid dylika preparandkurser med 2 000 kronor per elev på gymnasiestadiet respektive 1 000 kronor per elev på realskolestadiet.

Detta är enligt min mening ett mycket välmotiverat yrkande och jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till motionen.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Det är naturligtvis inte alls så att utskottet på något sätt har den obotfärdiges förhinder och försöker hitta nya svepskal varje år för att skjuta på denna fråga. Men vi har ansett att det stora studiesociala stödet får gå före. Nu har vi fått detta vid årets riksdag, och tiden bör vara mogen för

Brevskolestipendier

att härnäst ta upp dessa andra områden. Det gäller ju inte bara brevestudierna utan över huvud taget fritidsstudierna. Om vi bara tar upp brevskolestudierna, utlämnar vi en del andra områden som är lika berättigade till stöd. Vi anser alltså att vi får lov att avvakta förslag som tar upp problemet i hela dess vidd, och vi är övertygade om att vi ganska snart får ta ställning till ett förslag som går utöver det motionärerna här lagt fram.

Därmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Det är mycket värdefullt att utskottet ser på denna fråga i hela dess vidd. Jag är själv mycket intresserad av att vi får en lösning av hela frågan om vuxenutbildningen, och jag anser det vara en mycket angelägen uppgift att kartlägga, utreda och framlägga förslag på detta område.

Men jag kan inte förstå att en sådan slutgiltig lösning över hela fältet skulle stå i vägen för denna dellösning, som innebär att vi tar ett steg på vägen och skapar rättvisa i förhållande till dem som studerar vid våra statliga skolor. Det är inte fråga om att lösa hela brevskoleundervisningens stora problem, utan förslaget gäller dem som läser till studentexamen, realexamen, examen vid handelsgymnasium och teknisk privatistexamen, där vi har jämförelsematerial. För sådana studerande finns ju statliga skolor, vuxenläroverk, kvällsgymnasier o. s. v., där de kan få läsa kostnadsfritt och har möjligheter att få stipendier, så att de kan ta ledigt från arbetet och förbereda sig för examen. Men de som bor så att de måste läsa hemma är ju utestängda från dessa förmåner. Det borde vara möjligt att ta ett första steg och rätta till denna orättvisa.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 254 och II: 210; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Westberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o mom. II) i utskottets utlåtande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 254 och II: 210.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Westberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 125 ja och 53 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3**Bidrag till anordnande av skolmåltider**

Kungl. Maj:t hade (punkt 302, s. 623 och 624) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 16 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Thorsten Larsson m. fl.* (I: 405) och den andra inom andra kammaren av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Nilsson* i Tvärålund (II: 480), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta, att statsbidrag finge utgå med 1 kr. 25 öre per utspisad måltid för diabetessjuka;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Erik Olsson m. fl.* (I: 409) och den andra inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Norderön och *Jönsson* i Ingemarsgården (II: 486), i vilka hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt framläggande av förslag till ändrade grunder för statsbidrag till skolmåltidsverksamheten i kommunerna i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 478) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 584), i vilka hemställts att riksdagen vid behandling av statsverkspropositionens åttonde huvudtitel måtte besluta 1. att medge statsbidrag till skolmåltider enligt de grunder som i motionerna anförts, 2. att till Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 35 000 000 kr.;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Widén* och *Hilding* (I: 501) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Skellefteå *m. fl.* (II: 579), i vilka hemställts att riksdagen måtte 1. bemyndiga Kungl. Maj:t

att för budgetåret 1964/65 lämna statsbidrag till skolmåltider enligt de grunder motionerna förordat, samt 2. till Bidrag till anordnande av skolmåltider under åttonde huvudtiteln anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 12 000 000 kr. förhöjt förslagsanslag på sammanlagt 28 000 000 kr.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 405 och II: 480, i vad de avsåge statsbidrag till skolmåltider för diabetessjuka, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 478 och II: 584 samt I: 501 och II: 579, samtliga motioner i vad de avsåge ändrade grunder fr. o. m. budgetåret 1964/65 för statsbidrag till skolmåltider, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 478 och II: 584 samt I: 501 och II: 579, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 16 000 000 kr.;

IV. att motionerna I: 409 och II: 486, I: 478 och II: 584 samt I: 501 och II: 579, sistnämnda fyra motioner i vad de avsåge åtgärder för framtida ytterligare förstärkningar av statsbidragsgivningen till skolmåltidsverksamheten, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson*, *Thorsten Larsson*, *Widén*, *Nils-Eric Gustafsson*, *Svensson* i Stenkyrka, *Svensson* i Ljungskile, *Wedén*, *Larsson* i Hedenäset och *Källstad*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 405 och II: 480, besluta att bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1964/65 lämna statsbidrag till skolmåltider för diabetessjuka med 1 kr. 25 öre per utspisad måltid;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 478 och II: 584 samt I: 501 och II: 579, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, bemyndiga Kungl.

Maj:t att för budgetåret 1964/65 lämna statsbidrag till skolmåltider enligt de grunder reservanternas förordat;

III. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 478 och II: 584 ävensom med bifall till motionerna I: 501 och II: 579, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till anordnande av skolmåltider för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 28 000 000 kr.;

IV. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 409 och II: 486, I: 478 och II: 584 samt I: 501 och II: 579, sistnämnda fyra motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts rörande åtgärder för framtida ytterligare förbättringar av statsbidragsgivningen till skolmåltidsverksamheten.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Kostnadsöverbilningen på kommunerna är synnerligen markant just beträffande det anslag som nu behandlas. Sedan år 1948 har statens andel av skolmåltidskostnaderna sjunkit från 70 till i dag knappa 10 procent. Kommunernas starkt ökade kostnader har sannolikt medverkat till att skolmåltidsverksamheten inte har utvecklats så som varit önskvärt. Erinras må också om att en undersökning, som utförts av statens institut för folkhälсан, givit vid handen att åtgärder som syftar till att höja kostens kvalitet är angelägna. En förbättring av statsbidraget skulle säkerligen bli av positiv betydelse från dessa synpunkter.

Alltsedan år 1959 har riksdagen i årliga skrivelser till Kungl. Maj:t hemställt om förslag till förbättring av statsbidraget till skolmåltidsverksamheten. Något sådant förslag har dock inte framlagts, och därför har det synts oss reservanter nödvändigt att ett initiativ nu tages från riksdagens sida.

Bidrag till anordnande av skolmåltider

Vårt förslag innebär en måttfull uppjustering av bidragsunderlaget samt att statsbidraget skall utgå efter en normalprocent av 25. Det är sålunda här endast fråga om en etapp mot ett återställande av kostnadsrelationen mellan stat och kommun.

När utskottsmajoriteten nu avstyrker vårt förslag om en förbättring av skolmåltidsbidraget, sker det under hänvisning till 1958 års skatteutjämningskommitté och dess snart väntade förslag. De tilläggsdirektiv som meddelats kommittén torde dock betyda en kostnadsram som utesluter framläggandet av något förslag om förbättring av skolmåltidsbidraget, och det har då framstått som omotiverat att invänta kommitténs betänkande innan vi gör något.

I denna fråga har även framställts motionsyrkanden om en förhöjning av statsbidraget för skolmåltider åt de diabetesjuka barnen. Det råder väl ingen tvekan om att den dietkost, som dessa barn behöver, medför särskilda kostnader. Då måste det väl vara ett socialt riktigt ställningstagande att staten hjälper kommunerna, så att de kan ge dessa barn den speciella kost de behöver.

Herr talman! Jag ber att utifrån dessa synpunkter få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen av herr Boman m. fl.

I detta anförande instämde herrar Nilsson i Tvärålund, Eriksson i Bäckmora och Johansson i Dockered (samtliga cp).

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort och nöja mig med att instämna i herr Larssons i Hedenäset anförande. Jag har haft anledning att intressera mig speciellt för denna fråga, och jag anser att statsbidraget till skolmåltiderna är av utomordentligt stor betydelse, om vi skall få en tillräckligt hög standard på och en fullvärdig kost i skolmåltidsverksamheten. Jag vill därför mycket

Bidrag till anordnande av skolmåltider

starkt understryka behovet av ett förbättrat statsbidrag.

Herr talman! Även jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Det är ändock ett faktum att riksdagen ett par år i rad har avvisat dessa motioner med hänvisning till skatteutredningen. Nu är skatteutredningen inne på slutvarvet, och det kan hända att betänkandet föreligger redan innan vi åtskils från vårriksdagen. Har vi skjutit på frågan flera år tidigare med hänvisning till denna utredning, vore det tämligen orimligt att nu plötsligt avgöra den någon månad innan utredningens resultat föreligger.

Även om skatteutredningen, såsom herr Larsson i Hedenäset tror, inte kommer att föreslå någon förändring på denna punkt, finns det möjligheter att komma igen med ett på ett helt annat sätt underbyggt yrkande, när man vet vad dess förslag går ut på.

Frågan om statsbidrag till diabetesmåltider är i motsats till den förra frågan inte av någon som helst ekonomisk betydelse för kommunerna. Skolmåltiderna utgör i sin helhet en mycket betydelsefull ekonomisk fråga även för stora kommuner, men kostnaden för särskilda skolmåltider åt diabetessjuka barn är inte ens för den minsta och fattigaste kommun av någon som helst ekonomisk betydelse. Det är en rent praktisk fråga hur man skall klara upp detta. Vad som eventuellt behövs är att anvisningar och matsedlar ställs till skolmåltidspersonalens förfogande, så att den vet hur den skall klara denna uppgift.

Riksdagen vidtog för några år sedan en omläggning av statsbidragen till kommunerna, genom vilken man avskaffade en hel mängd små bidrag på några få tusen kronor och bakade ihop dem till en klumpsumma för att slippa den administrativa apparaten kring dem. Här vill man återigen införa ett stats-

bidrag som inte gäller tusentals kronor utan på sin höjd några hundra kronor — kanske 150 kronor till en kommun, kanske 300 till en annan. För detta skall det vara ansökningsförfaranden och skrivelser. Jag tror att många kommuner inte ens skulle bry sig om att ta ut detta statsbidrag. Det är typen för statsbidrag som vi *inte* skall ha.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag noterar att fröken Olsson inte sökte förneka riktigheten av mitt påstående, att tilläggsdirektiven för 1958 års skatteutjämningskommitté praktiskt taget utesluter att kommittén skulle kunna lägga fram förslag om förbättring av skolmåltidsbidraget. Tvärtom uttryckte sig fröken Olsson så att man kunde antaga att hon befarade att det förhöll sig på det viset. I så fall innebär ju bifall till utskottsmajoritetens förslag ett års uppskov med förbättringen, ett års förlängning av den övervältring på kommunerna som successivt har blivit allt värre.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o mom. I) i utskottets utlåtande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 67 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II och III

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) mom. II) och III) i utskottets utlåtande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

Bidrag till anordnande av skolmåltider
sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 117 ja och 65 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Mom. IV

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) mom. IV) i utskottets utlåtande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsappa-

Utredning rörande försäkringsväsendet

rat verkställdes. Därvid avgavs 117 ja och 65 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 4 och 5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6

Lades till handlingarna.

§ 7

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 13, angående användande av riksbankens vinst för år 1963.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Utredning rörande försäkringsväsendet

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om utredning rörande försäkringsväsendet.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 380 i första kammaren av herrar *Lager* och *Adolfsson* och nr 448 i andra kammaren av herr *Hermansson m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle begära utredning om försäkringsväsendets organisation och ställning, eventuellt genom förstatligande av de stora privata försäkringskoncernerna, i syfte att öka försäkringstagarnas och samhällets inflytande över försäkringsverksamheten samt rationalisera och förbilliga dess former.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 380 och II: 448 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HERMANSSON** (k):

Herr talman! Jag skall söka fatta mig kort, även om det gäller en stor och betydelsefull fråga — försäkringsväsendets organisation och ställning. Våra motiveringar för den begärda utredningen har redovisats i motion nr 448 och den intresserade hänvisas dit. Här skall jag bara ge några kommentarer till utskottets motivering för det motioner sedvanligen tillkommande avslagsyrkandet.

En mycket starkt koncentration har under de senaste åren ägt rum inom försäkringsväsendet. En handfull stora koncerner har skaffat sig en alltmera dominerande ställning. Vad innebär denna koncentration och vilka följder får den?

Koncentrationen medför — med hänsyn till de ägande- och maktförhållanden som är rådande inom försäkringsverksamheten — en ytterligare förstärkt ställning för vissa finansgrupper, knutna till de största affärsbankerna. Den största koncernen, Skandia, domineras av stora aktieägarintressen. Men även i de ömsesidiga bolagen är försäkringstagarnas inflytande mycket ringa. Den förändring i maktförhållanden, som centralisationen inom försäkringsvärlden lett till, måste därför sägas ha gynnat vissa finansintressen.

Jag är tyvärr inte säker på att det — såsom påstås i en del remissyttranden — inte skulle föreligga någon risk för att den fria konkurrensen kan förhindras genom kartellbildningar. Jag har all respekt för det kooperativa försäkringsbolagets insatser, men det skulle vara att överdriva dess möjligheter att säga att dess existens utgör en fullständig garanti mot oskäligen prissättning. I det läge av monopolistisk konkurrens, som föreligger inom försäkringsväsendet, kan lätt överenskommelser de facto uppstå som inskränker konkurrensen.

Genom koncentrationen har givetvis möjligheter skapats för en rationellare

drift. Det gäller såväl inom hela näringen som inom de stora företagen. I vilken mån dessa möjligheter utnyttjas kan inte tillräckligt bedömas utan just den utredning som vi föreslagit.

En sak är emellertid klar. Man har inte inom försäkringsväsendet fått den samhällsrationalisering, som endast en samordning av hela den privata försäkringsverksamheten skulle möjliggöra. Det är denna vi eftersträvar. Vem skulle i dag våga hävda att den samhälleliga sjukförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen eller folkpensioneringen borde splittras upp och lämnas ut till konkurrens mellan privata försäkringsbolag?

Om något eller några årtionden kommer det på samma sätt att betraktas som orimligt, att inte hela försäkringskyddet — gällande liv, brand, bilar o. s. v. — skall ligga hos allmännyttiga företag. Det handlar om ett skydd som alla medborgare behöver. Den mest rationella formen för att ordna detta skydd måste väljas. En samordning skulle medföra mycket betydande besparingar eftersom alla s. k. konkurrenskostnader skulle kunna slopas. Nu förekommer dubbelarbete i betydande utsträckning. Det kan inte vara förnuftigt ur samhällsekonomisk synpunkt. Om riksdagen emellertid inte vill visa sig förutseende är det beklagligt, men för tillfället inte mycket att göra åt.

Genom att de stora privata försäkringskoncernerna överförs i samhällets ägo skulle man också kunna skapa det nödvändiga inflytandet för försäkrings-tagarna. Detta är nu mycket bristfälligt.

Utskottet anser att våra önskemål på vissa punkter har blivit tillgodosedda och vi är givetvis tacksamma för de delreformer som kommit till stånd. Utskottet ställer sig också välvilligt till tanken att ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom försäkringsväsendet bör undersökas. Jag har det senaste året vid flera tillfällen, när

Utredning rörande försäkringsväsendet

jag ställt förslag om vissa åtgärder t. ex. om beskattning av de höga aktievinsterna och om skärpta redovisningskrav på aktiebolagen, fått höra att dessa frågor skulle undersökas av den s. k. koncentrationsutredningen. Det gläder mig att ett utskott nu äntligen till denna utredning hänvisar en fråga som faller under dess utredningsuppdrag.

Ingen vågar emellertid hävda att hela det problem, varom i vår motion begärts utredning, skulle falla under någon redan arbetande eller begärd utrednings uppdrag, vilket verkligen är sällsynt. Jag yrkar därför bifall till det i motion nr 448 ställda förslaget, att riksdagen skall begära en utredning om försäkringsväsendets organisation och ställning.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Herr Hermansson sade att han inte var riktigt säker på att remissinstansernas uttalanden är riktiga. Remissinstanserna däremot uttalar sig ganska bestämt om att herr Hermanssons och hans medmotionärens uppgifter i motionen inte är riktiga.

I korthet skall jag be att få gå igenom de ting som aktualiseras i motionen.

Det görs där gällande att rationaliseringen gått otillräckligt långt, att försäkringsbolagen inte tillvaratagit de möjligheter till kostnadsänkningar som har uppstått genom strukturrationaliseringen. Remissinstanserna påpekar att de gynnsamma faktorerna måste få sin tid att verka, att man i många fall redan kan notera goda verkningar och att premierna i ett flertal branscher är så låga att försäkringsinspektionen rent av har måst ta initiativ för att medverka till en justering uppåt av premierna och en skärpning av försäkringsvillkoren.

Nästa punkt som motionärerna pekar på är den enligt deras uppfattning otillräckliga konkurrensen. Nu tycker jag att herr Hermansson i sitt anförande

Utredning rörande försäkringsväsendet

något retirerade från den ståndpunkten när han konstaterade att förekomsten av Folksam och olika konkurrerande grupper av bolag bör kunna vara tillräcklig för att än så länge säkra en konkurrens. Än så länge säkra en konkurrens, säger jag, därför att i den framtidsbild, som herr Hermansson tecknar av enbart statligt försäkringsväsen, har vi inte någon konkurrens. Att man i det läget skulle få det samhällsekonomiskt mest gynnsamma utslaget tillåter jag mig att tvivla på.

I motionen har man också pekat på ett antal mera konkreta detaljer som herr Hermansson emellertid inte gick in på i dag. Orsaken till att han inte gjorde det är väl att utskottet ganska klart har kunnat redovisa att remissinstansernas besked vederlägger motionens påståenden.

Sammanfattningsvis kan jag säga att vi har kommit fram till att de ting som behöver ytterligare utredas, är under utredning, att motionärernas anmärkningar i övrigt kan visas tillbaka och att därför utskottet lugnt kunnat föreslå kammaren att motionerna nr 380 i första kammaren och 448 i andra kammaren icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Herr Regnéll brukar annars vara mycket saklig och vederhäftig när han företräder bankoutskottet här i kammaren. Jag beklagar att den vederhäftigheten tyvärr inte kom till synes i hans anförande i dag. Hans karakteristik av vad jag hade sagt, av vad som står i motionen och av vad som anförts av remissinstanserna var felaktig på flera punkter.

Det stämmer inte att remissinstanserna skulle ha kritiserat vår motion på alla punkter. Det finns yttranden rörande vissa konkreta frågor, vilka herr Regnéll antydde, där remissinstanserna tvärtom har sagt att en del av de önskemål vi framfört i motionen under tiden

blivit tillgodosedda. Det är ju något helt annat än vad som framgick av herr Regnélls referat, som innebar att remissinstanserna hade tillbakavisat våra påståenden på samtliga de punkter det gällde.

Herr Regnéll sade också att vi i vår motion hade krävt att all försäkringsverksamhet skulle drivas enbart av staten. Det står emellertid i motionen så här: »En av de största försäkringskoncernerna, Folksam, är kooperativ. Vi ställer inte krav om förstatligande av denna. En sund konkurrens mellan olika former av allmännyttiga — statliga och kooperativa — företag torde väl gå att förena med en rationell organisation av näringslivet.» Referatet av vår motion var alltså på denna punkt helt felaktigt.

Jag vill vidare erinra om att de remissinstanser som har yttrat sig och hävdad, att rationaliseringen har drivits så långt som rimligen kan begäras och att konkurrensen skulle vara tillräcklig inom försäkringsbranschen, väsentligen är försäkringsbolagen själva samt den statliga försäkringsinspektionen, som skall se till att konkurrensen upprätthålles. Dessa remissinstanser är alltså i hög grad själva berörda, och det är självfallet att de, i den mån vi har kritiserat dessa förhållanden, är angelägna om att ge en bild som är ljusare, eller rättare sagt så ljus som möjligt. Det finns emellertid i det material, som remissinstanserna framlagt, ingenting som styrker påståendet att man har tillräckligt utnyttjat möjligheterna till rationalisering. Vad vi begärt i vår motion är ju bl. a. en undersökning på den punkten.

Den avgörande frågan är emellertid: Skall man acceptera den mycket kraftiga kapitalkoncentration som förekommer inom försäkringsverksamheten och som tar sig uttryck i att ett antal stora försäkringskoncerner har ett dominerande inflytande inom branschen? Skall man acceptera det faktum att dessa sto-

ra försäkringskoncerner i sin tur i mycket hög grad behärras av privata kapitalintressen, i många fall förbundna med de stora privata affärsbankerna? Är det rimligt att i ett demokratiskt samhälle ha en så stark kapitalkoncentration?

Jag skall här erinra om den debatt som fördes häromkvällen i TV mellan förre finansministern Ernst Wigforss och professor Herbert Tingsten och där just detta problem drogs fram. Fattade jag Wigforss rätt var det väsentliga i hans kritik mot det nuvarande läget i vårt samhälle just att en sådan okontrollerad kapitalkoncentration förekommer, d. v. s. att samhället inte har hela kontrollen över de stora kapitalanhopningarna. Det läge utskottet vill ha kvar utmärks av att dessa stora kapital fortfarande behärras av privata intressen. Låt vara att samhället ställer upp vissa regler för placeringen av dessa medel, dispositionsrätten ligger ändå alltså hos privata intressen. Det är det läget vi vill angripa, och därför anser vi att de privata försäkringskoncernerna skall överföras i samhällets ägo.

Vårt krav i motionen gäller emellertid bara en utredning för att klarlägga om de förhållanden som råder inom försäkringsbranschen är godtagbara ur samhällets synpunkt. Jag tycker att en sådan översyn av läget inom olika näringar borde göras från tid till annan, och jag har svårt att förstå att utskottet vill motsätta sig en undersökning av förhållandena.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Det mest givande meningsutbytet kommer väl till stånd beträffande de konkreta ting som aktualiserats i motionen. Herr Hermansson gjorde nu gällande att utskottets nedvärdering av de framförda synpunkterna var oriktig därför att de förbättringar som noterats skulle ha kommit till stånd först efter det att motionen inlämnats. Så förstod jag i varje fall herr Hermanssons framställning. Mo-

Utredning rörande försäkringsväsendet

tionen inlämnades under den allmänna motionstiden. De konkreta påståenden som gjordes i motionen var att flerårsavtalen är något skadligt som man borde få bort, att sammankopplingen mellan försäkring och lån är något skadligt som man borde få bort och att den »otillbörliga» inblandningen i de försäkrades rätt att bestämma var deras pengar skall placeras också skulle bort.

I fråga om tidtabellen ligger det till så här. Flerårsavtalen skall utredas enligt ett beslut av riksdagen 1962. Den utredningen har inte kommit till stånd. Orsaken härtill, som utskottet redovisar, är att internordiska diskussioner pågår i ämnet.

Anskaffningsöverenskommelsen, som också redovisas av utskottet, äger giltighet från den 1 januari 1964. Försäkringsbolagen har alltså förbundit sig — från en tidigare tidpunkt än den då motionen lämnades in — att avstå från den tidigare sammankoppling som förekommit mellan försäkringar och långivning.

Vad till sist beträffar den otillbörliga inblandningen i de försäkrades rätt att bestämma var deras försäkringar skall placeras torde man här åsyfta det nytillskapade Arbetsmarknadens försäkringsaktiebolag. Men det är en produkt av en överenskommelse mellan Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen som i tiden också ligger före motionen.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Jag vill bara erinra herr Regnéll om att utskottet, när det behandlat denna motion, i mycket stor utsträckning hänvisat till att jag tog upp dessa frågor i en interpellation redan i mars förra året. De frågor jag där ställde, har jag försökt att fullfölja genom motionen.

Det handlar alltså om en sammanhängande verksamhet som började med interpellationen och som fullföljts med motionen i år. Jag vill inte alls ta till-

Utvidgad statlig gruvdrift i Norrland

baka något i mitt uttalande angående den glädje jag känner över att en del reformkrav har tillgodosetts under denna tid.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 380 och II: 448; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9

Utvidgad statlig gruvdrift i Norrland

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om utvidgad statlig gruvdrift i Norrland.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 22 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* och nr 27 i andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Hagberg*, hade yrkats, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om undersökning och förslag snarast i följande avseenden:

1) malmletning i Västerbottens län för att åstadkomma en inventering av mineralförekomsterna i detta län och tillförsäkra staten förhandsrätt till sådana förekomster,

2) åtgärder i fråga om Stekkenjokkmalmen, så att denna fyndighet snarast kunde bli föremål för statlig gruvdrift, samt undersökning i syfte att utnyttja även gruvfyndigheterna i Laisvall och Lövstrandsfältet i en samordnad industriell verksamhet,

3) förändring av de nuvarande relationerna mellan staten och Bolidenbolaget i syfte att åstadkomma en utvidgning av gruvdrift och förädlingsindustri under statlig ledning.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 22 och II: 27 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Det förhåller sig i denna fråga på samma sätt som i den förra, att utskottet helt grundat sin uppfattning på vad remissinstanserna anförde. Det har naturligtvis därför också i detta fall stor betydelse vilka man tillfrågat och vilka som svarat. Bolidenbolaget förklarar naturligtvis att det inte finns något alls att invända mot bolagets verksamhet. Det var väl också väntat att gruvföreningen, Jernkontoret och kommerskollegium skulle inta samma hållning. Utskottet har emellertid inte tillfrågat Gruvindustriarbetareförbundet. Bland gruvarbetarna finns dock en mycket stark opinion för sådana åtgärder som vi föreslagit. Säkerligen är majoriteten av förbundets medlemmar i princip av den meningen att staten skall äga alla mineraltillgångar. Men i likhet med oss har gruvkongressen intagit den hållningen, att man i varje särskilt fall skall bedöma vad som bör ske med hänsyn till samhällets intressen. Vi har i motionen också mycket starkt understrukit att man bör förfara på det sättet.

Om utskottet visat något intresse för vad gruvarbetarna anser och vad som sagts av statsindustriens anhängare i övrigt hade man fått en mera nyanserad och saklig bild och inte stämt upp den ensidiga lovsång till Bolidenbolaget som utskottet nu presterat.

Här och var i remissyttrandena förekommer ett erkännande av att man måste anlägga även sociala synpunkter på industriens lokalisering och på exploateringen av naturtillgångar. Gruvföreningen har sålunda förklarat att som princip bör gälla att landets malm-tillgångar skall tillgodogöras på ett för hela samhället förmånligt sätt.

Men så visar det sig, när man skall undersöka vad som ligger bakom denna riktiga formulering, att gruvför-

eningen bara avsett privatkapitalismens grundläggande princip om en »strikt företagsmässig bedömning». Dit räknas som bekant inte något socialt argument, exempelvis att en stor arbetslöshet i de aktuella områdena skulle kunna motverkas genom en industrilokalisering efter andra principer än de nuvarande. Inte heller tas hänsyn till den nationalekonomiska förlust, vanligen av mycket stor omfattning, som man framtingar genom kostbara befolkningsrörelser från områden där exploatering av nya gruvor skulle kunna ge ekonomisk blomstring åt en bygd som eljest kommer att avfolkas och ödeläggas.

Jernkontorets resonemang om en kemisk industri i Västerbotten är också typiskt för det s. k. strikt företagsmässiga synsättet. Vi har inte motsatt oss en realistisk bedömning av vare sig den saken eller andra frågor i detta sammanhang utan som bekant endast begärt en utredning. Men jag tror inte att någon skall kunna bevisa riktigheten av Bolidenbolagets påstående att råvaror och halvfabrikat som nu finns i Västerbotten inte skulle kunna läggas till grund för en industriell vidareförädling inom länet. Det är möjligt att bolaget skulle kunna få större vinster genom en koncentration av förädlingsindustrin söderut. Men inte heller det är bevisat, och framför allt är det inte ett samhällsekonomiskt argument mot en mera omfattande förädlingsindustri i Västerbotten.

Vad gruvföreningen säger om att exploatering av gruvfyndighet skall ske med hänsyn till hela samhällets intresse bortser man ifrån vid åtgärder av den typ som Bolidenbolaget företagit. Man ser utslutande till bolagets egna vinstintressen. Det är mycket ofta en helt annan sak än samhällets intressen och behov.

Jag vill gärna göra den reservationen att bankoutskottet kanske har tillgång till jämförande kostnadskalkyler, varigenom man kan se vad det kostar att

Utvidgad statlig gruvdrift i Norrland

driva en sådan kemisk industri i Västerbotten, där råvaran finns, och vad det kostar i Sydsverige. Om utskottet inte har sådana konkreta kostnadskalkyler att bygga på, borde man nog ta Jernkontorets tvärsäkra påståenden med en nypa salt, ty allt talar för att det skulle gå att driva en lönande kemisk industri i Norrland med västerbottnisk råvara.

När det rör den sakliga bedömningen skulle jag i detta sammanhang vilja fråga hur det kan komma sig att utskottet inte gör någon kommentar till handelskammarens underliga påstående att en tiofaldig ökning av Skellefteå stads befolkning huvudsakligen skett tack vare Bolidenbolagets verksamhet. Om det hos utskottet hade funnits någon vilja till saklig debatt om dessa frågor, borde man ha kunnat lyfta på telefonluren och ta reda på hur det verkligen förhåller sig. Var och en som har det minsta sinne för skepsis i sådana sammanhang borde ha förvånats av detta underliga påstående och åtminstone försökt kontrollera saken. Det hela är så orimligt att det inte borde ha tagits med som ett bevis för Bolidenbolagets förträfflighet i dessa sammanhang.

Det avgörande för oss är att få till stånd en bättre ordning än den som dikteras av en liten grupp privatkapitalister inom denna bransch. Till skillnad från utskottet och alla dess remissinstanser anser vi nämligen att det kunde bli bättre, om ansvariga samhällsinstanser finge mer att säga till om.

Nu påstår visserligen kommerskollegium att den nuvarande ordningen i fråga om en exploatering av Västerbottens malmtillgångar tillkommit — jag citerar nu en märklig sats som det vore intressant att höra om utskottet har någon täckning för — »utan annat syfte än att få malmbrytning till stånd på för staten ekonomiskt tillfredsställande villkor».

Utän annat syfte! Tror verkligen ut-

Utvidgad statlig gruvdrift i Norrland

skottets ledamöter själva på denna myt? Det meddelas att legodriften i Adak, ett av gruvfälten i Västerbotten, givit staten en vinst på cirka 40 miljoner kronor, men det finns inga uppgifter om vad Bolidenbolaget tjänat i detta sammanhang. Jag vägrar att tro på att det uteslutande varit för att skaffa pengar åt staten som Bolidenbolaget bedrivit denna legodrift. Jag påstår tvärtom att det uteslutande varit på grund av bolagets och aktieägarnas privata intressen som man bedrivit denna verksamhet. I vilken mån den ena eller den andra gruvan har svarat för bolagets vinst kan jag naturligtvis inte avgöra, men det handlar inte bara om de 40 miljoner som staten fick in, utan det handlar dessutom om de 113 miljoner kronor som bolaget fick i vinst efter avskrivningar och skatter under 1950-talet. Men därom säges ingenting i utskottsutlåtandet.

De investeringar som staten gjort i företag som drivs av Bolidenbolaget har självfallet också bidragit till bolagets vinster. Uppgiften om att staten fått en vinst på 40 miljoner kronor från Adakgruvan bör därför kompletteras med en erinran om att de statliga investeringarna för driften av gruvor som bolaget bedriver redan för sex år sedan uppgick till 35 miljoner kronor. Sedan dess har staten satsat ytterligare minst 10 miljoner kronor. Dessutom har legodriftsavtalet förändrats till bolagets förmån.

Alla hinder som man nu staplar upp för att visa hur omöjligt det är att åstadkomma en grundligare malminventering i Västerbotten övertygar inte någon om att inte väsentligt mycket mera kunde och borde göras i detta fall. I ett län där den ekonomiska verksamheten i så hög grad domineras av gruvdriften och där så många människor är beroende av denna verksamhet är det naturligtvis i hög grad ett samhällsintresse att det blir en bättre ordning i fråga om malminventeringen än

hittills. Därigenom kan man få klarhet om de framtida förutsättningarna för Västerbotten i dess helhet och speciellt för de människor som är beroende av gruvdrift och annan sådan verksamhet. Inte minst med hänsyn till vad som har sagts i remissyttrandena om bolagsvinstens avgörande betydelse för all bedömning i sådana sammanhang vore det märkligt om inte bolaget först och främst skulle tillgodose sina egna vinstintressen även vid malmlätning. Ur den synpunkten är det enligt min mening inte bra att hela denna verksamhet huvudsakligen ligger i Bolidenbolagets händer. Det skulle behövas åtskilligt mer insyn i denna verksamhet under statens ledning för att göra prognoser för framtiden och för att vidta åtgärder för en uppräckning av Västerbottens näringsliv.

Men utskottet har inte med ett ord berört vårt förslag att staten skall tillförsäkras förstahandsrätt till alla nyupptäckta fyndigheter även i Västerbotten — såsom riksdagen har beslutat i fråga om de nu planerade malminprospekteringarna i Norrbotten. Det är väl framförallt därvidlag som det bränns, i varje fall för utskottets borgerliga ledamöter. Men i längden kan man inte komma ifrån den saken, om man verkligen har en allvarlig vilja att åstadkomma en förnuftigare ordning när det gäller att utnyttja naturtillgångar och arbetskraft. Det är, herr talman, det som vi avsett med våra förslag beträffande gruvdrift och därmed sammanhängande verksamhet i Västerbotten.

Jag ber att få yrka bifall till motion nr 27.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Herr Holmberg efterlyste en mer nyanserad bild från utskottets sida av de faktiska förhållandena. Han sade bl. a. att det var en brist att utskottet inte som remissinstans hade anlitat Gruvindustriarbetareför-

Utvidgad statlig gruvdrift i Norrland

bundet, från vars debatt på gruvkongressen en del av underlaget i motionen är hämtat. Att vi inte anlitat Gruvindustriarbetareförbundet som remissinstans beror på att deras synpunkter redan framförts i motionen och att de inte på något sätt bemötts eller ifrågasatts av utskottet. Vi har fått besked om den inställning som kommit till uttryck vid kongressen, och vi har accepterat skildringen såsom riktig.

Ett utskottsutlåtande blir ju alltid något av en partsinlaga. Man har fått vissa synpunkter redovisade i en motion, man tar upp dessa och granskar deras hållbarhet samt för eventuellt fram nya synpunkter. Utskottet har haft motionen ute hos olika remissinstanser, och de remissinstanserna har genomgående sagt: Förhållandena är inte så dåliga som de tecknas i motionen och det är inte så lätt att rätta till det som måhända är dåligt, som man kanske får ett intryck av när man läser motionen. Detta är redovisat i utskottsutlåtandet, jag skall inte gå in i härpå i detalj. Jag behöver inte erinra om hur man påpekat de svårigheter som möter vid prospektering — en verksamhet som det redan nu läggs ned stora belopp på, både från statligt håll och från enskilt. Jag behöver inte gå in i detalj när det gäller den svåra gränsdragningen, i vilken utsträckning man i ett kraftigt fluktuerande marknads-läge skall våga satsa på att försöka exploatera malmer med lågt exploateringsvärde.

En sak som är viktigare att ta upp till diskussion är kanske hela grundsynen på företagsamheten. Herr Holmberg menade att remissyttrandena andats bristande förståelse för sociala hänsyn. Jag har nu inte alls den uppfattningen. Ett socialt hänsyn är det bl. a. att man inte forcerar driften vid en gruva, där forcerad drift skulle kunna medföra risk för att utnyttjandetiden blev alltför kort. Exempel härpå har funnits. Man har då haft tillfälle

att konstatera vilka bekymmer det innebär för dem som är verksamma på en ort, när den aktiva tiden på den orten blir alltför kort. Från sådana iakttagelser kan man gå tillbaka till de fall där någon industriell aktivitet ännu inte satts igång. Det är fullt förståeligt att ortsbefolkningen och de i yrket selsatta önskar sådan aktivitet. Men det är lika berättigat och lika klart att de som skall ha ansvar just för den sociala sidan måste fråga sig: Är detta något att bygga på för framtiden? Om vi nu satsar kapital, lockar kommuner att investera kapital, lockar enskilda att investera kapital i eget hem m. m., lockar företagare att etablera sig med affärer eller vad det nu kan vara, har vi då säkra garantier för att inte hela verksamheten måste läggas ned om ett antal år?

Jag skall inte blanda samman ärendena, men vi skall strax behandla frågan om fortsatt drift vid Oskarshamns varv, och då får vi en illustration till de bekymmer som kan uppstå företags-ekonomiskt och för den enskilde när en verksamhet inte längre kan drivas.

Herr talman! Mitt anförande skall inte bli långt, men jag tycker att herr Holmberg var litet orättvis när han menade att utskottets teckning av förhållandena är onyanserad. Vi har kompletterat motionens framställning med nya synpunkter, med motskäl mot de skäl som motionen har presterat, och vi har kommit fram till det resultatet att läget kanske inte är så dystert som det skildras i motionen; att det görs inte så litet för att förbättra det som behöver förbättras och att man samfällt med god vilja bör komma längre; att denna verksamhet redan är i gång och inte kräver några nya initiativ från riksdagens sida och att därför motionen inte behöver föranleda något sådant.

Till detta ber jag att få yrka bifall.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Herr Regnell gick

Åtgärder för fortsatt drift vid Oskarshamns varv

snabbt över från de praktiska synpunkterna till ett mera principiellt resonemang. Jag har ingenting emot att resonera principiellt om företagsamhet, och just Bolidenbolagets verksamhet lämpar sig alldeles ypperligt för en diskussion om på vilket sätt man kan åstadkomma en bättre ordning genom statligt ingripande än genom utslutande privat verksamhet.

Jag tror att bl. a. Bolidenbolagets gruvdrift och metallurgiska verksamhet i Västerbotten är ett exempel på att man kan göra något mera och något bättre för bygden, för länet och för de anställda, över huvud taget för att åstadkomma en industrilokalisering som gynnar dessa industriellt och ekonomiskt underutvecklade områden.

För en debatt om dessa saker passar som sagt Bolidenbolagets verksamhet alldeles ypperligt. Vi har t. ex. Lövstrandsgruvan, som vi också har omnämnt i vår motion. Denna gruva ligger i Västerbotten men har sådan belägenhet, att den kan komma att spela stor roll även för delar av Västernorrlands befolkning. Där har investerats ganska betydande belopp i undersökningar, i kommunikationer och i andra anläggningar — även bostadsanläggningar — men verksamheten är nedlagd sedan mycket lång tid tillbaka. Med den situation som vi har på arbetsmarknaden i de nordligaste länen vore det väl värt att undersöka, om man inte skulle kunna samordna en drift vid Lövstrandsfyndigheten med annan gruvdrift i Västerbotten — och inte bara med gruvdrift, utan också utnyttja andra möjligheter som finns för vidareförädling av metaller.

På samma sätt förhåller det sig med utvecklingen av en kemisk industri, grundad på råvaruutvinningen i Västerbotten. I förbigående vill jag säga att när herr Regnéll påstår att det inte finns något mer att fråga Gruvindustriarbetareförbundet om med hänvisning till att vi i vår motion har anfört en

del av de synpunkter som hade framförts på kongressen, så vill jag erinra om att frågan om en kemisk industri i Bolidenbolagets regi aktualiserades genom den stora fusion som bolaget var inblandat i i fjol och som resulterade i planer på en stor kemisk industri i södra Sverige. Den saken har Gruvindustriarbetareförbundet av förklarliga skäl inte kunnat ta ställning till, eftersom detta inträffade efter förbundets senaste kongress, varför det alltså fanns anledning att ställa denna fråga. Likadant förhåller det sig med frågan om malmletningen. Den har inte varit uppe till behandling på Gruvs kongress, utan där gällde det en principdiskussion om förstatligandefrågan. Det är på denna som vi har byggt vår motion om formerna för fortsatt samverkan mellan Bolidenbolaget och staten på så sätt, att staten skall få ett mera betryggande inflytande.

Jag anser alltså fortfarande att utskottet brister i redovisning av sakliga skäl för sitt ståndpunktstagande, och framför allt har redovisningen blivit mycket ensidig genom att man tillfrågat bara dem som alldeles uppenbart är intresserade av fortsatt ensidig privatkapitalistisk verksamhet utan någon inblandning från samhällets sida trots de mycket stora samhällsintressen som står på spel i detta sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 22 och II: 27; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Åtgärder för fortsatt drift vid Oskarshamns varv

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckta motioner om åtgärder för fortsatt drift vid Oskarshamns varv.

I två inom riksdagen väckta, till

Åtgärder mot inflation

bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 375 i första kammaren av herr *Adolfsson* och nr 449 i andra kammaren av herrar *Nilsson* i Gävle och *Hagberg*, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om sådana åtgärder att fortsatt drift vid Oskarshamns varv kunde säkras, eventuellt genom statligt övertagande av varvsrörelsen.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 375 och II: 449 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *NILSSON* i Gävle (k):

Herr talman! Med hänvisning till den motivering som återfinns i motionen 375 i första kammaren och de synpunkter som min partikollega herr *Adolfsson* redan avgett i första kammaren ber jag att i detta ämne få yrka bifall till motionerna 375 i första kammaren och 449 i andra kammaren.

Herr *REGNÉLL* (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 375 och II: 449; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckta motioner om informationsmaterial för studiebesök i riksdagen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Åtgärder mot inflation

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot inflation.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr *HANSSON* i Önnarp (cp):

Herr talman! Till detta utlåtande har jag fogat en blank reservation och vill använda den som utgångspunkt för några kommentarer till vad utskottet anför.

I de motioner som utskottet har yttrat sig över beröres en viktig men samtidigt svårhanterlig samhällsekonomisk fråga som länge varit aktuell och som ser ut att bli det även i fortsättningen, nämligen frågan om hur ekonomisk stabilitet skall kunna förenas med en expanderande ekonomi. Den har, såsom utskottet också framhåller, varit föremål för ingående analyser i såväl statliga som andra utredningar. Därav har utskottet också dragit den slutsatsen att något behov av ytterligare utredningar näppeligen kan anses föreligga. Jag har anslutit mig till denna ståndpunkt även om det inte skett alldeles invändningsfritt.

Såväl konjunkturinstitutet som fullmäktige i riksbanken har yttrat sig över motionerna. I de remissvar som inlämnats har man i anslutning till motionernas innehåll anförts vissa synpunkter som upptagits till behandling av utskottet. Sälunda har konjunkturinstitutet bl. a. framfört tanken på en sammanställning av hittills befintligt utredningsmaterial. En sådan sammanställning rekommenderar utskottet och bedömer den vara av inte oväsentligt värde för den fortsatta offentliga debatten.

Fullmäktiges i riksbanken yttrande har även ingående behandlats av utskottet. Remissytrandet förordade att utskottet skulle ta upp frågan till behandling. Fullmäktige uttalade som sin åsikt att vad som behövs inte är utredningar utan ett praktiskt politiskt handlande. Hur fullmäktige tänkt sig detta handlande utformat i praktiken kan man kanske säga är i grova drag skisserat i dess yttrande. Det har rönt en viss publicitet — och kanske inte så

Åtgärder mot inflation

liten sådan. Yttrandet har varit föremål för skiftande tolkningar. En del av dem som försökt tolka yttrandet har frågat sig, i vilken utsträckning det innebar en attack mot arbetsmarknadsparternas frihet att träffa avtal utan inblandning från statens sida. Man kan kanske också tolka det så, att fullmäktige helt enkelt ville förbättra eller sanera det hittillsvarande systemet.

I detta sammanhang kan det vara befogat att erinra om att man på sina håll uppfattat motionerna såsom syftande till att begära en av staten styrd avtalsrörelse. Man har sett sådana försök att sätta likhetstecken mellan fullmäktiges i riksbanken propäer och motionens syfte. Jag vill bestämt avvisa tanken att så skulle kunna vara fallet. Det finns absolut inget sakligt underlag för en sådan uppfattning. Utskottet har liksom motionärerna understrukt betydelsen av att den av alla parter vedertagna principen om arbetsmarknadens avtalsfrihet bevaras — en princip som kan upprätthållas under den förutsättningen att alla parter är villiga att åstadkomma uppgörelser som är förenliga med ekonomisk stabilitet. På denna punkt är jag inte beredd att avge samma kategoriska omdöme som utskottet har gjort. Jag skulle vilja bedöma det så att man kan ifrågasätta om principen har följts i alla lägen. Men jag vill därför inte säga att man behöver ifrågasätta de förhandlande parternas vilja till ansvar inför sin uppgift sedd ur samhällsekonomisk synpunkt. Ett moment i sammanhanget är arbetsfreden, ett annat de angelägna fördelningsfrågorna.

Kvar står emellertid att den växelsvaga höjningen av priser och löner börjar framstå allt klarare för allt fler såsom ganska meningslös. Mera pengar i avlöningskuvertet och stigande försäljningssummor säger ingen nej till. Men pengar som sedan smälter bort i kostnadsstegringar gör glädjen kortvarig och den slutar ofta i besvikelse. Denna beskrivning är endast ett försök att ut-

tyda vad utskottet anför beträffande sambandet mellan uppgörelsernas innehåll och dess konsekvenser för samhällsekonomin.

Mot denna bakgrund har jag uppfattat utskottets utlåtande som i stort sett positivt inställt till motionernas syfte. Som konsekvens av denna inställning borde utskottet, anser jag, ha dragit mera bestämda slutsatser. Jag gör detta påstående därför att utskottet inte har begränsat sig till att yttra sig över motionerna i och för sig utan till minst lika stor del sysselsatt sig med kommentarer till remissorganens yttranden. Detta riktar jag i och för sig ingen kritik mot utan har ställt mig bakom det. Men även om utskottet tagit avstånd från däri framskymtande andra förutsättningar för avtalsrörelsens konstruktion än vad som hittills har praktiserats och i stället hänvisat till andra statens resurser att bemästra lägen med tendens till inflation har det dock entydigt understrukt betydelsen av stabilitet som målsättning för den ekonomiska verksamheten.

Nu har utskottets utlåtande utmynnat i ett slentrianmässigt utformat avslagsyrkande på motionerna som varit helt naturligt vid en negativ inställning till den centrala frågan men som jag nu betraktar som något egendomligt när utskottet i sin helhet är positivt inställt.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat motivera min blanka reservation men avstår från att ställa något yrkande.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Det kanske inte är så mycket att tillägga på denna punkt. Men det är en sak i detta sammanhang som är politiskt intressant och som kanske är förtjänt av att vi uppehåller oss en stund vid den.

Åtgärder mot inflation

Från riksbankschefen Åsbrinks sida har i detta avseende drivits en viss linje som har mycket sakligt förnuft i sig men som ändå inte i den situation vari vi nu befinner oss är så underbyggd att den kan förverkligas. Det har talats om att överlåta åt finansdepartementet att sköta förhandlingarna i samband med avtalsrörelserna och svara för de stora löneuppgörelserna. Jag är inte säker på att man är alltför intresserad av något sådant i finansdepartementet. Att överlåta detta åt riksbanken är väl inte något allvarligt menat alternativ. Att man för ändamålet skulle inrätta en helt ny förhandlingsnämnd vid sidan av det förhandlings sätt som har utarbetats under årtiondenas lopp av de stora parterna på arbetsmarknaden är inte heller något konkret alternativ.

Det intressanta är emellertid inte att riksbankschefen omkring årsskiftet offentligt framförde en del synpunkter på detta, vilka ganska bra stämmer med vad som säges i riksbanksfullmäktiges utlåtande med anledningen av motionen, utan det intressanta är att man från centerpartiets sida så väl ansluter sig till riksbankschefens tankegångar och därmed till den räntepolitik som ingår i hans inflationsbekämpande politik samtidigt som centerpartiet i andra sammanhang demonstrerar mot denna räntepolitik. Riksbankschefen driver en konsekvent linje och det intressanta är att centerpartiet på vissa punkter närmat sig den, samtidigt som man på andra punkter fortsätter att kritisera den.

Det skulle vara intressant att få veta hur den centraldirigering som centerpartiet eftersträvar skall byggas upp konkret, vilken institution som skall handha den, vem som skall ha makten, vem som skall bestämma när parterna inte kommer fram till en uppgörelse som är lämplig från synpunkten att hålla nere inflationstendenserna. Är det riksbanken, finansdepartementet eller någon ny institution? Det är lätt gjort att bara tala mera allmänt om det önsk-

värda i att hålla nere inflationen. Det får ni göra i valrörelsen, men ni menar väl något allvarligt med er motion. Kan vi få det förklarat här så kanske vi lättare skulle kunna ta ståndpunkt till de förslag som framförts såväl i centerpartiledarens motion som från centerpartihåll inom utskottet, även om bara ett namn står under reservationen i detta utlåtande.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Jag tillåter mig att säga några ord med anledning av de anföranden som hittills har hållits. Min tanke var inte att delta i någon diskussion men när nu ändå saken kommit på tal anser jag att ett par synpunkter bör framhållas.

På sid. 24 i utskottets utlåtande finns en passus som lyder: »När statsmakterna avvisat tanken på direkta interventioner i arbetsmarknadsparternas förhandlingar har detta berott på att andra medel att påverka inkomstbildningen i samhället står till statsmakternas förfogande.» Av detta skulle man väl närmast kunna dra den slutsatsen, eftersom det är sagt i samband med bankfullmäktiges yttrande i ärendet, att riksbanksfullmäktige skulle ha rekommenderat direkta interventioner i arbetsparternas förhandlingar. Detta har fullmäktige icke gjort. Den siste ärade tälaren, herr Hagnell, berörde en uppsats som riksbankschefen skrev för en tid sedan och kopplade samman den med denna fråga. Jag vill i det avseendet säga att riksbankschefen svarar för sig själv för vad han offentligen säger. Fullmäktiges yttrande är emellertid utformat helt oberoende av den uppsatsen. Den som läser vårt yttrande finner väl ändå detta. Alla är ense om att inkomstpolicen är ett av de områden inom vilket svårigheter skapats att uppnå prisstabilitet. Men detta problem är redan grundligt utrett. Dess natur är klarlagd. Det finns ingenting mer att vinna på nya utredningar. Av den an-

Åtgärder mot inflation

ledningen avstyrker utskottet centerpartiets motion.

Fullmäktige kommer sedan in på frågan varför man trots att problemet är klarlagt icke har kunnat komma till några praktiska resultat. Det är en fullkomligt objektiv redogörelse utan något ståndpunktstagande, och jag skall inte inveckla mig i något långt anförande för att klargöra vad där har sagts. Vad vi säger är att man icke någonstans har kunna finna praktiska utvägar för att komma till rätta med detta problem. Vi vet att det finns många hinder på vägen mot ett resultat. Vi framhåller att om riksdagen vill att man skall försöka komma fram till en mening om hur problemet skall praktiskt angripas, kan med hänsyn till att vi gillar och håller fast vid arbetsmarknadens frihet ett sådant klarläggande av en ny politik innehåll endast vinnas genom förhandlingar. Vi har rekommenderat — det är sant — att regeringen skulle ta initiativ till dessa, men de skulle föras mellan arbetsmarknadens parter.

Vi har alltså inte på något sätt i vårt utlåtande pläderat för någon vare sig direkt eller indirekt intervention i arbetsmarknadsparternas förhandlingar. Vad vi har pekat på är en möjlighet till ett klarläggande av detta problems praktiska sida utan samband med någon pågående eller väntad avtalsförhandling.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Med anledning av herr Hagnells definition av motionens innehåll vill jag understryka att han har alldeles för stora intellektuella förutsättningar för att inte kunna läsa ut skillnaden mellan vad motionärerna skriver och vad som skrivs i bankofullmäktiges yttrande. Han gör bara ett försök att villa bort det ena från det andra. Gå upp, herr Hagnell, och citera vad det är i motionen som bevisar de påståenden herr Hagnell gjorde!

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Jag har inte framfört någon kritik mot att riksbanksfullmäktige yttrat sig angående en från bankoutskottet översänd motion. Det är fullt i sin ordning att riksbanksfullmäktige avger ett sådant yttrande som det bankoutskottet har begärt med anledning av centerpartimotionen. Jag sade t. o. m. att det finns en hel del sakligt underlag som gör det berättigat att framlägga vissa sådana synpunkter som riksbanksfullmäktige har presenterat.

En annan sak är att, som centerpartiet har gjort i en motion, göra mycket allmänt och löst hållna uttalanden där man försöker samla in det missnöje över inflationen som finns på många håll. Det är självklart att vi inte gillar den på något håll. Inte någonstans i världen är man glad över att den rullar fram på detta sätt. Vi vet emellertid att vi är avhängiga av en internationell utveckling, och om vi vill bryta med den fordras det en mycket hård ekonomisk politik, vars konkreta delförslag inte alltid kommer att uppskattas. I en dylik antiinflationspolitik ingår t. ex. sådana åtgärder som de som riksbanken redan vidtagit på sina speciella områden: räntepolitiken, öppnemarknadsoperationer etc. och reglering av de stora bankernas möjligheter att låna ut pengar. I dessa avseenden har riksbanksfullmäktige många gånger fått se att de har ett mycket svagt stöd från centerpartihåll.

Nu har centerpartiet en motion där det allmänt talas mot inflationen. När man kommer till frågan om vilka konkreta åtgärder som skall tillgripas, hemställer man emellertid bara om nya utredningar. Som riksbanksfullmäktige mycket riktigt påpekat har denna fråga varit föremål för åtskilliga utredningar. Det saknas inte material på detta område. Lika fullt begär centerpartiet nya utredningar, ty att göra det är inte politiskt farligt. Därigenom kan man samla in den opinion som finns mot infla-

Åtgärder mot inflation

tionen utan att behöva ta ståndpunkt till oangenäma konkreta åtgärder.

Riksbanksfullmäktige har fört en konsekvent politik som man kan ha stor respekt för, men centerpartiet är inte så på det klara med sin politik att det vill ta ställning. Jag antar att partiet fortfarande ogillar räntepolitiken och försöker kamma hem opinionen på den kanten, samtidigt som det vill ha kvar möjligheterna att ta hand om opinionen mot inflationen. Oviljan att ta ställning framträder så tydligt i centerpartiledarens motion att jag förstår att herr Hansson i bankoutskottet var mycket tveksam om han över huvud taget skulle göra så mycket till förmån för sin partiledares motion att han skrev en blank reservation. Herr Hansson ville inte gå med helt och hållet på motionen, och det hedrar honom. Så slarvigt skriven som den var begriper jag att han var tveksam.

Vilka åtgärder vill då centerpartiet se vidtagna? Vad vill ni göra för att bekämpa inflationen i stället för att begära nya utredningar som icke behövs, eftersom det redan har utretts så mycket? Nu är det åtgärder som behövs, men dem vågar ni inte ta ställning till. Det är denna virrighet hos centerpartiet som jag kritiserar.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Om någon är virrig i detta sammanhang är det väl herr Hagnell. I sitt första anförande kunde han inte skilja mellan vad som står i motionen och vad som sägs i riksbanksfullmäktiges yttrande, och nu kan han inte skilja mellan mig, som är reservant, och motionärerna.

Jag har inte yrkat bifall till motionerna, men jag skulle kunna upplysa herr Hagnell om att vad som begärs i dem är en ny utredning. Detta krav har jag i likhet med herr Hagnell inte kunnat biträda, eftersom det i remissyttrandena med fullt fog har förklarats

att det inte behövs några nya utredningar.

Utskottet har sagt ifrån att det kan ha sitt värde att vi sammanställer det utredningsmaterial som finns, och i detta avseende kan det kanske anses att motionerna till hälften har bifallits. Vidare har riksbanksfullmäktige framhållit att det nu behövs praktiskt politiskt handlande för att utnyttja de rekommendationer och analyser som är gjorda.

Jag vill bara lägga herr Hagnell på minnet att vad som i motionen begärts är en ny utredning om de mycket aktuella och betydelsefulla spörsmål det här gäller. Detta utredningskrav har avvisats. När det gäller det gränsområde, där motionen sålunda rör sig, har också herr Hagnell och jag i stort sett varit principiellt överens om att det inte behövs någon ny utredning. Men att med denna utgångspunkt bygga upp ett allmänt resonemang om vad som skall bli centerpartiets ställningstagande i det ena och andra fallet är väl att gå långt utanför vad vi har anledning diskutera såsom bakgrund till motionen.

När regeringen på sin tid, på grundval av de förutsättningar som då förelåg, tillsatte stabiliseringsutredningen, var väl inte detta, herr Hagnell, något uttryck för att man ville göra ingrepp i arbetsmarknadens förhållanden eller något annat sådant som herr Hagnell nu söker lägga oss till last därför att det i en motion från centerpartihåll begärts utredning av inflationsproblemet.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Får jag bara säga att jag är mycket tacksam för att herr Hansson i Önnarp tagit ståndpunkt gentemot centerpartimotionen på det sätt han här gjort. Men det är inte herr Hanssons i Önnarp personliga ställningstagande som jag efterlyst — det har han klaggjort redan vid utskottsbehandlingen, vilket hedrar honom. Med vad han

Åtgärder mot inflation

i dag sagt, har han också skilt sig från den partiledarmotion som avgivits från hans partis sida.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Jag vill slå fast att herr Hagnell försöker tala om något helt annat och förvanska vad som varit vårt ärliga syfte. Herr Hagnell försöker framställa det som om vi skulle ha varit ute i det ärende som bankofullmäktige i sitt yttrande talar om.

Jag vill också slå fast att herr Hagnell själv är ute i lika ogjort väder som Aftonbladet, när tidningen häromdagen gav uttryck åt den uppfattningen att syftet med centerpartimotionen var att göra intrång på arbetsmarknaden.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Jag konstaterade att från olika håll har framkommit den uppfattningen att det gjorts tillräckligt med utredningar på det här området och att herr Hansson i Önnarp själv var av denna mening. Men när det nu från centerpartiets ledning föreligger en motion med förslag om en ny utredning, är det då för mycket begärt att man förklarar vad som avses med detta förslag? Kan vi få höra centerpartiets ställningstagande till denna fråga eller är man bara ute och fiskar efter väljarnas förtroende? Försöker man kamma hem opinionen mot inflation, utan att våga redovisa sina synpunkter på hur inflationen skall bekämpas? Det enda som man gör är att hänvisa till utredningar som inte behövs — inte heller enligt herr Hanssons i Önnarp uppfattning.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Skulle inte herr Hagnell och jag kunna vara överens om att vad vi nu skall diskutera är utskottets yttrande och inte motionerna som sådana?

Det väsentliga är alltså vad jag anser om utskottets utlåtande och de skilljaktiga meningar som där kommit till synes. Och i utskottsutlåtandet har vi — jag understryker det ännu en gång — mycket allvarligt betonat att man måste försöka undvika en utveckling sådan den som ligger bakom oss, med ständiga urholkningar av penningvärdet. Vi är också överens om — även herr Hagnell — att det kanske behövs en sammanställning av det föreliggande utredningsmaterialet, men att det inte är nödvändigt med en ny utredning. Vi är överens om att arbetsmarknadens frihet skall bevaras, men vi har samtidigt underskrivit ett uttalande om att uppgörelserna på arbetsmarknaden måste hållas inom ramen för vad som är förenligt med samhällsekonomisk stabilitet.

Herr Hagnell vill emellertid föra in resonemanget på mycket vidsträcktare områden, som inte tillhör det som beröres i bankoutsrottets utlåtande och som herr Hagnell i varje fall inte bör diskutera med mig, eftersom jag inte är motionär. Det kan över huvud taget ifrågasättas, om ett sådant resonemang ryms inom ramen för motionen, men jag förstår att herr Hagnell är obehagligt berörd av att man har i motionen ställt inflationsproblemet i så bjärt belysning.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Jag har inte riktat mig mot herr Hansson i Önnarp. Men det finns här i kammaren rätt många av de ledande män inom centerpartiet vilka undertecknat motionen. Skulle vi inte av dem kunna få en förklaring om syftet med motionen, sedan man nu från olika sidor i bankoutsrottet framlagt sina synpunkter på saken?

I motionen talas om den nyckelroll som avtalsrörelserna spelar i sammanhanget, och så framhåller man att denna nyckelroll har gjort att det uppstått

Placeringen av allmänna pensionsfondens medel m. m.

en ond cirkel. Vad menar motionärerna med detta uttalande, som inte närmare preciserats.

Jag gillar den uppfattning som herr Hansson i Önnarp företräder, men vågar motionärerna i dag stå för vad de skrivit i motionen? Det skulle vara intressant att få höra någonting därom.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Det vore bra, om herr Hagnell kunde tala om vilka invändningar vi på vårt håll egentligen har gjort mot riksbankens allmänna politik, bortsett från att vi haft en annan syn på räntepolitiken. Och i det senare avseendet tror jag nog, herr Hagnell, att de människor, som skall betala räntor och som får bära den största tungan av räntepolitiken, vet vad saken gäller. Men herr Hagnell måste nog medge att vi på centerpartihåll för övrigt varit positivt inställda i långa stycken till den förda politiken.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Herr Hansson i Önnarp har nu som sagt skilt sig från centerpartiledarmotionen och uttalat sin förståelse för bankoutskottets utlåtande. Det finns därför inte mycket ytterligare att kommentera oss emellan. Men motionen har undertecknats av nio ledande män bland centerpartiets ledamöter i denna kammare. Vore det inte möjligt att få en central ekonomisk fråga, vilken betraktas såsom så betydelsefull att den föranlett en partiledarmotion för centerpartiets del, litet närmare belyst från motionärernas sida, när det nu föreligger ett utskottutlåtande över denna motion?

Vilken ond cirkel är det man vill bryta och med vilka metoder skall detta ske? Det vore intressant att få veta detta, när motionen nu avisats av centerpartiets representant i bankoutskottet.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckta motioner om ökad rätt till fri medicin.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Placeringen av allmänna pensionsfondens medel m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av väckta motioner angående placeringen av allmänna pensionsfondens medel m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft sex inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 26 i första kammaren av herr *Jonasson m. fl.* samt nr 31 i andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*,

2) de likalydande motionerna nr 435 i första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* samt nr 525 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*, samt

3) de likalydande motionerna nr 437 i första kammaren av herrar *Knut Johansson* och *Arne Geijer* samt nr 522 i andra kammaren av herr *Kellgren m. fl.*

I *motionerna I: 26* och *II: 31* hade yrkats »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla att den utredning rörande tilläggs pensionssystemets verkningar, fondförvaltningens framtida utformning m. m., som föregående års riksdag begärt, måtte komma till stånd genom en särskild utredning med parlamentarisk medverkan».

I *motionerna I: 435* och *II: 525* hade yrkats »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande möjlighet för privatpersoner att medelst ett återlånesystem disponera viss del av för vederbörande inbetald ATP-avgift för förvärv av vissa slag av egendom såsom aktier, obligationer, eget hem, fritidsbostad eller egen rörelse».

Placeringen av allmänna pensionsfondens medel m. m.

I motionerna I: 437 och II: 522 hade yrkats »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om ändring i allmänna pensionsfondens reglemente i syfte att underlätta finansieringen av kooperativa och enskilda företags markförvärv för en planmässig samhällsutbyggnad».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med bifall till följande motioner, nämligen

1) I: 26 och II: 31,
samt i anledning av följande motioner, nämligen

2) motionerna I: 435 och II: 525 samt

3) motionerna I: 437 och II: 522,
måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i fråga om utredning av tilläggs pensionssystemets samhällsekonomiska verkningar, fondbildningens omfattning och fondförvaltningens framtida utformning.

B. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 435 och II: 525 samt
2) motionerna I: 437 och II: 522,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Carlqvist*, herr *Lars Larsson*, fru *Nilsson*, herrar *Odhe* och *Bengtsson* i Varberg samt fru *Eriksson* i Ängelholm och fru *Svensson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att förevarande motioner, nämligen

1) I: 26 och II: 31,

2) I: 435 och II: 525 samt

3) I: 437 och II: 522

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! När vi förra året beslutade om avgiftsuttaget till allmänna till-

läggspensioneringen för nästkommande period, begärde riksdagen på andra lagutskottets inrådan att de samhällsekonomiska verkningarna av pensionsystemet skulle utredas. En sådan utredning var påtänkt när reformen genomfördes, och man ansåg att utredningen borde komma till stånd under senare delen av 60-talet. Regeringen har den 1 november 1963 tillmötesgått riksdagen genom att ge det ekonomiska planeringsrådet i uppgift att verkställa den begärda utredningen. Till särskild utredningsman åt rådet har sedermera utsetts chefen för konjunkturinstitutet.

I november förra året togs utredningsfrågan upp i denna kammare genom en interpellation av dåvarande ledamoten på stockholmsbänken herr Carlsson. Han var orolig för att det skulle dröja alltför länge innan man fick problemen analyserade, om utredningen anförtröddes det ekonomiska planeringsrådet. Enligt herr Carlsson var det i och för sig inte felaktigt att planeringsrådet fick denna uppgift. Den oro han gav till känna berodde på att han befarade att utredningen skulle dra ut på tiden. När socialministern försäkrade interpellanten att det inte skulle uppstå någon tidsförskjutning, var herr Carlsson nöjd med tillvaron. Ingen annan av denna kammars ledamöter hade någonting att tillägga vid detta interpellationstillfälle.

Nu uttrycker visserligen utskottsmajoriteten sin stora uppskattning av att den begärda utredningen kommit till stånd, men man är ändå inte helt nöjd. Man säger att utredningen »med hänsyn till spørsmålets stora allmänintresse bör ske under parlamentarisk medverkan», d. v. s. att en särskild utredning med parlamentariskt inslag bör tillsättas. Det önskemålet har framställts i ett par motioner, som majoriteten sålunda tillstyrker.

Det skulle inte falla mig in att hävda någon annan mening än att denna fråga är av mycket stort allmänt intresse. Det

Placeringen av allmänna pensionsfondens medel m. m.

betyder emellertid inte att utredningen bör göras i annan form än den som har bestämts. Vi som ställt oss bakom reservationen på denna punkt anför som huvudmotiv för den beslutade anordningen, att pensionssystemets samhälls-ekonomiska verkningar rimligtvis inte kan bedömas isolerade från samhälls-ekonomien i övrigt. Alla har väl den uppfattningen, att pensionsfondens verkningar kommer att bli vittgående. Pensionsfondens omfattning och planering är en mycket betydande del av hela samhälls-ekonomien, och man kan inte separera denna del från samhälls-ekonomien i övrigt. Vad kan då vara rik- tigare än att man utreder denna fråga i samband med den pågående utredning- en av »de samhälls-ekonomiska utveck- lingstendenserna på längre sikt»?

Vad som kanske kan irritera en del är att vi inte vill ha en parlamentarisk utredning med understrykande av ordet »parlamentarisk». Den aktuella utred- ningen skall ju om möjligt skaffa fram objektiva fakta om de samhälls-ekonomiska verkningarna av ATP. Det gäller med andra ord att skaffa upplysningar och kunskaper i ämnet. Vilka är då bäst lämpade att skaffa dessa fakta? Vilka är bäst lämpade försöka belysa syste- mets samhälls-ekonomiska verkningar? Det är alldeles självfallet samhälls-eko- nomerna. I det nu aktuella skedet av utredningsarbetet är det samhälls-eko- nomerna, experterna i planeringsrådet, som skall göra undersökningar och utredningar, och det är först i nästa skede som parlamentarikerna skall ta vid, bilda sig åsikter med stöd av de insikter experternas utredning kan ha givit dem, dra de politiska slutsatserna av utredningsmaterialet och bestämma vad som skall ske med fonderingen.

Det anförda leder enligt min mening fram till att man skall låta den utred- ning, som nu pågår, slutföra arbetet. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fo- gade reservationen.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Vad som skiljer oss åt i denna fråga är, så som framgick av herr Bengtssons i Varberg anförande, huru- vida analysen av de samhälls-ekonomiska verkningarna av pensionssyste- met skall utföras av en parlamentarisk utredning eller av experter.

Vid frågans behandling har andra lagutskottet stannat för att den utred- ning, som skall syssla med dessa bety- delsefulla problem bör ha parlamen- tariskt inslag. Pensionsfonden kommer att få mycket stor betydelse, och detta är ett viktigt skäl för att i god tid ana- lysera fondens verkningar på samhälls- livets område.

När andra lagutskottet i fjol enhälligt uttalade sig för att en sådan utredning skulle göras, var åtminstone åtskilliga av oss utskottsledamöter av den me- ningen att utredningen skulle ha parla- mentariskt inslag. Detta ansåg vi vara ganska självklart med hänsyn till frå- gans vikt och betydelse. Meningsskilj- aktigheterna mellan utskottets majoritet och reservanterna har nu också blivit relativt obetydliga.

Herr Bengtsson i Varberg sade i stu- tet av sitt anförande att på detta sta- dium är det experterna, d. v. s. det eko- nomiska planeringsrådet, som bör ut- reda. Först när rådet har samlat in allt material och bearbetat detta skall leda- möterna i en parlamentariskt samman- satt utredningskommitté gör sina över- väganden, dra slutsatserna och göra de politiska bedömningarna. Ja, den syn- punkten framfördes också i utskottet. Jag fick i utskottet det intrycket att det ekonomiska planeringsrådet var i det närmaste färdigt med materialinsam- lingen och att det även av den anled- ningen var angeläget och lämpligt att redan nu tillsätta den parlamentariska utredningen. Man sade att planerings- rådet redan nästa år skulle kunna redo- visa ett material, som kunde ligga till grund för bedömningarna. Därför bor- de det finnas möjligheter att vinna för-

Placeringen av allmänna pensionsfondens medel m. m.

ståelse för utskottets skrivning. Tiden löper ju snabbt och även en parlamentarisk kommitté behöver tid på sig innan den kan gripa sig an med problemen på allvar.

När vi som representerar utskottsmajoriteten håller så hårt på att dessa problem också bör bedömas från parlamentariska synpunkter, så beror detta framför allt på att pensionsfonden växer mycket snabbt och efter hand får all större betydelse på kapitalmarknaden. Därför är det av stor vikt att pengarna ur fonden slussas ut till just de områden i samhällslivet där de gör största nyttan och bäst behövs, samtidigt som de tjänar fondens ändamål att på bästa sätt gagna pensionssystemet.

Vi har rätt nyligen diskuterat fondens låneformer och jag skall därför i detta sammanhang bara peka på en enda sak. Det kan förefinnas risk för att berättigade intressen på något område kan komma i kläm. Pensionsfondens medel är åtråvärda för dem som är kapitalhungriga. Man skulle kunna citera ordstävets: Där åteln är, dit samlas örnarna.

Vi diskuterade alltså nyligen de restriktiva formerna för återlåningen. Vi vet allesammans att pensionsfonden nu vuxit till ungefär 5 miljarder kronor, men återlånen inskränker sig till ca 129 miljoner kronor sammanlagt. Av den senaste årsredogörelsen framgår vilka kategorier som kommit i åtnjutande av dessa 129 miljoner. Man finner att det är de större företagen, som har fått det mesta. Detta är för övrigt helt naturligt eftersom reglerna är så utformade att det endast är dessa företag som kan ha någon egentlig glädje av att använda sig av återlånerätten.

I den tredje delfonden, i vilken hantverkare och småföretagare med mindre än 20 anställda är representerade, uppgår återlånen till sammanlagt så blygsamt belopp som cirka 200 000 kronor. Att beloppet är så blygsamt är förklarligt. Återlånereglerna är allt-

för tillkrånglade. Det finns säkerligen behov av andra bedömningar än dem som göres av det ekonomiska planeringsrådet.

Jag noterar emellertid med tillfredsställelse att även herr Bengtsson som talesman för reservanterna har fullt klart för sig att det bör tillsättas en parlamentarisk utredning, som efter det att planeringsrådet gjort sitt arbete — eller varför inte i samråd med det ekonomiska planeringsrådet — gör de bedömningar som lämpligen bör göras på det politiska planet. Genom att på denna punkt bifalla vad utskottet föreslagit, förefaller det alltså som om man skulle kunna tillfredsställa även herr Bengtssons önskan i detta avseende.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! De ATP-fonder som redan skapats och i än högre grad kommer att skapas i framtiden blir av sådan storleksordning, att de kan komma att helt dominera kapitalmarknaden. En utredning om dessa fondmedels placering och inverkan på samhällsekonomien är alltså angelägen. Denna uppfattning delas av hela utskottet. Regeringens ekonomiska planeringsråd och utredningsråd tycks även ha påbörjat en sådan utredning.

Jag tycker att det förefaller en smula futtigt att reservanterna inte kunnat biträda utskottsmajoritetens krav på en parlamentarisk utredning i samband med översynen inom planeringsrådet. Reservanterna vill i stället att utredningen skall genomföras av planeringsrådet ensamt. Det är faktiskt inte mera som skiljer oss åt i denna fråga.

Vilka starka skäl finns det egentligen att anföra mot en parlamentarisk utredning? Ingen kan väl påstå att regeringens ekonomiska planeringsråd kommer att bli ställt åt sidan i denna fråga bara för att några parlamentariker får

Placeringen av allmänna pensionsfondens medel m. m.

tillfälle att yttra sig om fondmedlens placering och samhällsekonomiska inverkan, något som rådet redan nu sysslar med. Det skulle nog inte ha behövts någon större självövertvinnelse av reservanterna för att följa sin partikamarat herr Axel Svensson i första kammaren i denna fråga. Det är ju dennes förslag som utskottet antagit.

Inte heller kan väl den högermotion som är inbakad i utskottsutlåtandet skrämna reservanterna. Den är varken till- eller avstyrkt. Utredningen har frihet att göra vad den vill med denna liksom med herr Arne Geijers motion.

Jag anser att vi, om vi skall få behålla den ekonomiska demokratin levande i vårt land, inte får blunda för några problem och inte heller får lämna några möjligheter utanför debatten när det gäller att slussa ATP-fondernas medel ut till så många som möjligt. Det enda vi skall vara rädda för är ensidighet och alltför stor koncentration. I övrigt skall vi vara generösa och djärva och inte såsom reservanterna gjort binda debatten i förväg. Vi skall också komma ihåg att ATP-fonderna är hela svenska folkets sparpengar och dessutom att de inte har något direkt samband med pensionsutbetalningarna. Jag kan inte se någon från placeringssynpunkt principiell skillnad mellan att i ena fallet — som Arne Geijer och hans medmotionärer vill — låna ut pengar från ATP-fonden via banksystemet till bl. a. enskilda företag för tomtköp och att — som i högermotionen påyrkas — på samma sätt låna ut pengar till enskilda för att dessa skall kunna skaffa sig t. ex. eget hem eller egen rörelse.

Givetvis skall den enskildes lånerätt vara begränsad till en del av avgiften. Jag vill emellertid ånyo upprepa, att utskottet inte gjort någon som helst bedömning eller värdering av motionerna. Den parlamentariska utredning som vi begärt får fullständigt fria händer att granska förslagen i samband med översynen av ATP-fondmedlens place-

ring och inverkan på samhällsekonomien.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få instämma i herr Andersons i Sundsvall yrkande.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Herrar Anderson i Sundsvall och Ringaby ville ge intrycket att det inte var så stor skillnad mellan utskottsmajoritetens och reservanternas ståndpunktstaganden utan att reservanterna mycket väl borde kunna gå med på att en parlamentarisk utredning tillsätts, som skulle kunna bedriva sitt arbete i samråd med det ekonomiska planeringsrådet.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att det är fråga om ett förslag av några motionärer att den utredning, som riksdagen har begärt och som påbörjats inom det ekonomiska planeringsrådet, skall utföras av en särskild parlamentarisk kommitté. Jag anförde i mitt yttrande tvenne objektiva argument mot ett sådant förfarande. Det första var att frågan inte kan utredas isolerad. Några reaktioner på den punkten förmärktes inte i herrar Andersons i Sundsvall och Ringabys yttranden. Jag hävdar bestämt att frågan inte kan utredas isolerad från samhällsekonomien i övrigt, och därför anser jag det vara alldeles utmärkt att utredningen görs av det ekonomiska planeringsrådet, som sysslar med hithörande spörsmål.

Tiden är ännu inte mogen för en parlamentarisk utredning. Jag vill visst att riksdagsmän skall vara med och utreda frågor, där politiska bedömningar skall göras och politiska slutsatser dras, men i det skedet är vi ännu inte när det gäller de i motionerna berörda problemen.

I det ekonomiska planeringsrådet sitter en hel del framstående personer — jag nämner Tore Browaldh, Arne Geijer, Bertil Kugelberg, Eije Mossberg, Otto Nordenskiöld. Det är personer som jag

Placeringen av allmänna pensionsfondens medel m. m.

har den största högaktning och respekt för, och jag är övertygad om att de skall kunna klara det aktuella skedet av utredningsarbetet.

Att en av mina partivänner i första kammaren inte ansett sig kunna gå på reservanternas linje är en sak som vederbörande själv står för och säkerligen kan förklara utan hjälp. Jag delar dock inte hans uppfattning på denna punkt.

Herr Ringaby hyste sympati för motionerna I: 435 och II: 525, vilka jag inte kommenterade tidigare. I dessa motioner har hemställts om »utredning rörande möjlighet för privatpersoner att medelst ett återlänssystem disponera viss del av för vederbörande inbetald ATP-avgift för förvärv av vissa slag av egendom såsom aktier, obligationer, eget hem, fritidsbostad eller egen rörelse». Vi reservanter har inte kunnat acceptera förslaget — det strider helt mot principerna för fondförvaltningen, för hela fondsystemet. Och vi menar, att när man anser ett motionsuppslag alldeles felaktigt skall man inte skicka det till en utredning. Några motioner måste riksdagen rimligtvis avslå, även om det smärtar motionärerna.

Herr Ringaby säger att motionerna inte skiljer sig nämnvärt från dem som väckts av herrar Knut Johansson och Arne Geijer i första kammaren samt av herr Kellgren m. fl. i andra kammaren. Det föreligger dock en väsentlig skillnad. I andra lagutskottet fäster vi — det gäller i varje fall oss som avgivit reservationen till utlåtande nr 31 — inte avseende vid vilka som skrivit under en motion, utan vi ser till vart motionen syftar. Över 40 procent av fondmedlen går ju till bostadsbyggande. Motionerna I: 437 och II: 522 går ut på att lån ur fonderna skulle kunna lämnas även till köp av mark för bostadsbyggande. Vi har ansett det vara rimligt att den frågan utreds, och det faller faktiskt inom direktiven för den pågående utredningen. Vi förutsätter

därför att utredningen kommer att behandla spörsmålen.

Jag sammanfattar: Skälen för att tillsätta en parlamentarisk utredning föreligger inte i dag — de kommer däremot att föreligga i sinom tid. Jag vidhåller alltså yrkandet om bifall till reservationen.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Beträffande de två motioner som diskuteras är det riktigt som herr Ringaby säger att utskottet inte på något sätt har tagit ställning till de önskemål eller de idéer som där skisserats. Utskottet säger i detta avseende att »reglerna om fondkapitalets placering är av sådan betydelse och omfattning att utskottet icke för närvarande anser sig kunna överblicka verkningarna av de i motionerna — — — föreslagna ändringarna». Sedan hänvisar vi i utlåtandet till den utredning vi begär och uttalar, att frågor av den art som aktualiseras i motionerna må diskuteras och övervägas av utredningen. Vi har alltså inte tagit ställning till förslagen i motionerna.

Med anledning av herr Bengtssons inlägg vill jag säga att vår begäran om en parlamentarisk utredning inte innebär att vi har kopplat bort experterna. Jag är helt överens med herr Bengtsson om att en sådan utredning bör behandla denna fråga i dess samhälls-ekonomiska sammanhang och att man inte kan betrakta den isolerat. Det är just pensionsfondens samhällsekonomiska verkningar som vi vill att utredningen skall syssla med.

Sedan är det alltså bara beträffande tidpunkten för tillsättandet av den parlamentariska kommittén som vi inte är ense. Utskottet har den uppfattningen att frågan inte skulle förlora på att riksdagen nu beslutar tillsätta en parlamentarisk kommitté. Denna måste självfallet utföra sitt arbete i samverkan med experter, även om det ekonomiska planeringsrådet redan gjort vissa ana-

Skilda kanslier för allmänna pensionsfondens delfonder

lyser och överväganden. Jag ber, herr talman, att än en gång få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Det finns inte så mycket att tillägga. Det är just denna frågas oerhört stora allmäkonomiska betydelse som gör att vi vidhåller kravet på en parlamentarisk utredning. Vi vill inte att man på förhand binder sig i denna fråga. ATP-fondens pengar är vanliga sparmedel och utlånas ju också genom vårt banksystem, varvid bankerna ställer de krav på låntagaren som de finner lämpliga. Jag tror alltså inte vi skall binda oss för att låna ut pengar till vissa områden men inte till andra. Vi bör kanske ha en friare syn på dessa pengar, som ju ändå tillhör hela svenska folket, och låta en utredning i sinom tid avgöra på vilket sätt man i fortsättningen skall låna ut dessa stora fonder.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtsson i Varberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Carlqvist m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

ning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 91 ja och 99 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av fru Carlqvist m. fl.

§ 15

Skilda kanslier för allmänna pensionsfondens delfonder

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckta motioner om skilda kanslier för allmänna pensionsfondens delfonder.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 436 i första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* samt nr 526 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående möjligheterna att förse AP-fondens tre delfonder med var sitt fristående kansli, i syfte att minska den maktkoncentration som den nuvarande enhetliga förvaltningen underbygger».

Utskottet hemställde, att motionerna I: 436 och II: 526 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen anförde utskottet bl. a.:

Utskottet har i utlåtande nr 31 år 1964 begärt utredning under parlamentarisk medverkan angående bl. a. fondförvaltningens framtida utformning. En sådan utredning bör även kunna till prövning upptaga nu aktualiserade spørsmål. På grund härav anser utskottet något initiativ i anledning av förevarande motioner icke erforderligt.

Hyresvärds rätt att höja hyran i samband med ombyggnadsarbete

Reservation hade avgivits av fru *Carlqvist*, herr *Lars Larsson*, fru *Nilsson*, herrar *Odhe*, *Bengtsson* i Varberg och *Fredriksson* samt fru *Svensson*, vilka ansett,

att ovan intagna avsnitt i utskottets yttrande bort ersättas med text av följande lydelse:

»Då den enhetliga förvaltningen av pensionsfonden visat sig vara förenad med stora praktiska fördelar och då inga som helst olägenheter med den nuvarande ordningen kunnat påvisas saknas enligt utskottets mening anledning att utöka administrationsapparatens.»

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! I detta utlåtande behandlar vi en motion som föreslår att man skall dela upp pensionsfondens kansli i tre fristående kanslier för att därigenom minska »den maktkoncentration som den enhetliga förvaltningen underbygger».

Motionens argumentering verkar inte övertygande. Vi reserverar oss menar att den nuvarande ordningen har visat sig vara förenad med stora fördelar, och vi tycker det är underligt att slå sönder en förvaltning som har visat sig vara praktisk. För övrigt är det ju inte kanslierna utan de olika styrelserna som bestämmer.

På grund av det beslut kammarerna nyss fattade kommer jag att yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring av motiveringen som föreslagits i reservationen av fru Carlqvist m. fl.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Eftersom kammarerna i föregående ärende har bifallit reservationen och eftersom det ärendet har ett visst samband med detta ärende,

ber jag att få instämma i herr Bengtssons yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammarerna utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i reservationen av fru Carlqvist m. fl.

§ 16

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av väckta motioner om förhöjning av vissa livräntor i anledning av yrkesskada m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17

Hyresvärds rätt att höja hyran i samband med ombyggnadsarbete

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion angående hyresvärds rätt att höja hyran i samband med ombyggnadsarbete.

Tredje lagutskottet hade behandlat en inom riksdagens andra kammare väckt och till lagutskottet hänvisad motion, nr 731, av herrarna *Bengtson* i Solna och *Nordgren*. I motionen hemställdes, att riksdagen måtte antaga i motionen framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 731, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrarna *Ebbe Ohlsson* och *Bengtson* i Solna, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen II: 731 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t lämnade sådana tilläggsdirektiv för hyreslagstiftningssakkunniga att dessa finge i uppdrag att med förtur och om möjligt senast den 31 december 1964 överväga och redovisa möjligheterna att stimulera reparations-, underhålls- och förbättringsarbeten för den del av fastig-

Hyresvärds rätt att höja hyran i samband med ombyggnadsarbete

hetsbeståndet som vore föremål för hyresreglering.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Alexanderson, Akesson, Nyberg* och *Tobé*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! Detta utlåtande behandlar en motion nr 731 i andra kammaren, som tar sikte på att stimulera reparations- och moderniseringsarbeten i det hyresreglerade fastighetsbeståndet. Till utlåtandet är fogad en reservation av herr Ebbe Ohlsson och mig.

Kammaren hade i förrgår en över sex timmar lång bostadsdebatt, och då diskuterade vi givetvis också hyresregleringens vara eller icke vara trots att redan fjolårets riksdag förlängde lagens giltighetstid till och med utgången av 1965. Vad det nu gäller är sålunda att inom denna tidrymd bereda marken för de avvecklingsförslag som hyreslagstiftningssakkunniga kan tänkas komma med. I ett anförande i bostadsdebatten framhöll jag hur gällande lagstiftning ger till resultat en rivningsvåg som är särskilt förödande för Stockholms innerstad. Jag skall inte nu ta upp någon längre debatt utan hänvisar i huvudsak till det nämnda anförandet. Dagens kammardebatt har ju också bara en utmätt tid; det är tydligen enligt många mening viktigare saker som väntar.

Det är bara en enda synpunkt som skulle behöva läggas till.

I snirklade vändningar säger utskottsmajoriteten att det lönar sig bättre att riva ned och bygga upp. Men har vi verkligen råd att föra en sådan politik i dag när vi har så knappa resurser av kapital och arbetskraft?

Enligt uppgift gick i Stockholm cirka 800 byggnadsjobbare arbetslösa i januari. Det är ofta äldre arbetare som inte kan hänga med i de yngres arbetstakt som har blivit uppdriven ge-

nom rationalisering. I gengäld är dessa arbetare väl så yrkesskickliga och mera erfarna och skulle därför lämpa sig alldeles utmärkt för att ägna sig åt reparations- och moderniseringsarbeten på äldre hus. I dag lönar sig emellertid detta i mycket liten utsträckning.

Nu sitter det redan en utredning som skall behandla frågor rörande hyresregleringens avveckling. I reservationen yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att Kungl. Maj:t utfärdar tilläggsdirektiv till hyreslagstiftningssakkunniga som ger dessa i uppdrag att med förtur — helst före 1964 års utgång — överväga och redovisa möjligheterna att stimulera reparations-, underhålls-, moderniserings- och förbättringsarbeten för de hyresreglerade fastigheterna.

Jag tror, herr talman, det är tid för ett sådant initiativ. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Riksdagen har tidigare, senast år 1963, avslagit motionsyrkanden om att införa avtalsfrihet i här berört avseende.

Riksdagen har liksom utskottet understrukit att det är mycket önskvärt att man underlättar möjligheterna för en upprustning och modernisering av det äldre bostadsbeståndet. Men man vill inte gå så långt att man inför avtalsfrihet. Enligt riksdagens uppfattning skulle hyresgästens ställning genom en sådan avtalsfrihet avsevärt försämrats och ovisshet i många fall uppstå om gällande grundhyra.

Avtalsfrihet skulle i nuvarande situation medföra stora olägenheter men blott ringa fördelar. Härtill kommer att ansvariga myndigheter enligt utskottets mening ägnar moderniseringsverksamheten stort intresse och att tillämpningen av gällande bestämmelser om hyres-sättningen i dylika fall är så generös,

Hyresvärds rätt att höja hyran i samband med ombyggnadsarbete

att den icke kan antagas verka hämmande på moderniseringar och förbättringar av äldre fastigheter, då dessa är sakligt välmotiverade. En rimlig förräntning av det på sådana arbeten nedlagda kapitalet torde således i regel kunna erhållas även inom ramen för nuvarande hyresreglering.

Låt mig nämna att fastighetsägarna nu får 9—13 procent i förräntning och amortering. Procentsatsen varierar med hänsyn till olika tings livslängd. Jag själv, som liksom tredje lagutskottets värderade ordförande herr Alexander-son, suttit i såväl hyresnämnd som hyresråd, vet att man tar mycket stor hänsyn och är mycket generös i detta fall. Det är ju olika förslitningstid för exempelvis kylskåp, elspisar och rostfri utrustning, och ersättning ges inom ramen för tidigare nämnda 9—13 procent. Man får även betalt för vissa reparationsarbeten som egentligen borde belasta kontot för det vanliga reparationsunderhållet.

Vi kan konstatera att hyresrådet visar stor generositet. Vissa förslitna detaljer, såsom spisar, köksutrustning, linoleummattor m. m., skulle ju utan extra kostnad ersättas inom rimlig tid med liknande nya detaljer. Vid en modernisering sker inte, vilket borde vara fallet, en avräkning för dessa i lägenhetens utrustning ingående detaljer. Fastighetsägarna får full ersättning för hela moderniseringskostnaden och alltså en mycket god kompensation. En modern och förutseende fastighetsägare går gärna in för upprustning och modernisering av sin fastighet, inte minst därför att det är en god affär med hänsyn till de hyresreglerande myndigheternas välvilliga tolkning av ersättningsreglerna. En dylik upprustning och modernisering är med andra ord en mycket givande investering.

Hyreslagstiftningssakkunniga har också enligt sina direktiv att bl. a. utreda frågan om anpassning av hyrorna till lägenheternas bruksvärde, och det

finns inte någon anledning att bryta ut detta avsnitt ur utredningsuppdraget.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! Herr Svenning pekar på hyresnämndernas praxis och menar att den väl tillgodoser fastighetsägarna när dessa vidtar förbättringar och moderniseringar. Härom finns det delade meningar. Men saken har en annan sida.

Går vi uppför en gata i Stockholm kan vi konstatera att exempelvis fasaderna inte är i det skick de borde vara. En talare i onsdagsdebatten sade att Stockholm ser ut som en bombad stad. Det är kanske att gå litet väl långt, men utvecklingen är ändå högst oroande.

Jag vill inte undanhålla herr Svenning en uppgift. Man har räknat ut att det i Stockholms innerstad finns fastigheter med tillsammans cirka 140 000 lägenheter som är i sådant skick att de borde rivas, om rent ekonomiska bedömningar skulle gälla. Det är väl en siffra som talar mot att bl. a. den praxis som hyresnämnderna tillämpar skulle vara till fyllest för att bibehålla nuvarande fastighetsbestånd.

Det finns de som misstänker att det i Storstockholm i slutet av 1960-talet kommer att rivas fler hus än som byggs. Det är, herr Svenning, vad vi för dagen kan vänta oss av framtiden.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag är litet förvånad över att herr Bengtson i Solna tar upp frågan om fasaderna. Reparation av fasaderna torde ingå i fastighetsägarnas eget underhåll, i synnerhet som de inte förvägrats generella tillägg under de år som har gått. Det är väl inte meningen att man skall låta fastigheterna helt förslummas och inte använda de medel som bestämts för deras underhåll.

Hyresvärds rätt att höja hyran i samband med ombyggnadsarbete

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! Herr Svenning tycker att det är onödigt att ta upp frågan om underhållet. De generella hyrestillägg som utgår med 1 à 2 procent på en, om jag får använda uttrycket, historisk grundhyra är inte på något sätt tillräckliga. Om vi exempelvis ser efter vad 2 procent på en grundhyra om 20 kronor per kvadratmeter betyder, finner vi att det blir 40 öre per kvadratmeter. Vi vet att man i dagens läge räknar med ett reparationsbehov som ligger på 8 kronor per kvadratmeter. Vad jag vill komma fram till, herr talman, är att vanan att beräkna det generella hyrestillägget i procent på den gamla grundhyran måste överges, om man skall komma fram till något resultat. I stället måste man räkna med att tilläggen skall utgå i kronor, i absoluta tal per kvadratmeter.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Herr Bengtson i Solna glömmor bort en sak. Det har nämligen träffats en uppgörelse mellan Hyresgästernas riksförbund och Fastighetsägarnas riksförbund, vilka båda är företrädare i hyresrådet, enligt vilken en viss del av hyran skall användas för reparationsändamål. På basis av denna uppläggning bestämmer man sedan de generella hyreshöjningarna.

Att resultatet senaste året blev så dåligt när det gällde en förbättring av reparationsandelen, berodde på att fastighetsägarna inte fyllt den kvot som man träffat avtal om. De är alltså själva orsaken till att tillägget reducerats genom att de inte fyllt den överenskomna kvoten. Även fastighetsägarnas egna organisationer har nu vädjat till medlemmarna att tillse att underhållet blir av den omfattning som överenskommelsen förutsätter. När en överenskommelse har träffats, måste man också följa och respektera den.

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! Herr Svenning menar att fastighetsägarna så att säga själva har ansvaret, men det är väl i alla fall på det sättet att den av statsmakterna drivna politiken är orsaken till utfallet i detta avseende blivit så dåligt. Det är ett samhällsintresse, herr Svenning, att bevara och inte i onödan riva ned de fastigheter som finns, eftersom bostadsbristen i dagens läge, mildt sagt, är väl omvittnad.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Det är riktigt att det är ett samhällsintresse, och det är därför som det tidigare nämnda avtalet träffades. Detta visas även av att regeringen godkänt den generella hyreshöjning som de båda organisationerna kommit överens om. Om det sedan finns fastighetsägare som inte respekterar en träffad överenskommelse måste man tillse att det skapas respekt för ingångna avtal. Herr Bengtson i Solna har väl ingen anledning att söka tillgodose dessa fastighetsägares intressen.

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! Jag tyckte mig höra att också herr Svenning konstaterade att det är ett samhällsintresse att bevara fastigheterna. Om nu statsmakterna driver en sådan politik att det är ekonomiskt omöjligt att bevara fastigheterna och att det lönar sig bättre att riva dem, är det väl till syvende og sist statsmakterna som bär ansvaret för denna utveckling.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag talade nyss om vilka förmåner som kan erhållas vid förbättrings- och moderniseringsarbeten. Det är generösa tillägg och förmåner som en klok fastighetsägare genast begagnar sig av. Dessa möjligheter finns redan i nuvarande lagstiftning.

Härmed var överläggningen slutad.

Interpellation ang. deltagandet i mödraundervisning

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Ebbe Ohlsson och Bengtson i Solna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 140 ja och 35 nej, varjämte 16 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Kammaren beslöt nu på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde onsdagen den 22 innevarande april.

§ 18

Interpellation ang. deltagandet i mödraundervisning

Ordet lämnades på begäran till

Fru KRISTENSSON (h), som yttrade:

Herr talman! Blivande mödrar är tillförsäkrade rätt att erhålla undervisning under havandeskapstiden i havandeskapets och förlossningens förlopp samt träning i avslappnings- och andningsteknik. Denna undervisning meddelas av barnmorska och/eller sjukgymnast.

Erfarenheten visar att denna undervisning, rätt meddelad, har stor betydelse för de blivande mödrarnas välbefinnande under havandeskapstiden och får en positiv effekt på själva förlossningens förlopp. Man kan nu tala om »föda utan fruktan» som en realitet bland dem som kommit i åtnjutande av dylik undervisning. Kvinnans psykiska status under havandeskapstiden är väsentlig. En god träning bidrager på ett påtagligt sätt till skapandet av en positiv attityd till graviditet och förlossning.

Årsberättelserna för den förebyggande mödra- och barnvården under år 1962 visar ett anmärkningsvärt lågt deltagande i mödraundervisningen. Av det totala antalet vid mödravårdsorgan inskrivna deltog i genomsnitt endast 23,8 procent i mödraundervisningen. Av de statistiska uppgifterna kan dessutom bl. a. följande utläsas. Hälsingborgs stad leder utan konkurrens med 71,1 procent. Därefter kommer Kalmar läns norra landsting med 55 procent, under det att Kalmar läns södra landsting uppvisar lägsta siffran, 8,8 procent, om Malmö stad ej medräknas där mödraundervisning över huvud taget ej alls meddelas.

Aberopande det anförda får jag an hålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser herr statsrådet att vidtaga för att dels skapa ökade möjligheter för blivande mödrar att delta i mödraundervisningen, dels öka intresset för undervisningen?

Denna anhållan bordlades.

§ 19

Till bordläggning anmälde
utrikesutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av tre tilläggsprotokoll till konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, samt

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande för Sveriges del av ändring i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1964/65 inom inrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstatligande av Vetenskapsakademiens forskningsinstitut för experimentell fysik m. m.,

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1964/65 till Statistiska centralbyrån: Centralt företagsregister m. m. och till Bidrag till skattetyngda kommuner, m. m., jämte vissa motioner,

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av institut för verkstadsteknisk forskning,

nr 50, i anledning av väckta motioner angående pensionerna vid de av staten övertagna enskilda järnvägarna,

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för Chalmers provningsanstalt, m. m., och

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1964/65 till ersättning i anledning av nedläggning av viss tullstation;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 36, i anledning av väckta motioner angående fördelningen av beskattningsrätten mellan produktionskommun och huvudkontorskommun, och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Island för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckta motioner angående kommunernas upplåning för vatten- och avloppsanläggningar,

nr 20, i anledning av väckt motion om ett särskilt kreditinstitut för investeringar i enskilda fritidshem,

nr 21, i anledning av väckta motioner om en aktiv samhällsplanering av glesbygder, m. m.,

nr 22, i anledning av väckta motioner angående utnyttjande av automatisk databehandling i riksdagsarbetet,

nr 23, i anledning av väckt motion angående riksdagens behov av service för utlandskontakter, och

nr 24, i anledning av väckt motion om livränta till fru Ebba Tranæus;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckta motioner om lagstadgad skyldighet för politisk organisation att offentligt redovisa sin finansiering,

nr 20, i anledning av väckta motioner om enhetliga avgifter för polismyndighets förvaring av upphittat gods, och

nr 21, i anledning av väckta motioner angående traktamentsersättningen till ledamot av jury i tryckfrihetsmål;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag,

nr 35, i anledning av väckta motioner om förbättring av folkpensionärernas ställning inom sjukförsäkringen,

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag

angående ändring i lagen den 17 maj 1963 (nr 114) om semester, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner,

nr 37, i anledning av väckt motion angående föreskrifter om gonorrhétest på blivande mödrar,

nr 38, i anledning av väckt motion om ränta å arbetsgivaravgift inom ATP,

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 7 § förordningen den 20 juni 1935 (nr 395) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m. m., och

nr 40, i anledning av väckta motioner om höjning av folkpensionsavgiften;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av väckta motioner om dels upphävande av bestämmelserna om minimimått på torsk, dels ock minimimåten på fisk,

nr 23, i anledning av väckta motioner angående förarbevis vid passagerarbefordran med motorbåt,

nr 24, i anledning av väckt motion om djurägares ersättningsskyldighet, och

nr 25, i anledning av väckta motioner om förenkling av fastighetsböckerna;

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående statligt stöd till jordbrukets rationalisering, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

memorial nr 9, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av dels väckta motioner angående familjepolitiken och dels delar av motioner om bättre förhållanden för kvinnlig arbetskraft m. m.,

nr 19, i anledning av väckta motioner om effektivisering av samhällets rådgivnings- och hjälpverksamhet för kvinnor i abortsituation, och

nr 20, i anledning av väckt motion om införande av sommartid.

§ 20

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1964/65 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående byggnadsarbeten i Malåträsk för Sveriges geologiska undersökning;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 129, i anledning av vissa av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1964/65 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utökning av kulturfondens för Sverige och Finland kapital; och

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1964/65.

§ 21

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 147, med anhållan om yttrande över vissa av Europarådets rådgivande församling vid dess femtonde ordinarie möte fattade beslut, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 22

Till bordläggning anmälades bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från delegerade för riksdagens verk inkommit fram-

ställning angående beslutanderätten beträffande pensionsärenden vid riksdagens verk.

§ 23

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr andre vice talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 50, angående universitetens och högskolornas organisation och förvaltning m. m., motionerna:

nr 923, av herr *Gustafsson* i Stockholm m. fl.,

nr 924, av herr *Heckscher* m. fl.,

nr 925, av herr *Helén* m. fl.,

nr 926, av herr *Kollberg* m. fl., och

nr 927, av herr *Westberg* m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 69, angående anslag för budgetåret 1964/65 till vissa forskningsråd m. m., motionerna:

nr 928, av herr *Bohman* m. fl.,

nr 929, av herr *Hamrin* i Kalmar,

nr 930, av herr *Magnusson* i Nennesholm m. fl.,

nr 931, av herr *Dahlgren* m. fl.,

nr 932, av herr *Ohlin* m. fl., och

nr 933, av fru *Sjövall*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 82, angående provisoriska åtgärder för forskarutbildning, forskarhandledning m. m., motionerna:

nr 934, av herr *Kellgren*, och

nr 935, av herr *Ohlin* m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 83, angående skolväsendets centrala ledning m. m., motionerna:

nr 936, av herr *Allard* och fru *Nettelbrandt*,

nr 937, av fröken *Elmén* m. fl.,

nr 938, av herr *Eskel* m. fl.,

nr 939, av herr *Johansson* i Södertälje m. fl.,

nr 940, av herr *Nordgren* m. fl.,

nr 941, av fröken *Olsson* m. fl.,

nr 942, av herr *Skoglösa* m. fl.,

nr 943, av herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl.,

nr 944, av herrar *Tobé* och *Nyberg*,

nr 945, av herr *Wennerfors* m. fl., och
nr 946, av fröken *Wetterström* m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 91, angående den framtida organisationen av upplysningsavdelningen vid statens institut för konsumentfrågor, m. m., motionerna:

nr 947, av fröken *Elmén* m. fl., och

nr 948, av fru *Lewén-Eliasson* och herr *Lindahl*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 96, angående inrättande av ett institut för nyttiggörande av forskningsresultat, motionerna:

nr 949, av herr *Bohman* m. fl.,

nr 950, av herr *Fälldin* m. fl., och

nr 951, av herr *Ohlin* m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100, angående organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet m. m., motionerna:

nr 952, av fru *Kristensson* m. fl.,

nr 953, av herr *Lassinantti*,

nr 954, av herr *Ståhl*, och

nr 955, av herrar *Svensson* i Vä och *Rask*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 115, angående ändrade grunder för den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen, motionerna:

nr 956, av herr *Fälldin* m. fl., och

nr 957, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts propositionen nr 116, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor, m. m., motionen nr 958, av herr *Fälldin* m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 123, angående inrättande av en avdelning för kemi vid tekniska högskolan i Lund m. m., motionen nr 959, av fru *Sjövall* m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 133, med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen, motionen nr 960, av herr *Braconier* m. fl.; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 140, med förslag till vissa

grundlagsändringar, motionen nr 961, av herrar *Hamrin* i Jönköping och *Gustafson* i Göteborg.

Dessa motioner bordlades.

§ 24

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts elva enkla frågor, nämligen av:

herr *Helén*, till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående ämbetsmäns deltagande i politiska partiers jubileumskonferenser,

herr *Svensson* i Stenkyrka, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående undersökning av trafiken mellan Gotland och fastlandet,

herr *Nordstrandh*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående universitetsorganisationens utbyggnad,

herr *Braconier*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående redovisningen av remissvaren i författningsfrågan,

herr *Braconier*, till hans excellens herr statsministern angående protokollföring i forskningsberedningen,

herr *Braconier*, till hans excellens herr statsministern angående filmcensuren,

herr *Hermansson*, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående åtgärder mot prisstegringar,

herr *Hylltander*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående ansvarstalan vid vissa trafikolyckor,

herr *Gomér*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående lagstiftning om mäklarverksamhet,

herr *Nordgren*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående åtgärder med anledning av släpvnagslyckor, och

fru *Forsling*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående utbildningen av socialpoliser.

§ 25

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.04.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 21 april

Kl. 15.00

§ 1

Svar på fråga ang. protokollföring i forskningsberedningen

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**, som yttrade:

Herr talman! Som svar på herr *Braconiers* fråga rörande protokollföringen inom forskningsberedningen ber jag

att få meddela att vi för protokoll vid forskningsberedningens sammanträden.

Vidare anförde:

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Samtidigt som jag tackar för svaret vill jag uttrycka den förhoppningen att protokollen är utförliga. Jag vill också ställa den kompletterande frågan, om det kommer att före-

Svar på fråga ang filmcensuren — Svar på fråga ang. ekonomiskt bistånd till svenskar i Misiones i Argentina

ligga protokoll från de första sammanträdena. Det framgår inte direkt av svaret.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:**

Herr talman! Som svar på herr Braconiers nya fråga vill jag säga att vi har i efterhand konstruerat redogörelser för de två första sammanträdena för att de skall vara tillgängliga för riksdagens ledamöter.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2**Svar på fråga ang. filmcensuren**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**, som yttrade:

Herr talman! Herr Braconier har frågat statsministern, om regeringen ämnar lägga fram förslag som gör att regeringen slipper att fungera som ett slags filmcensur. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Jag har för avsikt att vid lämpligt tillfälle låta göra en översyn av filmcensuren och i samband därmed dess organisation.

Vidare anförde

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! När jag nu tackar ecklesiastikministern för svaret, vill jag uttrycka den förhoppningen att denna översyn kommer snarast. Den debatt som förts i denna fråga visar att ifall regeringen fungerar som filmcensur kan den komma i en besvärlig situation hur den än handlar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på fråga ang. ekonomiskt bistånd till svenskar i Misiones i Argentina**

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **PALME**, som yttrade:

Herr talman! Utrikesministern har bett mig besvara herr Gustafssons i Borås fråga om upplysningar kan lämnas »om det 1 000-tal svenskar som sedan 1910 lever i Argentina i staden Oberá, Misiones, samt kringliggande skogar, där enligt uppgifter många svenskar lever i stor misär, samt meddela om det kan finnas möjligt att via den svenska beskickningen, eller på annan lämplig väg bispringa dessa våra landsmän ekonomiskt».

I anledning härav vill jag nämna att svenska ambassaden i Buenos Aires redan den 6 februari i år anmodades inkomma med upplysningar rörande Misionessvenskarna, vilka samma dag hade varit föremål för en artikel i Stockholms-Tidningen under rubriken »900 svenskar glömda i Argentinas skogar». Den 7 februari — alltså dagen efter — förelåg ett telegrafiskt svar, vilket jag tillåter mig att läsa upp, eftersom det enligt min mening ger en klar bild av hur läget verkligen är.

Ambassaden säger: »Svenska kolonien i Oberá omfattar i runt tal 1 300 personer varav cirka 150 inneha svenskt medborgarskap. De flesta äro jordbrukare och hantverkare.

De torde icke kunna betraktas som bortglömda av Sverige. Redan på 20-talet besöktes Oberá av sjömanspastorn i Buenos Aires en gång om året under en månad. 1932 sände Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse ut en sjuksköterska som fortfarande ehuru pensionerad är aktivt verksam. Sedan 1942 är en av Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse utsänd präst permanent stationerad i Oberá och sedan 1949 finns i Oberá en svensk vicekonsul. 1956 fick församlingen i Oberá en ny vacker kyrka genom insamlingar och privata donationer. Vid invigningen närvaro bl. a. argentinske kulturministern, svenske ministern och pastor primarius Nystedt. Sedan 1961 bedrivs skolverksamhet av

Svar på fråga ang. ekonomiskt bistånd till svenskar i Misiones i Argentina

församlingen i egen 1962 invigd fastighet. I skolan som kallas Instituto Carlos Linneo och som är under fortsatt utbyggnad ledes undervisningen dels av svenskättade lärarinnor, dels av argentinskor. Enligt pastor Flodell i svenska församlingen i Oberà leva svenskarna och svenskättlingarna icke i armod. De få, som råkat i allvarligare svårigheter, hjälpas av församlingen och svenska staten i det att understöd från socialdepartementet utgår i två fall. Församlingen planerar bygga ålderdomshem.

Församlingen besöktes sista gången officiellt av minister Ribbing i samband med ovannämnda kyrkoinvigning. Ambassaden har planerat avlägga besök i Oberà på nytt. Den står i ständig kontakt med vicekonsulatet och pastorn. »

Vidare anförde:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Palme för svaret på min fråga.

Det är tydligt att larmrapporten i Stockholms-Tidningen av den 6 februari var litet journalistiskt färgsatt. Man blev ju något häpen när man fick veta att 900 svenskar levde glömda i Argentinas skogar och led svår nöd. Det märkliga är dock att de uppgifter som lämnas i artikeln inte har bestritts eller vederlagts av personer som känner till förhållandena där. Några felaktigheter i fråga om sakuppgifterna har man inte kunnat påvisa. Formen och tonen kanske kunde varit en annan och bättre.

Av uppgifter jag fått från folk som lever och verkar i Misiones i Argentina framgår att många människor har det faktiskt så som artikeln i Stockholms-Tidningen gav vid handen. Trots allt som svenska kyrkan i Oberà gjort och gör — och det är inte litet — finns det många som lever i ytterst svåra förhållanden. En sagesman säger i en rap-

port att svenskarna och svenskättlingarna där ute inte lever i armod. Men en annan som jag nyligen fått en rapport ifrån säger att av de 1 300 svenskättlingar, som lever inte bara i Oberà utan i de stora skogarna i Misiones, lever många i stor fattigdom och umbäranden, bor i hyddor med jordgolv, saknar möjligheter att följa med i fråga om rationell skötsel av sin jord etc.

Jag är tacksam för att statsrådet Palme inte avfärdat min fråga med att det här ju gäller endast ett fåtal människor, utan ställer i utsikt att åtgärder för att hjälpa dem kommer att vidtas. Jag hoppas på det innerligaste att ambassaden kommer att göra vad som göras kan och i det sammanhanget inte stannar i Oberà utan också ger sig ut på landsbygden och i kringliggande skogar och ser efter hur svenskättlingarna har det där och att man från svenskt håll gör något för att förbättra deras förhållanden.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag vill säga till herr Gustafsson i Borås att dels har vid ett par tillfällen gjorts tillrättalägganden genom införande av brev i Stockholms-Tidningen, dels har innehållet i beskickningens telegram distribuerats via TT. När nu socialdepartementet lämnar understöd åt två av de människor som bor där, sker det på grund av initiativ av vice konsuln och den svenska beskickningen. Jag är övertygad om att även i framtiden kommer vice konsuln att i nära samarbete med svenska beskickningen följa läget och påkalla de initiativ som kan bli aktuella.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Inte minst efter det senaste anförandet av statsrådet Palme känner jag mig ganska nöjd med svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. ämbetsmäns deltagande i politiska partiers jubileumskonferenser

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Helén har frågat utrikesministern om han anser det rimligt att ledamöter av regeringen medverkar till att styrelsen för ett politiskt parti inbjuder statens ämbetsmän att på arbetstid delta i en jubileumskonferens, ordnad av detta parti, samt om utrikesministerns sekreterare har till uppgift att medverka till insamling av anmälningar om deltagande i sådan partikonferens.

Med anledning härav får jag framföra följande.

Det kan ingalunda anses orimligt eller olämpligt att ett politiskt parti inbjuder statens ämbetsmän att åhöra föredrag i samhällsfrågor eller vetenskapliga ämnen, även om föredragen anordnas i samband med en jubileumskonferens. Det förefaller också rimligt att en tjänsteman, om hans arbete medger det, får möjlighet att under arbetstid utnyttja sådana tillfällen att vidga sina kunskaper på områden som är av intresse för hans tjänstgöring.

Vidare anförde:

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det är självfallet att ett politiskt parti kan inbjuda t. ex. per brev praktiskt taget vem som helst att lyssna på ett föredrag på en politisk konferens och att den inbjudne, om han är anställd, hos sin arbetsgivare skaffar sig tillstånd att delta i konferensen, därest denna infaller på arbetstid. Men det kan inte råda någon som helst tvekan om att det är övertramp av politiska spelregler, om ett departements arbetskraft tas i anspråk för att på departementstjänstemännens arbetstid dela ut inbjudningar till ett rege-

ringsspartis jubileumskonferens och att samme departementschefs sekreterare tas i anspråk för att samla in anmälningar om deltagande i samma konferens.

Det vore kanske hårt att klandra den vikarierande excellensen för vad som inträffat inom utrikesdepartementet under den korta tid han fungerat som dess chef. Men herr Palme får väl som chef för ett departement, även om chefskapet är tillfälligt, ha sinne för den arbetsordning som bör råda. Det vore rimligt att han sagt ifrån att utrikesministerns egen sekreterare inte skall tjänstgöra som springpojke åt socialdemokratiska partiet för att skaffa deltagare i dess arrangemang.

Till den andra frågan som jag riktade till herr Palme har herr Palme inte ett ord som kommentar. Men även tystnad kan vara värtalig. Nu är det inte första gången man från regeringssidan låter departementspersonal medverka till att suddas ut gränsen mellan å ena sidan av staten betalad personal och av staten betalad arbetstid samt å andra sidan rena partimanifestationer för regeringspartiet. När socialdemokratiens skrift i kärnvapenfrågan skulle delas ut fick sekretariatet i vår riksdagsgrupp vända sig till en vaktmästare i försvarsdepartementet som på arbetstid skötte om utdelning av skriften.

En och annan tycker kanske att detta är småsaker. Jag ser dem som principiellt viktiga frågor just därför att jag sätter partipolitisk verksamhet högt och reagerar när andra förtalar den. Beträffande partipolitisk verksamhet skall man dra gränsen klart mellan välmotiverad partipolitisk verksamhet och den ämbetsmannaplikt som råder för dem som verkar i Kungl. Maj:ts kansli. Jag bar en bestämd känsla av att även många socialdemokrater i landet anser att denna gräns skall dragas klart.

Till sist: Hur skulle det vara om herr Palme, medan han har ett par dagar på sig att verka i Arvfurstens palats under

Svar på fråga ang. ämbetsmäns deltagande i politiska partiers jubileumskonferenser

det att Torsten Nilsson ägnar sig åt Polens affärer, skulle trimma sekreteraren i telefonteknik så att han kan skilja på Pressbyråns redaktörer och redaktörer från dagliga tidningar? Det kanske Torsten Nilsson kunde ha nytta av när han kommer hem och ägnar sig åt Sveriges affärer.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! På det sista något dunkla uttalandet av herr Helén om sekreterarens telefonteknik vill jag svara att det är omöjligt att lämna instruktion av den anledningen att även utrikesministerns sekreterare är i Polen.

Det är självklart att det skall dragas en gräns mellan partipolitisk verksamhet och övrig verksamhet. Det förhåller sig emellertid på det sättet att det till departementen kommer en mängd inbjudningar till konferenser av olika slag. Man har ansett det självklart, vilket också herr Helén bekräftade, att departementens tjänstemän i mån av tid skall få bevista dessa konferenser om de har med tjänsten att göra. I detta fall gällde det en konferens som sysslade med den vetenskapliga forskningens aktuella läge och framtida utsikter i Sverige. Det rörde sig inte alls om någon intern partikonferens. Det gällde ett helt opolitiskt ämne. På samma sätt som exempelvis tjänstemän kan delta i av Industriförbundet eller av Exportföreningen eller av andra organisationer ordnade konferenser — något som mycket ofta förekommer inom utrikes- och handelsdepartementens intressesfärer — tyckte man det kunde beredas möjlighet för dem som så önskade att om tjänsten medgav det delta i denna konferens. Hur meddelandet härom skulle spridas kan jag omöjligt finna vara en principiell fråga. I vissa fall sätts det upp anslag, i andra fall har man skickat runt en inbjudningslista där de som så önskar kan anteckna sig. I detta fall, när kabinetssekreteraren och utrikesministern var utomlands,

fann man den nu tillämpade metoden mest praktisk. Det är sålunda en rent praktisk fråga, en service som inte har med partipolitik att göra.

Herr Helén bad nästan om ursäkt och sade att många kunde tycka att detta var en liten fråga. Det tycker jag att han borde ha tänkt på innan han formulerade den.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag tackar för den senaste mästrandande pekpinnen. Jag skall observera den i framtiden, men jag tror inte att det finns något skäl att rätta sig efter den.

Det är väl alldeles uppenbart att, om man har bedömningen att en fråga, som andra betraktar som liten, är av principiell innebörd, finns det skäl att ta fram den till offentlig debatt. Jag tror att det med tanke på att så många på grund av det långvariga maktinnehavet har en tendens att sudda ut gränsen mellan en normal partipolitisk verksamhet och det normala, under objektiva och opartiska former bedrivna arbetet inom departement och ämbetsverk, finns anledning att slå ned även på det som herr Palme med någon nonchalans vill godta.

Det kan inte vara likgiltigt på vilket sätt man närmar sig de statliga ämbetsmännen. Om de får den uppfattningen att deras chefer önskar att de skall delta i en partipolitiskt betingad verksamhet, måste det i viss mån påverka deras syn på hela sitt arbete.

Jag hade nog väntat mig att man från regeringens sida skulle visa förståelse för behovet av att dra dessa gränser klart med tanke på den respekt som den partipolitiska verksamheten i sig själv kräver och det ansvar som regeringen har inför departementens och ämbetsverkens personal.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag tror att den praktiska erfarenheten har visat att svenska

Svar på fråga ang. åtgärder mot prisstegringar

ämbetsmän har en utomordentligt stor självständighet och att de inte kan tänkas uppleva en inbjudan av det aktuella slaget som någon påtryckning.

För övrigt vill jag på intet sätt mästra herr Helén eller hålla fram pekpinan för honom, men en liten småfuttig aktion blir inte mindre småfuttig om den insveps i principiella fraser. Herr Heléns aktion förefaller att vara en värdig efterföljare till den berömda giffeln i Vilhelmina som var ett så välsignelsebringande inslag i 1962 års valrörelse.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Om statsrådet Palme vill göra denna fråga till ett inslag i den kommande valrörelsen, så inte mig emot. Jag tror emellertid att det finns allt skäl för regeringen att undvika att frågor av denna art blir ett väsentligt inslag i valrörelsen. Om herr Palme envisas med att uppfatta detta som småfuttigt, säg då ut det många gånger, upprepa det: »Det är småfuttigt att söka dra en gräns mellan partipolitisk verksamhet och det dagliga arbetet i Kungl. Maj:ts kansli!»

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! För att inga missförstånd skall kunna råda vill jag deklarerera att det inte är småfuttigt att dra gränser mellan partipolitisk verksamhet och annan verksamhet. Det är däremot småfuttigt att försöka göra stora ting av ett praktiskt handläggande av en mycket enkel fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. åtgärder mot prisstegringar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Hermansson har till mig ställt frågan huruvida rege-

ringen med hänsyn till resultatet av avtalsrörelsen ämnar vidtaga några speciella åtgärder i syfte att hindra prisstegringar och säkra att genomförda tullsänkningar kommer konsumenterna till godo i form av sänkta priser.

Till svar får jag meddela att regeringen och det för prisövervakningen ansvariga organet kommer att fortsätta sin kontinuerliga observation av prisutvecklingen. Om utvecklingen skulle göra det erforderligt kommer detta att ske i skärpt form.

Vidare anförde

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Bakgrunden till min fråga är följande. Skatterna för vanliga inkomsttagare kommer enligt beräkning att höjas med 500 miljoner kronor genom att avdragsrätten för folkpensionsavgiften tages bort. Hyrorna kommer att höjas för hundratusentals hyresgäster genom att räntebidragen från staten försämras. Postavgifterna höjs, likaså telefonavgifterna. Andra priser och taxor har också stigit. Nu bebådas höjda priser på mat. Den obetydliga höjningen av lönerna är alltså redan svårt in-tecknad. Det är inte underligt att fackföreningar och hela fackförbund vill ha åtgärder mot prisstegringarna.

Finansministern lovar nu skärpt prisövervakning, och utvecklingen gör detta erforderligt. Jag tackar för det positiva svaret, men jag anser att utvecklingen redan nu kräver åtgärder.

Statsmakterna borde avstå från sådana åtgärder som stegrar levnadskostnaderna. Man måste också se till att de tullsänkningar, som har genomförts gentemot EFTA-länderna, slår igenom i sänkta priser och inte stannar i af-färsleden.

I fråga om tullsänkningarna gavs tyvärr inte något besked i finansministerns svar. Jag tror att det därvidlag icke räcker med observation. Man måste också vidta vissa bestämda åtgärder.

Svar på fråga ang. en oljeledning från Trondheimsfjorden till Sverige — Svar på fråga ang. redovisningen av remissvaren i författningsfrågan

Jag vore tacksam, om det gavs ett förtydligande på den senare punkten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. en oljeledning från Trondheimsfjorden till Sverige

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet HERMANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Jönsson i Ingemarsgården har frågat, hur långt planerna fortskridit i fråga om att anlägga en oljeledning från Trondheimsfjorden över till svenskt område.

Jämlikt det avtal som slöts år 1956 mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnen i Trondheimsfjorden m. m., har norska regeringen förklarat sig i princip ej ha något att erinra mot att oljeledningar anläggs på norskt område för transitering av olja från den svenska oljeanläggningen i Trondheimsområdet till Sverige. Om man från svensk sida önskar aktualisera frågan, skall förhandlingar tas upp mellan svenska och norska regeringarna rörande villkoren för ett sådant projekts genomförande.

Av ekonomiska och tekniska skäl har frågan om att anlägga en oljeledning icke varit aktuell.

Vidare anförde

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Frågeställaren herr Jönsson i Ingemarsgården har bett mig beklaga att han inte själv kan ta emot svaret på grund av en tidsplanering som gjorts av radio-TV och som han inte kände till när han på förmiddagen kom dit.

I själva sakfrågan vill jag framhålla att det sedan 1956 har inträtt en viss förändring av bedömningarna. Numera är det inte enbart beredskapsskäl som

kan föranleda att man tar under allvarligt övervägande att realisera en sådan sak som frågan om Trondheimsleden. Man måste också beakta näringslivets lokalisering och de svårigheter som i näringspolitiskt avseende möter Norrland, framför allt dess inland. Allt detta är ju klart redovisat i betänkandet om näringslivets lokalisering.

Jag vill, herr talman, härutöver bara understryka att man bör, trots de ekonomiska och tekniska skäl som för närvarande tydligen talar däremot, undersöka möjligheten att med det snaraste ta upp frågan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. redovisningen av remissvaren i författningsfrågan

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Braconier har frågat mig, när publiceringen rörande sammanställningen av remissvaren i författningsfrågan kommer att ske.

Remissammanställningen kommer att publiceras, så snart den blir färdig. Med hänsyn till att samtliga remissvar ännu icke inkommit och till att det redan föreliggande remissmaterialet är mycket omfångsrikt är det knappast möjligt att på nuvarande stadium ange någon mera exakt tidpunkt för publiceringen. Tidigare än till hösten kan i vart fall någon sammanställning icke föreligga i tryck.

Vidare anförde:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag får enligt kutym tacka för svaret, men jag skulle inte vara sanningsenlig om jag sade att jag är tacksam för dess innehåll. Den kommande valrörelsen är den första

Svar på fråga ang. ansvarstalan vid vissa trafikolyckor

då författningsutredningens slutförslag kan diskuteras, och vid en av de riksdagar som följer efter denna valrörelse kan måhända väntas en regeringsproposition i författningsfrågan. Höstens valrörelse kommer emellertid tydligen att få föras utan att man har tillgång till en sammanställning av remissyttrandena i en av de betydelsefullaste frågor som nu debatteras. Jag kan i varje fall inte tolka justitieministerns svar på annat sätt än att orden »till hösten» innebär att sammanställningen inte föreligger före valdagen.

Det förefaller mig, herr talman, mycket egendomligt att man inte redan nu skulle kunna göra en sammanställning av de många remissvar som inkommit och att det skulle behöva dröja så länge innan sammanställningen av de återstående svaren är klar. I riksdagens slutspurt har vi ju ofta fått omfångsrika propositioner och förslag. Skulle det då verkligen behöva ta så lång tid för att göra en sammanställning av väsentliga inslag i en mycket stor politisk fråga som väljarkåren vid höstens val ställes inför?

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag vill inbjuda herr Braconier att besöka justitiedepartementets lokaler vid Nygatan och studera de väldiga travar av remissvar som där finns när det gäller författningsutredningens förslag. Att bara bunta ihop dessa remissvar och skicka dem till ett tryckeri för att så fort som möjligt kunna ge dem offentlighet är ganska meningslöst. Materialet måste bearbetas och sammanställas precis på samma sätt som remissyttrandena i en proposition, och det tar sin tid. Man kan inte koppla in alltför många personer på detta arbete, även om det skulle finnas hjälp att tillgå.

Mina medarbetare bearbetar nu i första hand det material som rör de principiella frågorna, alltså de frågor

som är av det största politiska intresset, och så snart det finns möjlighet därtill kommer det att upprättas en stencilerad sammanställning som kan tillhandahållas i en begränsad upplaga. Därefter skall givetvis materialet tryckas så snart detta är möjligt.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag tackar för justitieministerns inbjudan, men jag tror inte att svenska väljarkåren kan anta denna inbjudan. Det är dock inte bara riksdagsmännen utan hela valmanskåren som skall ta ställning till de politiska problem som är förenade med författningsfrågorna. Det hade därför varit mycket värdefullt, om väljarna, när författningsutredningens förslag nu för första gången föres fram i debatten, hade haft tillgång till en sammanställning av remissyttrandena över förslaget.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8**Svar på fråga ang. ansvarstalan vid vissa trafikolyckor**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Hyltander har framställt en fråga, som har direkt anknytning till ett aktuellt åtalsärende, i vilket vederbörande åklagare enligt uppgift ej ansett sig kunna väcka åtal för bilkörning under alkoholpåverkan mot någon av dem som varit inblandade i en viss trafikolycka. Frågan gäller, huruvida detta åtalsärende ger anledning till åtgärder från min sida att täcka en lucka i lagstiftningen som enligt herr Hyltanders mening synes föreligga. Såsom frågan är framställd angår den främst spörsmål om prövningen av bevisningen i detta speciella åtalsärende. Spörsmål av denna beskaffenhet kan jag över huvud taget ej gå in på. Jag

anser mig därför ej kunna i sak besvara den framställda frågan.

Vidare anförde:

Herr HYL TANDER (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för att han svarat på min fråga.

Det är givetvis inte någon enkel sak att vidta generella åtgärder i sådana fall som det här gäller, i likhet med det refererade, eftersom hänsyn också måste tas till den enskildes rätt. Men det kan inte vara tillfredsställande att man, när det kan konstateras att den ene av två personer måste vara den skyldige, inte har möjlighet att fastställa vem den skyldige är och låta denne få sitt straff. Det påstås ha exempelvis förekommit att två makar har erkänt en parkeringsförseelse men att de har fasthållit vid att de inte kan komma ihåg vem av dem som förde bilen till parkeringsstället vid det tillfälle då felparkeringen skedde, och på så sätt, när identifikation ej kunnat ske, straff ej kunnat utmätas.

Jag förmodar att många anser det vara viktigt att den lucka i lagstiftningen, som här tycks finnas, om möjligt täppes till. Därför vore jag tacksam, om justitieministern medverkade till detta, även om mycket stora svårigheter föreligger att samtidigt tillgodose den enskildes rättsskydd.

Jag tackar än en gång för svaret och för att det lämnades så snabbt.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Jag kan tyvärr inte utlova någon sådan medverkan, eftersom det här är fråga om en prövning av bevisningen i det enskilda fallet. Den enda lagtekniska möjlighet som jag kan tänka mig för att lösa problemet skulle vara lottdragning, och det tror jag inte att någon skulle vilja förorda och medverka till.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. lagstiftning om mäklarverksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Gomér har frågat vilka åtgärder som vidtagits i anledning av riksdagens skrivelse 1961:370 om utredning rörande en civilrättslig lagstiftning om mäklarverksamheten.

Som svar på herr Gomérs fråga får jag anföra följande.

Med hänsyn till den ifrågasatta lagstiftningens art och dess samband med framför allt lagstiftningen om kommission, vilken tillkommit i nordiskt samarbete, har frågan upptagits i nordiskt sammanhang. Det visade sig därvid att intresset från våra nordiska grannländer var ganska svagt. Från dansk sida framhölls att eventuella civilrättsliga regler om mäklarverksamhet borde utarbetas i nordiskt samarbete men att man f. n. knappast kunde påtaga sig nya lagstiftningsuppgifter.

Jag har bedömt frågan på ungefär samma sätt som man gjort från dansk sida.

Vidare anförde

Herr GOMÉR (cp):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min fråga.

Här gäller det bara en liten grupp människor, som dock har hand om stora ekonomiska värden. Därför var man i andra lagutskottet fullständigt enig om att beställa den utredning som jag har talat om, och utskottets motivering i det fallet har vunnit stöd också av Svea hovrätt, Föreningen Sveriges häradshövdingar, Sveriges fastighetsmäklares riksförbund m. fl. Här föreligger en regelrätt utredningsbeställning från riksdagen. Om man inte har tid med en sådan utredning i Norge och Danmark, har jag svårt att förstå varför man inte

Svar på fråga ang. bärgningstillstånd vid flyghaverier

skulle kunna göra den här i Sverige. Utskottet redovisar också i sin skrivelse för alla de orsaker som var avgörande för utskottets ställningstagande i frågan.

Jag tackar än en gång för svaret och hoppas att frågan så småningom kommer att utredas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Herr talmannen meddelade, att herr Berglunds fråga angående vissa kanalprojekt komme att besvaras vid ett senare sammanträde.

§ 11

Svar på fråga ang. bärgningstillstånd vid flyghaverier

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Jonsson har frågat mig om jag anser att gällande bestämmelser om centralt bärgningstillstånd genom luftfartsstyrelsen vid flyghaverier har fungerat tillfredsställande.

Någon föreskrift om centralt bärgningstillstånd genom luftfartsstyrelsen finnes inte i luftfartsförfattningarna.

För att trygga bevisningen vid haveriutredning har dock i luftfartslagen intagits en regel att ett havererat flygplan inte får rubbas eller avlägsnas utan tillstånd av polismyndighet eller undersökningskommission. Ett undantag från denna princip föreligger för den händelse det gäller att rädda människoliv eller eljest synnerliga skäl är för handen. Dessa bestämmelser är helt i överensstämmelse med internationell konvention på området.

Utän avvaktan på polisens eller undersökningskommissionens tillstånd har man självfallet rätt att flytta ett flygplan inte endast för att rädda liv utan även för att undanröja trafik hinder på

flygplats eller förhindra att ett flygplan som havererat i vatten eller på is sjunker, m. m.

Vidare anförde:

Herr JONSSON (fp):

Herr talman! Bakgrunden till min fråga är en händelse, som för några veckor sedan inträffade på en sjö i norra Dalarna. En sportflygare skulle landa på isen men råkade köra ner i en vak, som han upptäckte för sent. Planet höll sig dock flytande, och föraren lyckades oskadad ta sig i land. Hjälp för att bärga planet rekvirerades, och en bärgningsbil med grodmän var snart på platsen. Arbetet med att bärga planet kunde emellertid inte påbörjas, eftersom luftfartsstyrelsen enligt uppgift först måste ge sitt tillstånd. Under tiden som man väntade på detta — och det tog fyra timmar — låg planet och flöt ett par timmars tid till synes helt oskadat. Men plötsligt brast iskanterna och planet gick till botten på fem meters djup. Både räddningsmanskap och åskådare fick överksamma titta på medan maskinen sjönk.

Det blev sedan ett mycket besvärligt arbete att bärga planet, men det lyckades ändå. Under detta arbete fick dock planet skador för drygt 20 000 kronor, och man beräknade att det skulle ta cirka tre månader att reparera skadorna. Haverikommissionen besökte platsen och konstaterade att planet kunde betraktas som totalhavererat. Som nytt kostar planet 49 000 kronor.

Givetvis måste det ligga en tanke bakom bestämmelsen om centralt bärgningstillstånd. Statsrådet säger i sitt svar, för vilket jag ber att få tacka, att bestämmelsen är till för att trygga bevisningen vid haveriutredning. Därför har det i luftfartslagen intagits en regel att ett havererat flygplan inte får rubbas eller avlägsnas utan tillstånd av polismyndighet eller undersökningskommission. Men i detta speciella fall förefaller det underligt att ett missöde

genom en dylik bestämmelse förvandlas till haveri. Om ett ingripande hade kunnat ske omedelbart, skulle bärningen ha blivit en enkel historia. Därför har jag ställt min fråga till statsrådet, om statsrådet anser att gällande bestämmelser om centralt bärningstillstånd genom luftfartsstyrelsen har fungerat tillfredsställande. Av det svar statsrådet lämnat framgår att vederbörande i detta fall tydligen har missförstått situationen eller tolkat gällande bestämmelser fel. Jag tror därför det är viktigt för framtiden att detta besked har lämnats från statsrådets sida, och jag ber att få tacka för det.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Beträffande omständigheterna vid flyghaveriet på Orsasjön, då flygplanet sjönk genom isen, pågår utredning genom luftfartsstyrelsens och polisens försorg. Något uttalande kan jag därför inte göra i detta fall. Helt allmänt må dock nämnas — vilket för övrigt framgår av vad jag redan sagt — att något tillstånd från myndigheterna inte behöver avvaktas för att sätta i gång bärning av flygplan som riskerar att sjunka.

Med anledning av det inträffade på Orsasjön har luftfartsstyrelsen den 7 april i år sänt ut ett cirkulär till polismyndigheterna i riket, vari bl. a. redovisas för gällande bestämmelser om flyttning av havererat flygplan och påpekas vikten av att åtgärder vidtages för att exempelvis hindra att havererat flygplan sjunker.

Herr JONSSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få med tillfredsställelse notera vad statsrådet senast sade, att det skickats cirkulär till vederbörande myndigheter med en bestämmelse hur det i ett fall liknande detta skall förfaras. Jag tror att det har sitt värde.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på fråga ang. åtgärder mot vissa tågolyckor

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Enskog har frågat mig hur långt man har kommit inom SJ med utredningen rörande åtgärder för att förebygga olyckor genom att resande öppnat fel dörr och fallit av tåget.

Inom SJ har man konstruerat ett automatiskt lås, som hindrar att vagnsdörrarna kan öppnas, då vagnen är i rörelse. Ett 60-tal personvagnar har på prov utrustats med sådana låsanordningar. Före årets utgång räknar man med att ha vunnit sådan erfarenhet av låsen att ställning kan tagas till frågan om att mera allmänt utrusta personvagnsparken med dylika låsanordningar.

Vidare anförde

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Antalet olyckor av typen tågdöden är inte så stort, men de medför oftast synnerligen svåra följder. Det beklagliga med dessa olyckor är att de är fullständigt onödiga. Jag skulle tro att det inte inträffar några sådana olyckor på de s. k. paprikatågen eller rälsbussarna, eftersom man där har en helt annan stängningsanordning än på de vanliga tågen.

Jag är glad över det besked statsrådet här lämnat, att man nu konstruerat ett lås som hindrar vagnsdörren att öppnas då vagnen är i rörelse. Jag hoppas att frågan också i fortsättningen ägnas tillbörlig uppmärksamhet och att man successivt inför vagnar med den nya låsanordningen på tågen, i första hand på nattågen eftersom de synes vara mest utsatta.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på fråga ang. universitetsorganisationens utbyggnad — Svar på fråga ang. tidsplaneringen för reformering av länsförvaltning och länsindelning

§ 13

Herr talmannen meddelade, att herr Svenssons i Stenkyrka fråga angående undersökning av trafiken mellan Gotland och fastlandet samt herr Nordgrens fråga angående åtgärder med anledning av släpvnagsolyckor komme att besvaras vid ett senare sammanträde.

§ 14

Svar på fråga ang. universitetsorganisationens utbyggnad

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordstrandh har frågat om jag kan upplysa kammaren om när regeringen är beredd att komma med förslag i frågan om universitetsorganisationens utbyggnad i form av antingen ett sjätte universitet eller en väsentlig ytterligare utvidgning av de redan existerande fyra äldre universiteterna.

1963 års universitets- och högskolekommitté behandlar hithörande frågor och väntas avge sitt betänkande instundande höst. Därefter kommer regeringen att ta ställning till frågan. Jag räknar med att proposition skall kunna föreläggas 1965 års riksdag.

Vidare anförde

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Ecklesiastikministerns svar på frågan om ett sjätte universitet eller ej är mycket tacknämligt och klart i vad det gäller tidpunkten för det slutliga avgörandet. Äntligen är en tid klart spikad. Att ecklesiastikministern ännu inte definitivt vill säga, var ett nytt universitet kommer att placeras eller om det eventuellt blir en väsentlig utvidgning av redan existerande universitet, måste respekteras.

Jag vill i sammanhanget endast uttrycka den bestämda förhoppningen, förvisso delad av många, både enskilda och myndigheter, att propositionen kommer att föreläggas 1965 års vårriksdag — i dess begynnelse, för att vara ännu mera exakt. Detta kommer att vara till båtnad dels för riksdagen, som bör ha god tid på sig för behandlingen, dels för de myndigheter, som skall verkställa beslutet, och för de studenter, som skall ha glädje av detsamma.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Svar på fråga ang. tidsplaneringen för reformering av länsförvaltning och länsindelning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Hamrin har frågat vilken tidsplanering som föreligger i fråga om de reformer av länsförvaltning och länsindelning, varom utredningsarbete pågår.

Till svar får jag meddela att länsförvaltningsutredningen kan beräknas bli färdig under år 1965 och länsindelningsutredningen det därpå följande året. Förslag i ämnet torde därför kunna underställas riksdagen tidigast 1967. När en eventuell reform kan träda i kraft är ännu för tidigt att uttala sig om.

Vidare anförde:

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Som inrikesministern säkert har märkt frågades *vilken* tidsplanering som föreligger, inte *om* någon tidsplanering föreligger. Jag förutsatte som ganska självklart att det här måste föreligga en tidsplanering inom inrikesdepartementet och regeringen. Jag tycker därför att svaret är något

Svar på fråga ang. utbildningen av socialpolis

magert, även om jag här fått klart för mig att länsförvaltningsutredningen blir färdig 1965 och länsindelningsutredningen året därpå, varför man kan vänta sig förslag i ämnet tidigast till 1967 års riksdag. Vad därefter sker, menar inrikesministern, vet vi inte mycket om.

Jag förutsätter som sagt att inrikesministern här måste ha någon tidsplanering. I fråga efter fråga som nu väcks både i riksdagen och ute i länen stöter man mot den ovisshetens mur som här reser sig. Det är ju inte heller så obekant för de flesta, att så fort det sitter en utredning hakar man upp åtskilligt på denna utredning och hju-len stannar. Här får det inte bli så, ty vi har organisationen rörande naturvården, vägförvaltningen, vattenvården och många andra stora frågor, vars lösning väntar på länsorganisationens definitiva planläggning. Jag vill för resten också peka på landstingens arbetsuppgifter och administration, som förutsätter att man måste känna till när en ny länsindelning kommer att träda i kraft.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Hamrin i Kalmar utgår från egna förutsättningar beträffande vad vi förutsätter. Låt mig säga att när vi har tillsatt dessa utredningar har vi gett dem den tid som de behöver för sitt arbete. Nu har vi frågat utredningsmännen hur långt arbetet har fortskridit och när de beräknar att kunna bli färdiga. Det är på grundval av dessa förfrågningar jag sedan lämnat mitt besked här.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag kan förstå, herr inrikesminister, att beskedet från utredningarna kanske inte kan innehålla mera än jag fått reda på här. Men jag förutsätter, som jag tidigare påpekat, att inrikesministern också arbetar från den utgångspunkten, att det kommer

att framläggas ett förslag om en ändrad länsindelning. Förutsätter vi att detta inte skall ske, är frågan ganska meningslös, eftersom vi under sådana förhållanden kan arbeta vidare i lugn och ro.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Svar på fråga ang. utbildningen av socialpolis

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Forsling har frågat huruvida socialpolisutbildningen kommer att utvidgas i samband med polisväsendets förstatligande.

Till svar får jag meddela följande.

De förändringar i den lokala polisorganisationen, som inträder i samband med polisväsendets förstatligande den 1 januari 1965, kommer att möjliggöra en ökad socialpolisverksamhet. Uppgifterna inom detta arbetsområde kräver särskilda kunskaper hos polismännen och socialpolisutbildningen beräknas därför komma att utvidgas.

Vidare anförde

Fru FORSLING (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för det positiva svaret.

Det låter hoppgivande när inrikesministern säger att socialpolisverksamheten — som vi under ganska många år kunnat följa, i varje fall i storstäderna — skall intensifieras. Jag tror, att vare sig denna socialpolis kallas kvarterspolis som i Malmö eller civilpatrullen som i Stockholm och vare sig vederbörande uppträder i uniform som i Malmö eller utan uniform som i Stockholm, så är polisverksamhet av detta slag en av de mest effektiva formerna att förebygga brott. Att jag ställde frågan berodde på att jag vill att vi

Svar på fråga ang. utvidgning av rätten till statsbidrag för barntandvård — Svar på interpellation ang. gymnasiereformens genomförande

alla i ansvarig ställning skall göra klart för oss att det inte går att komma åt ungdomsbrottsligheten eller annan brottslighet främst genom sent insatta kurativa åtgärder — även om de också är viktiga — utan det sker framför allt genom att på ett så tidigt stadium som möjligt förebygga att brott begås.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 17

Svar på fråga ang. utvidgning av rätten till statsbidrag för barntandvård

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Carlsson i Huskvarna har frågat mig om förslag är att vänta till årets riksdag om sådan ändring av reglerna för statsbidrag till folktandvård att rätt till statsbidrag för barntandvård utvidgas att gälla även sextonåringar.

I april 1963 fick medicinalstyrelsen i uppdrag att — med beaktande av vad andra lagutskottet anfört i sitt utlåtande nr 7 samma år — utreda möjligheterna att införa vidgad rätt till statsbidrag för barntandvård. Medicinalstyrelsen avgav ett förslag i ämnet i förra månaden, vilket för närvarande remissbehandlas. Då ärendet är under beredning, har regeringen ännu inte tagit ställning till huruvida förslag om vidgad rätt till statsbidrag för barntandvård kommer att föreläggas höstriksdagen.

Vidare anförde

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret men måste konstatera att det inte gav något bestämt besked.

Som socialministern framhåller fick medicinalstyrelsen 1963 i uppdrag att — med beaktande av vad andra lagut-

skottet anfört i ett enhälligt utlåtande — företa en skyndsam utredning rörande möjligheterna att införa vidgad rätt till statsbidrag för barntandvård — denna skulle då kunna gälla även sextonåringar. Medicinalstyrelsen har nu yttrat sig och framhåller att av de 25 landstingskommunerna har 7 ej möjlighet att i något av sina tandvårdsdistrikt meddela tandvård åt sextonåringar inom den organiserade barntandvårdens ram inom de närmaste åren, medan inom 18 landstingskommuner denna möjlighet föreligger i varierande omfattning i sammanlagt 104 tandvårdsdistrikt. Medicinalstyrelsen har också förordat att statsbidrag avseende tandvård även för sextonåringar skall utgå från ingången av kalenderåret 1965. Det hade varit tacknämligt om socialministern kunnat ge beskedet att regeringen kommer att följa medicinalstyrelsens rekommendation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 18

Justerades protokollen för den 14 och den 15 innevarande april.

§ 19

Herr talmannen meddelade, att herrar Blomkvist och Källstad enligt till kammaren inkomna läkarintyg vore sjukskrivna, herr Blomkvist under tiden den 20 innevarande april—den 3 nästkommande maj och herr Källstad under tiden den 22—den 25 april.

Herrarna Blomkvist och Källstad beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 20

Svar på interpellation ang. gymnasiereformens genomförande

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Svar på interpellation ang. gymnasiereformens genomförande

Herr talman! I en interpellation har herr Helén frågat

dels om jag vill redogöra för min syn på hur den av gymnasiereformen nödvändiggjorda fortbildningen och omskolningen av det nya gymnasiets lärare bör bedrivas,

dels om jag vill upplysa om huruvida inom ecklesiastikdepartementet övervägts möjligheten att förlägga gymnasiereformens generella ikraftträdande till läsåret 1966/67,

dels om jag vill lämna en redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits eller som kan vidtas med hänsyn till de 3 000 elever, vilka läst enligt den nya läroplanen för grundskolan och vilka väntas påbörja gymnasiestudier hösten 1965, om gymnasiereformen då ej generellt trätt i kraft,

dels om jag är beredd sätta in mina krafter för att åstadkomma en förbättrad arbetssituation för gymnasiets lärare i samband med reformen.

För omkring tre månader sedan ställde fröken Blenda Ljungberg i första kammaren till mig en fråga som nära överensstämmer med den andra av herr Heléns frågor. Jag framhöll då i mitt svar att jag med hänsyn till att remissförfarandet ännu inte var avslutat inte kunnat ta ställning till hur och i vilken takt reformarbetet bör bedrivas. Numera föreligger det mycket omfattande remissmaterialet. Beredningen i ecklesiastikdepartementet av de spörsmål som sammanhänger med gymnasie- och fackskolereformen har vidare fortskridit så långt att ställning kunnat tas till tidpunkten för ikraftträdandet. Som jag framhöll i mitt svar på fröken Ljungbergs interpellation talar många skäl för att det nya gymnasiet får starta redan höstterminen 1965. Inte minst med hänsyn till de ungdomar, som fr. o. m. läsåret 1962/63 läser enligt den nya läroplanen för grundskolan, vore en start 1965 angelägen. Jag skall strax återkomma härtill. Emellertid kan också skäl anföras mot att förlägga reformens

ikraftträdande till läsåret 1965/66. En klar majoritet av remissinstanserna har också uttalat sig för ett uppskov till 1966/67. Särskild betydelse måste därvid fästas vid de svårigheter av planeringsnatur som framhålles av flertalet kommuner och understrykes i de båda kommunförbundens yttranden. Jag har ingen anledning att nu närmare gå in på arten och graden av dessa svårigheter utan vill endast ge besked om att regeringen funnit det motiverat att gymnasiereformen uppskjutes ett år och sålunda kommer att föreslå ett generellt genomförande fr. o. m. läsåret 1966/67. Jag avser att för innevarande års höstriktsdag framlägga proposition angående såväl denna reform som ett genomförande av fackskolan i mer definitiva former.

Det uppskov med reformens genomförande vilket jag sålunda funnit motiverat aktualiserar frågan om vilka åtgärder som bör vidtas med hänsyn till de omkring 3 000 elever, som läst enligt grundskolans nya läroplan och som kan väntas påbörja gymnasiestudier hösten 1965. Jag har därvid övervägt att i berörda gymnasiekommuner låta det nya gymnasiet starta redan 1965. Flera skäl kan anföras för denna lösning, bl. a. angelägenheten av att undvika den splittring av arbetsinsatserna som blir följden om man löser problemet genom provisoriska åtgärder av ren övergångskaraktär. Å andra sidan är invändningarna starka mot att i endast en del av gymnasiekommunerna införa det nya gymnasiet. Gymnasieutredningen har ingående utvecklat de olägenheter som uppkommer om gymnasiereformen inte genomföres samtidigt i hela landet. I förevarande sammanhang accentueras svårigheterna genom att vissa av de berörda gymnasieregionerna, t. ex. Malmö, är mycket betydande inflyttningsområden. I gymnasierna i dessa regioner måste man därför vara beredd att även i högre årskurser motta ett inte obetydligt antal ungdomar som

Svar på interpellation ang. gymnasiereformens genomförande

på grund av familjernas flyttning måste byta skola. Ett genomförande av det nya gymnasiet ett år tidigare än i övriga delar av landet medför att mycket omfattande och speciella åtgärder måste vidtas för de inflyttande gymnasisterna.

De anförda olägenheterna anser jag så betydande att jag inte finner det lämpligt att påbörja införandet av det nya gymnasiet i vissa kommuner redan fr. o. m. 1965/66, medan reformen i övriga delar av landet dröjer till 1966/67. I stället får därför provisoriska åtgärder trots allt vidtas vid gymnasierna i de kommuner som rekryteras från grundskolor vilka följt den nya läroplanen fr. o. m. 1962/63. I korthet kan sägas att åtgärderna innebär införande av ett modifierat försöksgymnasium, vars utformning dock så nära som möjligt ansluter sig till nuvarande gymnasium. Förändringar i läroplanerna måste göras, bl. a. erfordras införande av nybörjarundervisning i franska och sannolikt vid ett gymnasium i tyska. Intagningsbestämmelser, betygsättning och studiernas avslutning påverkas också. Vissa förstärkningsanordningar blir nödvändiga. Skolöverstyrelsen kommer snarast få i uppdrag utarbeta förslag till modifierat försöksgymnasium.

De två återstående frågor som interpellanten ställt, berör lärarnas fortbildning och arbetsförhållanden. Ett uppskov med reformens ikraftträdande är givetvis inte utan betydelse när det gäller lärarnas förberedelser för arbetet i det nya gymnasiet och f. ö. också i fackskolan. Sålunda underlättas det arbete som pågår i skolöverstyrelsen bl. a. för att kartlägga fortbildningsbehoven. Beträffande av överstyrelsen vidtagna och planerade åtgärder kan för närvarande följande i korthet sägas.

Genom jämförelse mellan de nu gällande och de föreslagna läroplanerna har en översikt över fortbildningens innehåll och omfattning i olika ämnen kunnat erhållas. Bl. a. på grundval av en enkät till lärarna under innevaran-

de vår kommer fortbildningsbehoven att preciseras närmare. Under sommaren 1964 anordnar skolöverstyrelsen vidare ett antal symposier vid vilka behoven skall ytterligare systematiseras och katalogiseras. Dokumentation kommer att samlas och sammanställas och studieplaner för fortbildning utarbetas. Deltagarna i symposierna, gymnasielärare, universitetslärare m. fl., avses komma att medverka vid studiedagar för gymnasie- och fackskolelärare under kommande läsår. Utan att föregripa resultatet av de undersökningar och överväganden som pågår i skolöverstyrelsen vill jag dock konstatera att det av den planerade reformen orsakade fortbildningsbehovet varierar betydligt i de olika ämnena. I många fall är det av ringa omfattning. Å andra sidan finns några ämnen, som genom sitt innehåll eller genom avgränsningen ämnena emellan kräver mer omfattande fortbildningsverksamhet. Som herr Helén själv synes vara medveten om är detta emellertid ett något mera långsiktigt problem, vars lösning sålunda är relativt oberoende av om gymnasiefackskolereformen genomföres definitivt 1965 eller 1966. Jag vill emellertid för att förebygga varje missförstånd understryka att övergångsvis kommer sådana åtgärder i mån av behov att vidtas att alla aktiva lärare och alla, som håller på att utbilda sig till lärare, skall kunna på bästa sätt användas i undervisningsarbetet.

Utöver det sagda kan nämnas att skolöverstyrelsen och den närmast berörda lärarorganisationen tillsatt en gemensam arbetsgrupp som utarbetar förslag till lämpliga och praktiskt genomförbara lösningar av vissa fortbildningsproblem. Gruppen beräknas kunna redovisa sin rapport under den närmaste tiden. Eftersom det här gäller bl. a. frågor, som berör lärarnas tjänstgöringsförhållanden, vore det synnerligen olämpligt att, innan dessa överläggningar är slutförda, nu ta upp en prin-

Svar på interpellation ang. gymnasiereformens genomförande

cipiell överläggning om dessa spørsmål i kammaren.

Beträffande interpellantens sista fråga, som behandlar gymnasielärarnas arbetssituation, vill jag först hänvisa till att en utredning rörande lärarnas arbetsförhållanden nyligen tillsatts. Även om tyngdpunkten i denna utredningsarbete skall ligga på grundskolan kommer även gymnasiet att beröras härav. Denna utrednings kartläggning av gymnasielärarnas arbetsförhållanden bör givetvis inte föregripas. Jag vill emellertid framhålla att redan i skilda sammanhang åtgärder vidtagits eller aktualiserats med syfte att åstadkomma gynnsamma betingelser för arbetet i skolan. Det ligger i hög grad i samhällets intresse att medverka härtill för att därigenom förbättra skolans resultat. Både gymnasieutredningen och fackskoleutredningen har framlagt en rad konkreta förslag med samma syfte. Det gäller såväl personella som materiella förstärkningar av skolans resurser. Jag har nyss omtalat hur arbetet är upplagt och fortskrider beträffande fortbildningsverksamheten. Jag räknar med att i samband med utarbetandet av propositionen angående denna reform skall kunna nås sådana överenskommelser att förslagen skall kunna föras vidare till beslut och praktiska åtgärder.

Vidare anförde:

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det besked, som eklestiastikministern nu lämnat att regeringen avser att föreslå riksdagen ett generellt uppskov på ett år med det nya gymnasiet ikraftträdande, är glädjande. Det visar att det är sakskälen som segrat i departementet. Det nya gymnasiet bör få börja under så goda arbetsbetingelser som möjligt.

I detta läge riktar sig emellertid uppmärksamheten ganska naturligt särskilt på Västmanlands län, där hela årskullen nya gymnasister hösten 1965 kommer

från grundskolans klass 9. Detsamma är fallet i några andra enstaka kommuner, bland annat i Malmö stad. Det är här fråga om elever som lovat rätt till gymnasiestudier, och de får inte kränkas därför att de råkar vara pionjärer för en ny skolform.

De åtgärder beträffande gymnasierna i dessa områden, som statsrådet föreslår att skolöverstyrelsen i detalj skall utreda, kan förefalla helt tillräckliga — det är fråga om nybörjarkurs i det tredje främmande språk, som dessa grundskoleelever inte tidigare läst, det är fråga om förstärkningsanordningar som inte närmare preciserats av statsrådet och det är fråga om modifiering av intagningsbestämmelserna, betygen och formerna för studiernas avslutning. Alla dessa åtgärder kan naturligtvis förefalla tillräckligt omfattande för att av föräldrar och elever i Västmanlands län och i Malmö uppfattas som tillfredsställande. Men man kan fråga sig om de verkligen är tillfredsställande. Visserligen är Västmanland och Malmö ganska typiska inflyttningsområden, men det händer att elever flyttar också från dessa områden. Kommer de elever, som lämnar grundskolans klass 9 vårterminen 1965 och som flyttar till annan ort, att ha garantier för en sådan stödundervisning, som jag förmodar att eklestiastikministern avser att de skulle få rätt till i de västmanländska gymnasierna och i malmögymnasierna, så att dessa elever som utflyttar från berörda områden inte oförskyllt kommer i sämre läge än sina kamrater.

Om det inte går att göra förstärkningarna generella, så att de får räckvidd över hela landet, kan man då möjligen tänka sig att något internatgymnasium uppmanades att på gynnsamma statsbidragsvillkor ställa någon parallellavdelning till förfogande för sådana elever? Det vore intressant inte minst för oss i internatskoleutredningen att höra något om eklestiastikministerns principiella syn på detta.

Svar på interpellation ang. gymnasierreformens genomförande

Länsskolnämnden i Västmanlands län och skolstyrelsen i Malmö har båda energiskt hävdad önskvärdheten av att lokalt få börja redan 1965 med ett nytt gymnasium, som närmast skulle vara en modifikation av det nya gymnasiet och inte, som statsrådet tänkt sig, en modifikation av det gamla. Har man berett dessa myndigheter möjlighet att diskutera uppläggningsen av en försöksverksamhet som sedan skulle kunna komma det övriga landet till godo i form av synpunkter och erfarenheter på läroböcker, undervisningsmateriel och undervisningsformer, som härigenom till rimliga kostnader kunde prövas i liten skala? Jag vill understryka att en förutsättning för att man skall kunna locka de enskilda bokförlagen att delta i försöksverksamheten självfallet är att dessa inte behandlas på samma sätt som de samarbetsvilliga bokförlag, som hjälpte oss att tillhandahålla läroböcker för den första grundskolekullen hösten 1962 och som sedan genom läroboksnämndens åtgöranden oförskyllt kom i en dålig situation och kände sig lurade. Det bör alltså självfallet träffas sådana överenskommelser med bokförlagen, att dessa får tillfredsställande produktionsvillkor.

Eftersom statens försöksskola i Linköping också ingår i den försöksgrupp vi här diskuterar, skulle vi här kunna få en naturlig jämförelsegrupp i förhållande till de elever som arbetar under vanliga fältförhållanden.

Jag vill inte hävda att den lösning som jag nu talar för i alla avseenden är klart bättre än den som statsrådet antytt, nämligen att göra en modifikation av det gamla gymnasiet. Men jag skulle vilja fråga om inte statsrådet skulle kunna tänka sig att åtminstone diskutera dessa uppslag med länsskolnämnden i Västmanland och statens försöksskola i Linköping, innan han i propositionen definitivt tar ställning till vilket gymnasium dessa säkert mer än tretusen gymnasister, som kommer från grund-

skolan 1965, skall få. Även om det slutgiltiga beskedet i propositionen skulle bli lika negativt som det svar han i dag givit mig beträffande dessa elever i Västmanland, Malmö och Linköping, tror jag det vore värdefullt för riksdagen och inte minst för det särskilda utskott, som väl i höst grundligt kommer att få arbeta med dessa frågor, att få klart besked om de lokala synpunkterna och lokala förutsättningarna.

»Ta vara på varenda unge som är kapabel till gymnasiestudier», sade ett skoloraker i Västmanland som både statsrådet och jag respekterar, när han fick höra talas om detta nya läge.

Siffrorna beträffande linjevalet i årskurs 9 i dessa områden har just i dagarna blivit klara. Här skyms en utomordentligt hög gymnasiefrekvens. I U-länet — som sannerligen inte är något U-län — har 73 procent av eleverna valt linjer som berättigar till ansökan om inträde i gymnasium. I Malmö är siffran ännu något högre.

I U-länet Västmanland har 43 procent valt g-linjen, i Malmö 49 procent. Det betyder att vi snart kommer att ha ett ännu större antal gymnasister än vad ecklesiastikministern och jag räknat med i interpellationssvaret respektive interpellationen. Jag tror att det mot den bakgrunden är utomordentligt angeläget att man i den kommande beredningen i departementet prövar om man verkligen slutgiltigt har hittat den bästa lösningen för denna årskurs.

Mina två övriga frågor berör gymnasielärarnas fortbildnings- och omskolningsbehov och deras allmänna arbetsvillkor. Här vill herr statsrådet närmast förbjuda mig att diskutera den första frågan, och det är klart att jag känner en betydande lojalitet både mot herr statsrådet och mot staten som arbetsgivare i en förhandlingssituation. Emellertid vill jag bara vara lojal, om jag kan få en utfästelse av herr Edenman, att han inte tänker använda de hotfulla metoder som statsrådet Lindholm nyli-

Svar på interpellation ang. gymnasiereformens genomförande

gen introducerade i sin förhandlingsomgång med statstjänarna, d. v. s. att dessa metoder inte skall drabba det nya gymnasiet och fackskolornas lärare. Från detta håll har det nämligen hävdats, att det är rimligt att när förändringar inträder på arbetsplatsen, vilka är beroende av arbetsgivarens uppfattning om hur arbetsförhållandena skall vara, det också är arbetsgivarens skyldighet att tillhandahålla fortbildnings- och omskolningsmöjligheter på betald arbetstid.

Utan att skrämmas ens av herr Edemans pekfinger skulle jag dock vilja säga, att jag vill stanna här och inte ta ställning till denna principfråga. Jag vill nämligen ge regeringen en chans att visa att talet om att den verkligen är ute för att radikalt förbättra rekryteringsläget och råda bot på lärarbristen är allvarligt menat. Det löfte som herr statsrådet i dag lämnade med hög och ljudlig röst, nämligen att alla aktiva lärare och alla som håller på att utbildas sig till lärare på bästa sätt skall kunna användas i utbildningsarbetet, det löftet skall vi hålla i minnet.

När det gäller arbetsförhållandena i övrigt erinrade herr statsrådet i sitt svar om att åtgärder har vidtagits eller aktualiserats i syfte att åstadkomma gynnsamma betingelser i skolan. Nu förmodar jag att herr statsrådet i sin portfölj har en reservförteckning över vilka dessa åtgärder är. Jag skulle sätta värde på att få veta vilka herr statsrådet själv fäster största vikten vid. Jag tror inte att vi är alldeles ense om att de åtgärder som har föreslagits skulle vara tillfredsställande. Jag kan inte acceptera att de redan föreliggande förslagen i fråga om skrivhjälp åt lärarna och biträdes hjälp på institutionerna skulle vara helt tillräckliga. Jag tycker att det är särskilt angeläget, att arbetstidsutredningen inte används på det sättet att man dröjer så länge med att fastställa den faktiska arbetsbördan på gymnasiet, att man inte kan hjälpa gymnasie-

lärarna under de första åren, då omställningssvårigheterna är störst. Jag vill därför fråga: Kan man räkna med att elevvården och klassföreståndararbetet kommer att stödjas genom åtgärder utöver vad gymnasieutredningen föreslagit? Har man inom departementet övervägt, liksom när fackskolorna startades preliminärt, att rektorerna tilldelas extra veckotimmar för skolans räkning? Så skulle också kunna ske i gymnasierna. Jag begär inte att herr statsrådet i dag skall föregripa sitt ställningstagande i propositionen genom att i detalj precisera vad han anser. Jag tror emellertid att det vore värdefullt med hänsyn till atmosfären ute i skolorna, om han åtminstone ville redovisa en personlig syn på dessa frågor.

Till sist ett par mindre frågor. Det är väl fråga om ett skrivfel när herr statsrådet i propositionen talar om »gymnasie-fackskolereformen» i ett ord, eller är det ett nytt knep att beröva fackskolorna deras egenvärde gentemot föräldrar och lärare?

Den andra lilla frågan är naturligtvis mera principiellt betingad. Det är spörsmålet om huruvida det är riktigt rimligt att en riksdag som inte längre har något mandat av svenska folket — på grund av att ett nytt val har inträffat — verkligen skall behandla en så stor fråga. Praktiska skäl, behovet av att verkligen så tidigt som möjligt ge de planerande organen en vägledning talar emellertid för att man skall utnyttja höstriksdagen, som för övrigt kanske är mera lämpad för en lugn och ingående behandling av dessa frågor än vad vårriksdagen 1965 skulle vara. Men rent principiellt håller väl herr statsrådet som gammal statsvetare med om att den lama ankans riksdag inte är ett alldeles idealiskt instrument för folkviljan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Herr Helén har ställt ytterligare några frågor till mig som

inte är lätta att besvara i detalj, vilket väl inte heller herr Helén menar. Jag utgår emellertid från att det är ett försök från hans sida att stötta under arbetet på den kommande gymnasiereformen.

När det gäller den fråga som för mig varit den väsentliga, nämligen att lämna garantier åt de 3 000 elever — kanske blir det ännu fler — som lämnar grundskolan våren 1965, kan jag bara uppge vad jag sagt tidigare. Jag kommer att pröva alla vägar för att åstadkomma det bästa möjliga av situationen. Att jag så länge tvekat att uppskjuta gymnasiereformen beror på att vi varit sysselsatta med en rad undersökningar och kontroller om hur vi skall förfara med denna elevgrupp.

Herr talman! Jag vill gärna uppge, att jag nu anser mig ha fått garantier från skolöverstyrelsen. Jag är övertygad om att det går att klara av denna situation.

Jag vill till herr Helén säga, att jag naturligtvis gärna vill beakta och debattera alla de frågor och nya uppslag han kommer med, såsom internatgymnasier och nya diskussioner — exempelvis med länskolnämnden i Västmanlands län, skolstyrelsen i Malmö och statens försöksskola i Linköping. Jag vet inte om detta kan ge någonting utöver vad vi hittills har, men om det skulle visa sig att det kan komma fram nya uppslag som är bättre för dessa 3 000 elever, är det alldeles självfallet, att jag kommer att följa dessa förslag.

Det kanske är tillräckligt, herr talman, med dessa mera allmänna svar på de konkreta frågorna. Vi skall studera dem grundligare sedan.

I fråga om lärarnas arbetssituation är jag ganska övertygad om, herr Helén, att jag med civilministerns hjälp — vår nuvarande civilminister har nämligen betytt ofantligt mycket för oss i ecklesiastikdepartementet när det gällt att förbättra lärarnas villkor — skall kunna slutföra den förhandlingsom-

Svar på interpellation ang. fackskolorna

gång som inleds i samband med den kommande gymnasiereformen med ett för båda parter acceptabelt resultat.

Våra strävanden går självfallet ut på att göra vad vi kan för att förbättra lärarnas arbetssituation. Hur långt man kan komma, kan jag inte säga i dag; det får propositionen visa.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag är mycket glad för statsrådets villighet att ytterligare pröva dels möjligheterna att ge grundskoleeleverna i Västmanlands län och Malmö m. fl. kommuner en så generös behandling som möjligt, dels att göra det nya gymnasiet för deras del så effektivt och riktigt som möjligt. På den punkten har jag alltså ingen som helst avvikande mening.

Sedan är det naturligtvis utomordentligt tilltalande med en ecklesiastikminister som har en så stark tilltro till sin förmåga att kunna övertyga löneministern. Jag är inte alldeles säker på att alla lärarkategorier tycker att allt man kom överens med civildepartementet om t. ex. en viss natt 1953 eller 1954 till punkt och pricka har infriats. Men är det så att statsrådet Edenman anser att han har täckning för att vad skolöverstyrelsen och Läroverkslärarnas riksförbund nu förhandlar om verkligen kommer att resultera i något som sammanfaller med regeringens mening, finns det skäl att konstatera att här skett en atmosfärförändring gentemot de svenska akademiskt utbildade ämneslärarna. Jag tror att statsrådet, regeringen och riksdagen tillsammans skulle ha en verkligt stor glädje av en dylik atmosfärförändring.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 21

Svar på interpellation ang. fackskolorna

Ordet lämnades på begäran till

Svar på interpellation ang. fackskolorna

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Wennerfors frågat

dels om jag avser att för innevarande års höstriksdag framlägga proposition angående fackskola,

dels om jag anser att den hittills bedrivna försöksverksamheten med fackskolor gett några erfarenheter i organisatoriskt och pedagogiskt avseende, som kan vara av betydelse vid utarbetandet av proposition rörande fackskolor,

dels om jag anser att den konsulterande verksamhet som bedrivs vid de läroanstalter där försöksverksamhet med fackskolor äger rum är tillfredsställande.

Som framgått bl. a. av mitt svar i dag på herr Heléns interpellation avser jag att för innevarande års höstriksdag framlägga proposition angående såväl en reform av gymnasiet som ett genomförande i mer definitiva former av fackskolan. Det torde också klart ha framgått att jag endast med stor tvekan kunnat förorda ett uppskjutande av ikraftträdandet till läsåret 1966/67. En omständighet som i hög grad talar för ett tidigare genomförande vill jag här något uppehålla mig vid. Som bekant har efterfrågan på utbildning på gymnasiestadiet ökat utomordentligt snabbt. Hösten 1963 sökte omkring 40 000 ungdomar, d. v. s. ungefär 30 % av årskullen 17-åringar, till gymnasium och fackskola tillsammans. Av dessa kunde ca tre fjärdedelar intagas. All sannolikhet talar för att utbildningstrycket kommer att fortsätta att öka. Samtidigt växer kraven på mer differentierade utbildningsmöjligheter. En allt större del av ungdomen kommer att önska sig en utbildning med annan riktning än den gymnasiet har. När skolberedningen föreslog inrättandet av fackskola var ett viktigt syfte just att erbjuda ett sådant alternativ till gymnasiet. Det sagda visar angelägenheten av att fack-

skolereformen så snart som möjligt definitivt genomföres. En snabb utbyggnad är också i och för sig önskvärd men måste avvägas mot kraven på personella och materiella resurser, varvid framför allt grundskolans behov av lärare måste beaktas.

Med hänsyn till den korta tid, som försöksverksamheten med fackskola kan omfatta, måste den koncentreras i första hand på de organisatoriska frågorna, såsom elevernas fördelning på olika studievägar o. dyl. De erfarenheter som hittills vunnits och de tendenser som framträtt kan givetvis beaktas vid utarbetandet av propositionen. Även pedagogiska problem har ägnats uppmärksamhet, men då dessa mera gällt de naturliga initialsvårigheterna vid en ny skolforms genomförande, t. ex. bristen på läroböcker och annan materiel, torde de knappast vara av den art, att de har särskild betydelse för arbetet med propositionen. Försökstiden blir sålunda relativt begränsad men jag vill framhålla, *dels* att fackskolan i många avseenden bygger på äldre skolformer och de erfarenheter som där vunnits, *dels* att det inte är fråga om att under denna tid skapa en färdig skola utan att lägga grunden till en skola vars innehåll måste ständigt förnyas.

Behovet av konsulentverksamhet under försöksperioden har uppmärksamats av de centrala ämbetsverken. I många fall har deras konsulenter inriktats på att i första hand besöka fackskolorna. Vidare har tillsatts en för de båda verken gemensam kontaktman med speciell uppgift att under försökstiden besvara frågor beträffande skolformen och förmedla de kontakter med experter på olika områden, som därvid kan visa sig önskvärda. Skolorna har i stor utsträckning utnyttjat dessa möjligheter att få råd och anvisningar. Vidare har konferenser rörande fackskolefrågor anordnats för skolstyrelseledamöter och lärare. Självfallet har också konsulenter på det regionala och

lokala planet intresserat sig för fackskolorna och ställt sin erfarenhet till förfogande. Då den nya skolöverstyrelsen med dess konsulentorganisation kommer till stånd, skapas ännu effektivare möjligheter att ge fackskolorna råd och stöd under uppbyggnadsperioden.

Vidare anförde:

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka ecklesiastikministern för svaret på min interpellation beträffande fackskolan. Det skulle nog låta beskäftigt om jag skulle betygsätta svaret. Dylikt förekommer visserligen ibland i interpellationsdebatter, men jag överläter åt andra såväl inom som utom detta hus att bedöma statsrådet Edenmans intresse för försöksverksamheten.

I min interpellation har jag aktualiserat några bekymmersamma problem som rör just försöksverksamhet med fackskola. Med ecklesiastikministerns svar i min hand kan det kanske vara på sin plats att jag ytterligare utvecklar de synpunkter som jag framfört i interpellationen.

Jag noterar först och främst beskedet att en proposition kommer att framläggas för riksdagen i höst och att fackskolans definitiva start skall ske läsåret 1966/67.

I statsrådets svar berörs den ökade efterfrågan på utbildning som i och för sig skulle tala för en tidigare start av fackskoleverksamheten. Jag är medveten om att statsrådet här ställts inför ett svårt avvägningsproblem, och jag är övertygad om att det är klokt att uppskjuta ikraftträdandet av fackskolereformen. Det är nämligen synnerligen viktigt att denna nya skolform får en så god start som möjligt.

Det är frestande att satsa på kvantitet, men kvalitetskravet får inte åsidosättas. Frågan är om inte kvalitetssynpunkterna över huvud taget glömts bort

Svar på interpellation ang. fackskolorna

litet för mycket vid den väldiga utbildningsexpansionen under det senaste decenniet.

Försöksverksamheten med fackskola tycks hittills ha varit behäftad med påtagliga brister.

Statsrådet Edenman framhåller att försökstiden är för kort. Ja, egentligen är det märkligt att vi här i riksdagen efter bara ett försöksår med en tvåårig skolform skall vara beredda att fatta definitivt beslut om fackskolans innehåll, utformning, organisation m. m. Statsrådet nämner att i varje fall de erfarenheter som vunnits beträffande organisatoriska frågor skall beaktas vid utarbetandet av propositionen.

Det är inte utan att man känner igen tankegångarna: organisationen först, innehållet sedan. Det finns ändå en mängd andra frågor, som måste vara väsentliga vid utarbetandet av denna proposition.

Statsrådet Edenman har berört konsulentverksamheten och säger att konsulenterna i första hand skall besöka fackskolorna. Utan att göra anspråk på att i detalj känna till konsulentverksamheten kan jag nämna att jag har mig bekant att den inte alltid har fungerat tillfredsställande. På en ort har hittills under året en konsulent avlagt besök två gånger, på en annan ort har en konsulent i samband med annat tjänsteärende avlagt ett kort besök i den därvarande fackskolan, och i fråga om en tredje ort har min sagesman inte kunnat påminna sig ett enda besök.

Konferensverksamheten kunde också ha varit mera tillfredsställande och berikande, men jag skall inte fördjupa mig i denna fråga. Vi har vidare frågan om hjälpmedel och läroböcker m. m. Det är väl ändå beklagligt när en försöksverksamhet med nya skolformer skall starta med brister just på denna sida.

Det kan också nämnas att man på försöksorterna erhöll läroplanen för årskurs 1 först i augusti 1963. Man hade

Svar på interpellation ang. fackskolorna

visserligen fått några läroplaner på vår-sidan, men vad som är anmärkningsvärt är att man inte fick de mera detaljerade läroplanerna förrän i augusti. Läroplanen för årskurs 2 har man fått i mars i år, men det hade väl varit bättre om denna hade kommit tidigare, t. ex. i höstas. Det hör till bilden att eleverna skall välja före den 1 april, och det måste vara rätt svårt för skolledare och lärare att lämna informationer för såväl elever som föräldrar om nästa årskurs. Vidare kan också antecknas att man ännu inte från högre skolmyndighet begärt några redogörelser för eller rapporter om verksamheten.

Till sist skulle jag vilja anföra att jag inte har väckt denna fråga för att få tillfälle att utöva kritik. Den är ett uttryck för allas intresse av att fackskolan skall bli en så attraktiv och bra skola som möjligt. Vi måste göra alla tänkbara insatser på försöksverksamheten för att ge den förutsättningar att bli en kvalitetsskola ovanför grundskolan. Vi här i riksdagen kan inte bara fatta det ena beslutet efter det andra om nya skolformer; vi måste också skapa förutsättningar för lärare, skolledare och skolfolk över huvud taget ute i landet samt inte minst för skoltjänstemän såväl på det regionala planet som på riksplanet att kunna realisera besluten.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Herr Wennerfors bör som pedagog veta att det är mycket allvarligt att lämna en elev i total okunskhet om det betyg han har fått. Jag vet inte riktigt vad det orakelmässiga tal som herr Wennerfors här för egentligen betyder, om han är nöjd eller missnöjd eller vad hans anförande gick ut på. Men det må så vara. Jag förstår över huvud taget inte vad han menade. Menade herr Wennerfors att försöksperioden är för kort? Säg då detta i så fall!

Då skall man alltså inte införa fackskolan samtidigt som man inför det nya gymnasiet hösten 1966. Skall vi ta tio år på oss, samma tidrymd som för enhetsskolan-grundskolan? Är tiden för kort, eller menar herr Wennerfors att fackskoleutredningen har suttit i ett totalt isolerat rum när den har gjort upp förslaget till ny fackskola utan att hålla kontakt med den pågående försöksverksamheten, som dock drevs på tio, tolv platser i landet? Det finns över huvud taget ingenting att ta på i herr Wennerfors' förslag. Det går inte att bara tala så där i största allmänhet om en så allvarlig sak som det arbete som nu läggs ned på den kommande propositionen om fackskolan.

Samtidigt är väl herr Wennerfors medveten om att fackskolan är sammankopplad med gymnasiereformen. Hur skall vi då komma ur den situation som vi befinner oss i då vi bara har två, tre år på oss? Att få ett besked på den punkten, herr talman, vore mycket värdefullt även för en medlem av regeringen.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! I samband med behandlingen av svaret på denna interpellation och närmast den del som gäller fackskoleorganisationen vill jag ta upp ett par frågor i hopp om att ecklesiastikministern skall finna det förenligt med ärendets vikt att något belysa de frågeställningar jag för fram.

Jag för fram dem också med hänsyn till vad som har förekommit i mitt hemlän i detta ärende. Jag vill alltså ställa följande frågor till ecklesiastikministern:

Kan det anses lyckligt att landstingets huvudmannaskap för yrkesundervisningen vidgas till att omfatta även sådana områden som handelsskolor och tekniska skolor vid en tidpunkt då vi står i begrepp att införa fackskolor med uppgifter som i betydande utsträckning motsvarar de uppgifter de här ti-

digare nämnda skolorna har och för vilka man avser att låta primärkommunen vara huvudman? Står man inte här inför risken att medverka till att ett besvärande dubbelkommando uppkommer?

Vidare vill jag fråga: Kan en sådan åtgärd anses stå i god överensstämmelse med riksdagens beslut beträffande huvudmannaskapet för vårt skolväsen? Jag tänker då bl. a. på beslutet år 1958 om allmänna skolstadgan, enligt vilket högre kommunala skolor, allmänna läroverk, kommunala yrkesskolor och kommunala handelsgymnasier skall ligga under den kommunala skolstyrelsens förvaltning, och på 1962 års beslut om skollagen och skolstadgan, då även tekniska gymnasier och fackskolor inordnades under den kommunala skolstyrelsen.

Herr PALM (h):

Herr talman! Jag skulle vilja passa på medan denna debatt pågår att ställa en fråga till statsrådet Edenman.

I interpellationssvaret heter det, att det är oerhört viktigt att det skapas ett alternativ till gymnasiet. Det är självklart att vi alla inser detta. Den fråga jag skulle vilja ställa till statsrådet avser de lokala förhållandena i Malmö stad, där såsom vi redan har hört ett provisorium måste vidtas för gymnasiets del när grundskoleeleverna har lämnat nionde klassen år 1965.

Min fråga är: Finns det någon garanti för att Malmö stad i varje fall kan få påbörja försöksverksamhet med fackskola samtidigt som dessa elever söker till gymnasium, d. v. s. på hösten 1965? I annat fall blir anstormningen mot gymnasiet oerhörd just på hösten 1965. Jag anser att det är synnerligen angeläget att Malmö denna gång inte får avslag på sin begäran om sådan försöksverksamhet.

Jag vill inte lägga mig i debatten huruvida försöksverksamheten haft allvarliga brister, som herr Wennerfors

Svar på interpellation ang. fackskolorna

nämnde. Detta är för Malmö stads del en organisatorisk fråga som inte har något samband med hur försöksskolorna fungerar. Man måste emellertid ha detta alternativ klart när grundskoleeleverna söker sig till gymnasium respektive fackskola.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Ecklesiastikministern och jag är överens om att försökstiden är för kort, men vi är också överens om att man här måste göra en avvägning och att man tvingas att så småningom gemensamt fatta ett beslut om start 1966/67.

Herr Edenman påpekade att mina kommentarer var allmänt hållna. Jag tycker dock att jag har pekat på konkreta saker som visar att det nu, när försökstiden är så kort, är synnerligen väsentligt att den försöksverksamhet som vi ändå skall bedriva under denna tid blir så effektiv och så värdefull som möjligt.

Jag har här pekat på några olika punkter som säger oss att försöksverksamheten kunde vara bättre utformad och genomförd. Det är det jag ville få fram genom min interpellation. Jag har pekat på läroboks- och läroplansfrågorna, kurs- och timplaner, jag nämnde något om konsulentverksamheten, och jag berörde konferensverksamheten, men jag ville inte då närmare fördjupa mig i dessa saker. Jag skall emellertid gärna göra det i detta mitt inlägg.

På våren 1963 hölls en konferens där skolledare var närvarande och där också försöksverksamheten behandlades. Sedan hölls en konferens i september månad, några veckor efter det att försöksverksamheten med fackskolan hade startat, och därefter har det på något håll ute i landet förekommit en konferens någon månad efter årsskiftet. Jag frågar mig om det inte hade varit lämpligare att septemberkonferensen, där lärare och vissa skolstyrelseledamöter var närvarande, hade kommit före läsårets start,

Svar på interpellation ang. fackskolorna

så att man där hade fått gå igenom de frågor som rör fackskolan och sedan haft ytterligare en konferens någon tid efter den första terminen. Det finns en hel del sådana saker som talar för att samarbetet mellan de centrala skolmyndigheterna och skolstyrelserna på dessa försöksorter inte är riktigt vad det borde vara.

Vad gäller betygsättningen sade jag att jag inte ville betygsätta — det skulle låta beskäftigt. Jag skulle vara mycket mer intresserad av att höra hur herr Edenman själv betygsätter det svar som han tvingats avlämna i dag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Visserligen är jag en varm anhängare av stor frihet för eleverna i varje skolform, men så långt som till att låta dem sätta betyg på sig själva har jag ännu inte gått.

Till herr Palm vill jag säga, att jag är helt medveten om situationen i Malmö. Om jag förstått herr Palm rätt, gällde det fackskoleorganisationen hösten 1965 och alltså inte det som vi nu diskuterar, nämligen vilka skoldistrikt som skall ha fackskola hösten 1964. Med hänsyn till vad som inträffar, då vi skjutit på genomförandet av det nya gymnasiet ett år, kommer självfallet både skolöverstyrelsen och departementet att uppmärksamma situationen i Malmö, för att i varje fall inte göra det hela värre än det behöver bli.

Herr Westberg tog upp en jättefråga, som det är alldeles omöjligt, herr talman, att behandla nu, nämligen landstingens våldsamma expansion på skolområdet. Det är en mycket intressant fråga. Vad som skett i några landstingsområden, t. ex. Gävleborg, Örebro och Västernorrland, har genomförts helt i kontakt med den nu arbetande yrkesskoleutredningen. Jag är självfallet medveten om att man här inte kan få gå händelserna i förväg, utan att det måste vara en verksamhet som så att säga

hålls inom kontroll. Att jag gått med på detta beror helt enkelt på att landstingen varit de starka krafter som verkat till förmån för olika skolformer. Då har vi å ena sidan haft den gamla principiella uppfattningen om skoldistriktet och primärkommunernas ansvar och å andra sidan det faktum att primärkommunerna inte gått iland med vissa saker, t. ex. dyrbara yrkesskolor m. m., utan i fullt samförstånd vänt sig till sina egna landstingsmän och bett om hjälp. På de punkter jag har medverkat har mig veterligt inte rätt några motsättningar mellan primärkommunerna och landstingen. Hade det varit så, herr Westberg, att t. ex. landstinget i Gävleborgs län skulle ha nedkämpat ett kompakt motstånd från primärkommunernas sida för att lägga sig till med en skola, då hade jag inte medverkat. Men så var verkligen inte förhållandet.

Slutligen vill jag till herr Wennerfors säga att vi kanske inte skall fortsätta att här diskutera när och hur skolöverstyrelsen skall anordna konferenser.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag hade inte alls tänkt lägga mig i denna debatt, men jag kommer praktiskt taget direkt från en länskolnämndskonferens, som hölls i går i Gävle, i närvaro av undervisningsrådet Orring, varvid just dessa problem berördes. Jag fick där det intrycket att undervisningsrådet Orring delade min uppfattning, då jag frågade huruvida det inte vore lämpligt att vänta med fackskolornas, i varje fall den tekniska slutgiltiga fackskolans, utformning till dess yrkesskoleutredningen blir färdig. Speciellt den tekniska fackskolan, men även de andra, skall ju bli en form av påbyggnad på yrkesskoleelevernas utbildning. Det är därför önskvärt att man tar så stor hänsyn som möjligt till yrkesskoleutredningens resultat, innan man fastläser formerna för fackskolorna. Om statsrådet vill besvara sig med att gå upp ytterligare en gång i denna

Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten rörande kärnvapen och deras verkningar

debatt, skulle jag vilja fråga om inte den uppfattningen är riktig att man bör ha en viss kombination av fackskola och yrkesskola och att alltså båda utredningarna bör vara färdiga, innan vi spikar fackskolornas utformning?

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag vill ge uttryck för min uppskattning av att ecklesiastikministern ändå ville beröra dessa frågeställningar, trots att både han och jag är medvetna om att det öppnar oerhörda perspektiv och att det skulle kräva en mycket omfattande debatt om vi skulle behandla dem i hela deras omfattning. Det var dock endast en liten detalj av det stora problemkomplexet som jag här ville föra fram, och det var risken för dubbelkommando, som jag är litet oroad av.

Ecklesiastikministern säger att när nu primärkommunerna bett landstingen om hjälp, bör han kunna medverka till att lösa de här frågorna, så att man får sin utbildning i kommunerna. Detta var nog alldeles obefogat i det fall jag nämnde. Man hade redan startat försöksskola i två av de tre kommuner det var fråga om, och man hade alltså redan handelsutbildning. Nu skall landstinget överta de redan startade skolorna. Sedan skall väl dessa skolor ersättas med fackskolor och då på nytt flyttas över till primärkommunerna. Det förefaller mig vara en mycket onödig omgång, och jag undrar också om den överensstämmer med de riktlinjer som riksdagen tidigare har dragit upp.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag är egentligen tacksam mot herr Westberg för att han »bråkar» om denna fråga. Det är nämligen inte något hälsotecken om det är lugnt på denna front.

Det pågår alltså en diskussion om huvudmannaskapet i framtiden för de sto-

ra och mycket dyrbara yrkesskolorna. Landstingen kommer mer och mer att kopplas in på detta område. Landstingen är en dynamisk kraft, det vet vi alla, och en spänning mellan primärkommun och landsting är endast nyttig i den diskussion som förestår. Det är bara bra att även primärkommunerna då och då gör sig hörda, t. ex. i denna kammare.

Till herr Nordgren vill jag säga att det är alldeles omöjligt att vänta på yrkesskoleberedningens betänkande innan vi genomför fackskoleorganisationen. Det finns visserligen ett samband mellan fackskola och yrkesskola, men sambandet är ännu större mellan gymnasium och fackskola. Det är fullkomligt otänkbart enligt min mening att nu genomföra en gymnasiereform utan att ta med fackskolan. Den arbetande yrkesskoleberedningen kommer icke därmed i en omöjlig situation, när den skall ta upp frågan om den framtida yrkesutbildningen. Det blir en yrkesutbildning, herr Nordgren, som inte bara behöver anpassas till fackskolan utan i lika hög grad till gymnasiet. Det står klart och tydligt i yrkesskoleberedningens direktiv att yrkesundervisningen kommer att omfatta alla nivåer. Även mellan gymnasieutbildning och yrkesutbildning måste alltså ett samarbete komma till stånd. Att skjuta på reformen med hänsyn till en pågående annan utredning är emellertid verkligen inte att rekommendera.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 22

Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten rörande kärnvapen och deras verkningar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Spångberg har till statsministern riktat en fråga, vilka åt-

Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten rörande kärnvapen och deras verkningar

gärder regeringen ämnar vidtaga för att befolkningen skall få en saklig och sannfärdig upplysning om atomvapenkrigets faror och fasor för den händelse att den bild av ett kärnvapenkrig, som man får av skriften »Om kriget kommer» är orealistisk och missvisande. Till stöd för detta antagande åberopar interpellanten en av den tyske läkaren Manstein utgiven bok om »Kärnvapenkriget och civilbefolkningen».

Som svar får jag anföra följande.

Hösten 1961 distribuerades till de svenska hemmen skriften »Om kriget kommer» som en vägledning för landets medborgare för den händelse ett krig, trots alla våra ansträngningar att förhindra det, ändock skulle nå vårt land. I företalet till skriften betonas såväl enigheten hos vårt folk att värna landets oberoende och självständighet som vikten av att var och en i förväg har kunskap om hur man skyddar sig mot de faror, som ett nutida krig medför.

Självfallet ges i denna skrift inte någon uttömmande eller ens utförlig beskrivning av ett nutida krigs karaktär, med vilka medel och med vilken intensitet det kan tänkas komma att föras m. m. Spekulationer om ett krigs förlopp, om bekämpningsmetoderna och om förlusterna måste lämnas utanför en skrift som denna. Vad som i sammanhanget varit särskilt betydelsefullt att framhålla och beskriva är däremot, vari farorna består och vilka möjligheterna är att finna skydd mot dem. »Om kriget kommer» är ett aktstycke som i hög grad har detta angelägna och i grund och botten humanitära syfte.

Jag delar interpellantens uppfattning att det är en grannliga uppgift att för folket framställa en riktig bild av de faror som ett krig för med sig och de möjligheter som står till buds för var och en att skydda sig. Vår främsta sakkunskap har ställt sitt vetande till för-

fogande vid tillkomsten av upplysningskriften »Om kriget kommer» och medverkat vid bedömningarna. I skriften lämnas klara besked om vilka skyddsåtgärder som i fred vidtages eller förbereds för att befolkningen skall få ett ökat skydd i krig. Detta sker mot bakgrunden av en kortfattad beskrivning under respektive avsnitt av de olika slagen av faror och vad man således har att skydda sig mot. Det framhålles att de moderna stridsmedlen, och däri inbegripes givetvis kärnvapen, kan ha en förödande verkan. Men det säges också att möjligheter att skydda sig mot dem ändå finns, förutsatt att var och en vet, vilka dessa möjligheter är och hur man lämpligast uppträder för att kunna klara sig. Den tid som förflutit sedan skriften »Om kriget kommer» författades, har inte givit anledning till något behov av revidering i princip av vare sig beskrivningen av farorna eller av de möjliga skyddsåtgärderna mot dem.

Det bör i anslutning till den åberopade boken »Kärnvapenkriget och civilbefolkningen», i vilken den tyske läkaren Manstein beskriver det ohämmade kärnvapenkrigets verkningar och följder, erinras om att skyddet för befolkningen i ett nutida krig helt naturligt aldrig kan till fullo garanteras. Framställningen i skriften »Om kriget kommer» ger inte heller sken av detta, lika litet som man där söker dölja eller släta över verkningarna av ett krig med moderna förstörelsevapen. Ett ohämmat kärnvapenkrig med syftet att förinta ett lands eller länders befolkning blir förödande. Detta inser vi alla. Men att utifrån detta perspektiv — som dock inte fått vara bestämmande för vårt lands försvarspolitik i stort — draga den slutsatsen att vi skall avstå från de reella möjligheterna att med ändamålsenliga civilförsvarsåtgärder, däri inbegripet lämpliga råd och anvisningar till befolkningen, åstadkomma det

Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten rörande kärnvapen och deras verkningar

skydd som är möjligt, vore ändock felaktigt för att inte säga oförsvarligt.

Jag finner därför inte anledning att nu förorda någon annan linje i försvarsupplysningen till vårt folk än den som kommit till uttryck i skriften »Om kriget kommer», och någon revidering av broschyren synes icke påkallad.

Vidare anförde:

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag tackar inrikesministern för svaret på min interpellation. Frågan gäller vilka åtgärder regeringen kan tänkas vidta för att lämna befolkningen en sannfärdig upplysning om atomvapenkriget, dess faror och fasor. Det kunde anföras många skäl för en sådan upplysning. Först och främst är, vilket också delvis medges i svaret, broschyren »Om kriget kommer» ganska begränsad. De anvisningar som där lämnas skulle kunna följas under mycket gynnsamma förhållanden, men om vårt land drabbades av ett kärnvapenkrig såsom även förutsättes i denna broschyr, blir säkerligen de anvisningar som ges i broschyren fullständigt missvisande.

Som ytterligare skäl för behovet av en bättre upplysning skulle jag vilja nämna den agitation för svenska atombomber som militärledningen med överbefälhavaren i spetsen bedriver. Det är lugnt på den fronten just nu, men då och då kommer det fram hur man tänker sig framtiden, och i det sammanhanget har överbefälhavaren framhållit år 1970 såsom lämpligt för beslut, då Sverige skulle kunna tillverka en atombomb. En vacker dag, när vi fått tillräckligt med avfall från atomverken, lämpligt för tillverkning av viss materiel, som måste ingå i en atombomb, kan atombombsförespråkarna här i landet finna tiden inne för en framstöt om en svensk atombomb. Om en sådan tillverkas i vårt land, ökar

faran ute i världen. Andra länder skulle nämligen genom vår åtgärd stimuleras till åtgärder i samma riktning. Därför är det nödvändigt med en ärlig upplysning om vad ett atomkrig i världen egentligen skulle innebära. Sedd ur den synpunkten är »Om kriget kommer» en lugnande, sövande propagandaskrift för ökade rustningar. Men det är inte ökade rustningar som mänskligheten behöver. Vårt folk och folken i andra länder måste därför få veta sanningen om krig och kärnvapen och omöjligheten i att över huvud taget skydda sig vid ett sådant angrepp.

Jag har två små skrifter här. Den ena är »Om kriget kommer» och den andra är dr Mansteins »Kärnvapenkriget och civilbefolkningen». »Om kriget kommer» är avsedd att ge medborgarna upplysning om hur de skall skydda sig. Den andra boken visar hur kärnvapenkriget egentligen ter sig. Den lämnar en redogörelse för världens nuvarande beväpning och för hur ett atomkrig kan beräknas se ut om det kommer. Nog är det av vikt för mänskligheten att få reda på vad den håller på att råka in i. Ett kärnvapenkrig ger ingen återvändo. Efter ett kärnvapenkrig finns inte längre något kvar av vad vi anser vara av mänskligt värde.

Över 100 länder, däribland Sverige, har som vi vet anslutit sig till det s. k. provstoppsavtalet. Det innebär att kärnvapen inte skall spridas till några fler länder. Sålunda skall Sverige inte heller skaffa sig något kärnvapen. Men militärledningen tar ingen hänsyn till denna överenskommelse. Med överbefälhavaren i spetsen arbetas det tydligen med atombomben som ett framtidsmål för vårt land. I TV och tidningspress, på exercisfält och på kurser anordnade av folkliga organisationer pågår en försåtlig militär upprustnings- och kärnvapenpropaganda. Vid generalsutnämningar vid något vapenslag får vi höra uttalanden om vilken styrka

Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten rörande kärnvapen och deras verkningar

det skulle innebära för vårt försvar om vi finge kärnvapen och hur nödvändigt det är att skaffa dylika vapen. Allt detta förekommer även sedan provstoppsavtalet träffats och då det i riksdagen råder en ganska allmän uppfattning om att vårt land icke skall skaffa sig några kärnvapen.

Denna propaganda avspeglar sig i alla möjliga sammanhang. När man ser på illustrationerna och läser texten i broschyren »Om kriget kommer» får man närmast en idyllisk bild av det tillstånd som vi skulle råka in i, om vi bleve indragna i ett krig, även om detta komme »överraskande och med anlitande av alla medel». Så står det uttryckligen i denna broschyr. Vi lugnas med att Sverige kan försvara sig i alla lägen, vilka angrepp och påfrestningar vi än utsätts för.

Det sägs i denna broschyr att vi aldrig kommer att ge oss och att varje meddelande om att motståndet skall upphöra — ifall ett krig har utbrutit — är falskt. Är detta riktigt? Jag kan inte föreställa mig att det är inrikesministerns mening. Jag tror inte ens att det är försvarsministerns mening att vi skall komma ihåg att varje meddelande om att motståndet skall uppges är falskt. Ändå får vi på flera ställen inpräntat i oss att »vi ger oss aldrig».

Broschyren går ut ifrån att vi kan hamna i ett atomkrig och säger att vi kan skydda oss med rätt primitiva medel. Vi har fått instruktioner om den saken i TV. När Mansteins bok »Kärnvapenkriget och civilbefolkningen» för en tid sedan skulle diskuteras i TV sades det emellertid ganska litet om själva boken. Vi fick se beväringar trampa fram i full utrustning, och vi fick lära oss att om en atombomb fälls, skall man hoppa ned i en grop, som naturligtvis alltid finns på plats. Sedan skall man dra över sig ett skyнке som ligger vid kanten av gropen. Det gör det naturligtvis alltid här i landet. Alltid finns det

gropar som passar att hoppa ned i, och alltid ligger där ett skyнке som man kan dra över sig. Så är man skyddad.

Detta är ju ett spex med alltför allvarliga ting, men sådan propaganda förekommer i TV. Man skulle föreställa sig att detta är dikt; det är ju alldeles verklighetsfrämmande. Så kan väl inte ansvarskännande människor skriva i böcker som distribueras till svenska folket, men det är vad som har skett.

Hur blir det, om vårt land — som det talas om i broschyren — utsätts för ett överraskande blixtkrig och en taktisk bomb av Hiroshimabombens storlek släpps ned? Den är faktiskt liten i förhållande till de bomber som nu finns, och det är sådana vi måste räkna med. Det har man också gjort i broschyren.

Då skall vi alltså hoppa ned i gropar och dra skyнкen över oss. Vi har sett bilder av hur verkligheten tedde sig i Hiroshima och Nagasaki. Där sprängdes ungefär 200 000 människor bort på några ögonblick. Bostadshus och andra byggnader lades i aska tillsammans med de hundratusenden som man aldrig mer fick reda på. De var försvunna, de var borta. De hade omkommit vid den sprängverkan och i den värme som alstrades vid katastrofen. Sådant är läget om en liten bomb fälles.

Har vi för resten så stora resurser att skydda oss med för närvarande? Behövs det någon större katastrof för att en sjukvårdsinrättning i det närmaste skall sättas ur funktion? Vi fick ett exempel för bara några dagar sedan, då ett 50-tal personer blev svårt skadade vid en trafikolycka. Det behövdes mycket blod och det behövdes läkarhjälp. På sjukhuset stod man nästan inför en katastrof när något över ett 50-tal människor, svårt skadade, skulle tas om hand. Man fick annonsera och vidta andra särskilda åtgärder för att få in nytt blod som skulle till förrådet.

Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten rörande kärnvapen och deras verkningar

Så kan det te sig under normala förhållanden. Vad skulle hända om det var fråga om 50 × 50 personer eller 50 × 50 × 50? Det skulle ända innebära ett mycket litet antal drabbade vid ett kärnvapenkrig. Jag tror att vi skulle stå i ett läge där vad som skrivits i denna broschyr vore omöjligt att tillämpa.

Hur det skulle komma att se ut efter ett verkligt kärnvapenkrig kan väl ingen beskriva i vare sig bild, tal eller skrift. Vi kan med utgångspunkt i Hiroshima bara göra oss en svag föreställning om vad som skulle hända om en tusen gånger så stark bomb fölle. Det finns tillräckligt med material nu för tiden för att förgöra hela världen så att intet försvar över huvud taget är möjligt. Jag vet inte ens, om det skulle kunna höjas — såsom enligt den kristna berättelsen skedde vid det första mordet på vår jord — någon röst som sade: »Förbannad vare jorden för Din skull.» Det är ju faktiskt vad vi håller på att åstadkomma, men skulle det i en förbränd värld finnas någon som kunde ge uttryck för detta?

Om man vill försöka skaffa sig en inblick i förhållandena, kan man också studera redogörelserna för någon av de manövrar som givits offentlighet — det har ju även förekommit några sådana fall. Jag vill hänvisa till vad dr Manstein skriver från ett referat i der Spiegel om NATO-manövern 1962: »Det visade sig att hela organisationen bröt samman. Försvaret bröt samman, sanitetsväsendet, sjukvården, luftskyddet, telefonsystemet, flyktingströmmen, alltsammans blev kaos.»

Men i broschyren »Om kriget kommer» säges det att vi i Sverige har möjlighet att skydda oss även vid ett blixtnfall mot vårt land med vilka stridsmedel som helst. Det är dessa ohyggliga överdrifter och missvisande skildringar som måste rättas till. Jag föreställer mig att något liknande förekommer även i andra länder, och såsom en del av

mänskligheten är det, såvitt jag förstår, en plikt för alla länder att upplysa om den katastrof som i själva verket kan förväntas. Ibland frågas det även efter folkopinionen beträffande dessa ting. Men för att det verkligen skall finnas en folkopinion måste människorna i allmänhet ha reda på vad som för siggår. Denna upplysning måste bedrivas på ett annat sätt än vad som nu är fallet inom de s. k. folkliga organisationerna, Folk och Försvar och andra organisationer med deras stora militära propagandaapparat.

I broschyren »Om kriget kommer» heter det att vi är beredda även på överraskande anfall mot vårt land och skall skydda oss vad som än händer. Vi ger oss aldrig, och alla påståenden om att regeringen skulle ha beordrat ett uppgivande av försvaret är falska. Men hur skall det vara möjligt att skydda sig vid ett blixtnfall? De nuvarande interkontinentala robotarna kan ju uppnå en hastighet av 3 000 mil i timmen och förses med vilka vapen som helst, atombomber eller annat. Dessa robotar kan från vilken plats som helst avfyras mot alla delar av vår jord. En flygsträcka av 100 mil tar för dem två minuter. Kan någon makt i världen ställa upp ett effektivt försvar i en sådan situation?

Enligt broschyren »Om kriget kommer» skall också både försvarsåtgärder, mobilisering och uttryckning kunna vidtas samtidigt. Nu är det ju inte fråga om huruvida kriget kommer eller inte, utan om den propaganda som man för och vart denna så småningom kan leda. Inom försvarskretsar har kanske vad som sagts i broschyren »Om kriget kommer» vunnit tilltro och man kanske därför inte räknar med vad blixtnfall mot vårt land skulle medföra. Men låt oss föreställa oss att det företas ett sådant anfall och att vi på våra radar-skärmar upptäcker en stor robot när den befinner sig på 50 mils avstånd. Då har man en minut på sig att konstatera

Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten rörande kärnvapen och deras verkningar

avsikten med denna robot, att sedan med hjälp av datamaskiner räkna ut robotens bana och hastighet och därefter ge order till robotbaser som med sina försvarsvapen får försöka träffa prick på den annalkande roboten.

Allt detta skall som sagt göras inom loppet av en minut. Och så hävdar man i broschyren »Om kriget kommer» att det samtidigt skall kunna företas både omedelbara försvarsåtgärder mot ett blixtanfall och mobilisering och utryckning. Praktiskt sett är det nog alldeles omöjligt att åstadkomma ett försvar under sådana förhållanden.

Nej, detta är ett lugnande besked, som påminner mig om vad som skedde ute i byarna när jag var barn. Man höll på med hemmaslakt, och det fanns slaktare som var mycket snälla mot djuren — det fanns också andra. De förra lugnade djuren, smekte dem och sade att det inte var någon fara. Just när de fått djuren lugna kom dråpslaget. Så skulle det väl vara för dem som trodde på möjligheterna av ett skydd under rätt hyggliga förhållanden vid ett blixtanfall med kärnvapen.

Resultatet av ett sådant anfall är beräknat i en rapport, som har med det amerikanska försvaret att göra. Den finns intagen i nobelpristagaren professor Linus Paulings bok »Aldrig mera krig». En dags kärnvapenkrig i Amerika skulle medföra döden för mer än hälften av Förenta staternas befolkning. Ungefär hälften av denna del skulle avlida första dagen och de återstående på grund av stora skador inom en månad. Skulle något dylikt inträffa även i andra delar på jorden, då vore nog människans historia i det närmaste slut. Det är det verkliga läget om ett kärnvapenkrig skulle komma.

Om vi inte kan ge bättre anvisningar än vad som ges i denna broschyr — och inrikesministern säger att man inte tänker göra det — bör vi väl ändå ge

upplysningar om vad som skulle hända om kriget verkligen kom.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag har självfallet lyssnat till herr Spångberg, och jag har suttit och tänkt: Vad är det för en filosofi som präglar det anförande han här har hållit? Närmast har jag uppfattat herr Spångbergs anförande så, att han anser det i realiteten omöjligt med varje försvar och skydd mot kärnvapen och att det därför inte finns någon anledning att diskutera sådana åtgärder. Ansträngningarna bör enligt herr Spångbergs uppfattning i stället koncentreras på att åstadkomma ett upplysningsarbete för att nå allmän fred och avrustning.

I den senare delen råder det väl inte mellan oss några delade meningar. Vårt lands första och främsta försvars- och skyddslinje är ju vår vilja till fred, vårt arbete för fred, inte minst över den internationella organisationen Förenta Nationerna. Att göra varje ansträngning i den riktningen, att i samverkan med andra söka påverka de stora makterna att stoppa kärnvapenproven och över huvud taget begränsa kärnvapnets spridning, ingår i vår politik.

Men vad drar sedan herr Spångberg för slutsatser av det första ledet i sin filosofi? Han har, som jag sade, inte något alternativ till vårt försök till anvisningar åt människorna, om vi trots allt vad vi gör ändock skulle råka in i ett krig. Herr Spångberg har studerat denna skrift men har tydligen inte läst inledningen, där vi säger: »Vår förhoppning är att en avspänning mellan stormakterna skall vara möjlig och att världsfreden kan bevaras. Så länge de internationella motsättningarna finns, kvarstår dock hotet mot freden. Vårt land måste därför vara berett på att det värsta kan hända — att kriget kommer.»

Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten rörande kärnvapen och deras verkningar

Herr Spångberg säger, att han inte tror att kriget kommer, men sedan viker han undan och riktar kritik mot allt vad som sägs i denna skrift — hur människorna skall bete sig om ett krig trots allt uppkommer. Skall de springa ut ur sina bostäder, eller vad skall de göra? Skall de hjälpa dem som blir sårade, skall de försöka föra undan dem som själva inte kan ta sig undan? Är det ändå inte vår uppgift att försöka ge vissa anvisningar om detta?

Herr Spångberg förmenar att denna skrift är något av ett led i en allmän militaristisk propaganda, därför att den försöker att undanskymma vissa saker. Det gör den inte alls. Det gör inte heller de organisationer, som är verksamma på detta område — Folk och Försvar, vårt civilförsvar — och som vid kurser och i sin allmänna propaganda måste beskriva vad som kan inträffa, om ett kärnvapenanslag skulle riktas mot vårt land.

Jag citerar ur ett föredrag som har hållits vid åtskilliga kurser för lärare och andra: »Ett megatonanslag med civilbefolkningen som förstahandsmål skulle under vissa förutsättningar resultera i 80 procent döda eller svårt skadade, medan en laddning i kilotonklassen mot hamnområdet och centralstationen under i övrigt samma förutsättningar skulle medföra drygt 60 procent förluster bland befolkningen i hela staden.»

Den stad som togs som exempel var Malmö. Man lämnar den redovisningen därför att det är de uppgifter man kunnat få in och de bedömningar som kunnat göras om situationen i ett ev. krig.

Men sedan måste vi väl också planlägga och försöka bygga upp en organisation för att skapa skydd så långt detta är möjligt. Civilförsvarets huvuduppgift är att skydda civilbefolkningen, och vi är ju överens om här i riksdagen att utrymningen då spelar en utomordentligt stor roll. Vi har sagt att en av de första uppgifterna blir att försö-

ka evakuera så många människor som möjligt från tätorterna. Och de som stannar kvar skall givetvis också ges de möjligheter till skydd som kan stå till buds.

Ingen har i sin propaganda, i sin redovisning eller i sina råd sagt att vi under alla förhållanden kan skydda oss. Det visar väl inte minst det stycke jag nyss citerade. Men vi säger att möjligheterna att skydda sig även när det gäller moderna stridsmedel under vissa förutsättningar kan vara ganska stora.

I diskussionen om dr Mansteins bok och i den intervju som förekom i TV fördes också fram frågan om det svenska normalskyddsrummets värde ur skyddssynpunkt, och generaldirektören i civilförsvaret sade då bl. a.: »— — — Ett realistiskt resonemang bör vara baserat på en bedömning av sannolikheten för olika anfallsnivåer. Med exempel valda inom en skala, som kan anses motsvara anfallsalternativen för Sveriges del, ger de svenska normalskyddsrummen vid detonation på låg höjd skydd mot en 20 kilotons kärnladdning på 500 meters avstånd, mot en 100 kilotons laddning på 850 meters avstånd och mot en kärnladdning om 1 megaton på 1 750 meters avstånd.»

Det är vad som sagts. Man bygger sålunda på vissa förutsättningar både beträffande anfallet och detonationen. Är det inte riktigt och rimligt att ange detta?

Boken »Om kriget kommer» har granskats av militära experter och personer som har sysslat med skyddsfrågorna. Den har också studerats i åtskilliga länder. Engelsmännen — som ju ändå har praktiska erfarenheter av ett krig, visserligen inte med kärnvapen men ändå ett krig med åtskilliga flyg- och bombanfall även mot civila mål — har ansett att skriften är av utomordentligt värde. Den har också legat som underlag för en motsvarande skrift i England.

Vi säger inte att normalskyddsrum-

Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten rörande kärnvapen och deras verkningar

met ger skydd under alla förhållanden utan bara att det ger det bästa skydd som i allmänhet finns att tillgå. Det motstår belastningen om byggnaden störtar samman och skyddar mot stridsgas och radioaktiv beläggning. Det skyddar också mot verkningarna av atombomber på något avstånd från explosionen.

Även den enkla åtgärden — som herr Spångberg tydligen ansåg att det fanns anledning att förlöjliga — att kasta sig ned i en grop, om det finns en sådan, innebär i och för sig ett skydd. Skall man då inte lämna anvisningar om de möjligheterna?

Jag har alltid betraktat herr Spångberg som en man med egen uppfattning i en rad frågor, och ingen bestrider hans rätt att ha en egen mening och att slåss för den. Jag har också funnit att upplysningsarbete om fred och avrustning är något som herr Spångberg sysslat med under årtionden och debatterat vid många tillfällen både här i riksdagen och annorstädes. Men jag är litet överraskad över att han så envist vägrar att dra konsekvenserna av sitt resonemang och av de påpekanden han gör om ett kärnvapenkrigs förödande verkningar samt att han inte vill dra den så att säga humanitära slutsatsen, att vi ändå måste försöka skydda oss med de medel som står oss till buds. Det strider mot den mänskliga naturen att inte försöka åstadkomma ett skydd, även om detta skulle vara av det allra enklaste slag. Skall vi bara överlåta detta åt tillfälligheterna och inte ge några anvisningar för den händelse det värsta skulle inträffa?

Det är vissa elementära anvisningar som vi försöker ge i den lilla skriften »Om kriget kommer». Där finns enkla och begripliga anvisningar, som inte är något uttryck för uppfattningen att vi under alla omständigheter skulle kunna skydda oss men som ändå säger den enskilde, att han om något skulle inträffa skall försöka bereda sig och de sina ett

så gott skydd som förhållandena medger.

Herr Spångberg har i sitt anförande tagit upp en rad problem, som egentligen skulle leda oss in i en allmän försvarspolitisk debatt. Jag har inte tänkt att ta upp en sådan debatt. Jag vill ändå bara säga att det i frågan om vårt land skall ha atomvapen eller inte icke har fattats några beslut, som, om man skulle dra ut konsekvenserna av herr Spångbergs uppfattning, leder fram till att vi oundvikligen måste få atomvapen. Beslut härom tillkommer det de politiska instanserna att fatta. Vi kan vara överens om att det finns all anledning att aktivare följa upp de försök som görs, inte minst av regeringen, att åstadkomma internationella överenskommelser för att begränsa inte bara proven med atomvapen utan också det antal nationer som förser sig med atomvapen.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag vill ingalunda bestrida riktigheten av det som inrikesministern sagt förekommer vid konferenserna och i en del av de föredrag som hålles om denna fråga. Där späds fakta ut och man prövar hur mycket folk egentligen tål att höra om detta och hur mycket konferensdeltagarna skall få rapportera om när de reser hem.

Jag har gripits djupt då jag ibland lyssnat till kvinnor, som också är mödrar, när de kommit hem från en konferens av detta slag. De har verkligen trott på att vi om ett krig skulle komma har de möjligheter som räknas upp i boken »Om kriget kommer». De framhåller att människorna måste läsa denna skrift och talar om hur man t. ex. kan dra ett skycke över sig om en atombomb skulle slå ned. Jag tycker sådant tal är både gripande och fruktansvärt. Om människorna får sådana falska föreställningar inpräntade, kommer nog militären att sköta om att vi får vapen av det slag som det nu finns

Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten rörande kärnvapen och deras verkningar

tillräckligt av för att föröda hela jorden med.

Jag är inte alldeles ensam om att tolka denna skrift på det sätt jag gjort. Jag vill bara fråga om det som står med början på sidan 2 i denna skrift är riktigt — föreställningen av vad vi väntar oss — jag tänker i detta sammanhang inte på vad statsministern skrivit i rekommendationen till boken. Det heter att det nutida kriget är totalt, och att »angriparen kommer att försöka tvinga oss till underkastelse med alla medel». Detta tema kommer igen senare i skriften. Vi får räkna med att möta allt: atombomber, gifter, gaser, bakterier o. s. v. Men »vi ger aldrig upp». »Vi vill försvara oss, kan försvara oss och skall försvara oss», och »varje meddelande om att motståndet skall uppges är falskt».

Hur har människor som läst krigshistorien panna att skriva något dylikt? Är det ändå inte så, att ett land när det finner sig stå inför att krossas och inte längre har några utsikter till seger försöker göra upp för att inte fullständigt gå under? Detta visar i alla händelser hela krigshistorien. Ibland kan det gå så långt att ett land inte kan få göra upp. Så gick det för Tyskland, sedan man tillräckligt hade propagerat om Tysklands överlägsenhet på olika områden, trots nationalsången »Deutschland, Deutschland über alles», trots att Tyskland hade de bästa vapen och den bäst skolade armé världen dittills kunnat visa upp.

Resultaten känner vi: det blev inte tid för tyskarna att göra upp. Därom vittnar i dag Tysklands delning. Landet är delat i två stater, vilka står som fiendeländer mot varandra. Det blev resultatet av den krigspropaganda som fördes, det blev resultatet av att människorna inte förstod att de skulle gå till väga på ett annat sätt än som ägde rum, resultatet av att man trodde på den militära styrkan.

Varför skall man inte tala om för människorna hur det skulle bli i ett atomkrig? Vi som försöker göra detta har små tillgångar och kan inte mäta oss med militärerna, inte med Folk och Försvar, inte med dem som skickar ombud till dessa konferenser och kan få höga bidrag — jag tror det rör sig om ända upp till 100 kronor per dag om det gäller resor, förlorad arbetsförtjänst o. s. v. Sedan far ombuden hem och redogör för sina intryck.

Men bakom ligger militären och kräver en ständig upprustning — upprustningen här i landet drar ju över 4 miljarder om året. Samtidigt underlåter vi att rusta upp våra sjukhus — de kan knappast ta emot katastroffall som inträffar under fredliga förhållanden, trots att läkare och annan personal samt medicin kan ställas till förfogande från hela landet. Skall vi då intala människorna att vi kan klara oss under krig? Det blir något av slaktarens lugnande klapp på djuret.

Hur går det i normalskyddsrummen? Man beräknar att en kärnvapenbomb på 5—20 megaton vid nedslaget skulle lämna en krater i marken på mellan 100 och 400 meters djup och 2—4 kilometer i genomskränning. Därtill kommer jordbävningssliknande förstörelse kring hela området — miltals omkring tryckvågor och eldhärjningar, under flera miljoner graders värme och med en radioaktivitet som ödelägger ofantliga områden. Mot detta är inget försvar ens teoretiskt tänkbart.

Manstein har i sin bok lämnat en redogörelse för en hemlig polisrapport om bombangreppen mot Hamburg våren 1943. Det var inga atombomber som fälldes utan andra bomber. 70 000 människor omkom vid detta anfall. Temperaturen i luften steg till 800 grader, och när man öppnade luftskyddskällare dagen efter angreppet var luften så het att källarna började brinna inuti, då syret strömmade in. De som befann sig i

Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten rörande kärnvapen och deras verkningar

skyddsrummen var döda redan vid angreppet. Och här rörde det sig ändå om relativt små bomber.

Varför skall man inte tala om sanningen? I ett kärnvapenkrig finns inget alternativ — ett sådant finns bara före kriget. Mänskligheten har ännu tid. Det finns militärkunskap från stormakterna som säger, att när den första kärnvapenbomben faller kan kärnvapenkriget inte hejdas. Detta är nog så riktigt.

Vi vet vilket maskineri som skall sättas i gång under den minut människorna har till förfogande, då de ser atombombsexplosioner på 50 mils avstånd. Under andra förhållanden — men det gäller inte här — kan man finna skydd. Men varför skall man inte tala om allt det ohyggliga, varför skall man inte väcka mänskligheten inför vad som håller på att ske med vår jord, med mänskligheten?

Jag är enig med inrikesministern då han pekar på de internationella överenskommelserna. Det är alternativet. Sådana överenskommelser måste komma till stånd med hjälp av folkopinionen i alla länder. Vi skall skapa denna opinion i vårt land och vi skall bidra till att skapa den i alla länder — världen över, i väst och i öst.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Herr Spångberg återkommer till inledningen av boken där det talas om totalt krig och totalt försvar. Han läste ett litet avsnitt men fullföljde inte läsningen som innebär en beskrivning fram till en eventuell ockupation av vårt land, varvid det säges att »vi inte ger upp». Herr Spångberg säger att detta är fruktansvärt. Därefter börjar han tala om krigshistoria. Till herr Spångbergs uttalande gör jag då den reflexionen: Vad hade det blivit av Norge, Danmark och andra länder, om man under den tyska ockupationen haft den inställning som herr Spång-

berg redovisar? Skall vi säga att det var fel av frihetsrörelserna i Norge, Danmark och andra länder som var ockuperade av Tyskland, att med de medel som fanns, även om de var små, göra ett försök att föra en kamp för friheten? Detta är ungefärligen avsikten med denna paroll. Man kan aldrig ge upp sin frihet. Jag hade ändock hoppats att herr Spångberg skulle ha förstäelse för detta.

Herr Spångberg kommer sedan tillbaka till talet om att man av boken skulle bibringas uppfattningen, att man alltid skulle kunna dra ett skynke över sig o. s. v. Var läser herr Spångberg detta?

Beträffande överraskande anfall står det på ett ställe följande: »Om Du inte hinner inomhus eller blir överraskad av ett anfall utan föregående flyglarm — — —», etc. Därefter ges vissa anvisningar: »Kasta Dig ögonblickligen ner, helst i en portgång, i en grop, invid en mur eller en vägg eller — om Du är inomhus — bakom något skyddande föremål. Skydda bar hud, framför allt ansiktet och händerna t. ex. med ett klädesplagg. Ligg still tills Du märker att föremål inte längre slungas omkring. Om kläderna börjar brinna, rulla Dig tills elden släcks.» o. s. v.

Detta är praktiska anvisningar om vad man i ett sådant läge bör företa sig. Ingen bibringas den uppfattningen att man därmed klarar sig, men man får ändock en anvisning om hur man i ett sådant läge skall försöka skydda sig eller bör skydda sig. Det finns inga garantier för att det blir ett totalt eller tillräckligt skydd, och det sägs inte heller i boken. Men är det inte riktigt att nämna någonting härom? Hur skall man uppträda i en sådan situation, om den ändock skulle uppstå?

För herr Spångberg finns det inget alternativ, det har han sagt ifrån, och därför vill han inte ge sig i kast med den i och för sig obehagliga uppgiften att försöka tänka sig in i situationen,

Svar på interpellation ang. undersökning av omständigheterna i samband med tyske medborgaren Willi Jutzis död

om den trots allt skulle uppstå. Det är en uppgift som regeringarna i åtskilliga stater, såvitt jag vet, försökt att diskutera. De har till allmänheten velat lämna de anvisningar som de funnit möjliga och rimliga. Vi försöker att följa vad som görs i andra stater, och jag vågar säga att den föreliggande skriften är en sådan som väl svarar mot de erfarenheter man också har i andra länder, även i sådana som deltagit i kriget.

Till slut säger herr Spångberg att man, eftersom det inte finns något alternativ, måste rikta uppmärksamheten på verkningarna i händelse av ett totalt krig med användande av kärnvapen. Jag har redan sagt att vi på denna punkt är överens, att vår första försvarslinje är fredslinjen. Hela vår politik inriktas på denna uppgift, men vi kan inte bortse från realiteterna, nämligen att det runtom oss i världen finns militära anordningar för anfall och försvar. Men att beröra arbetet för freden är ju inte avsikten med denna bok. Den skall inte behandla detta problem, utan bokens avsikt är att — om det trots alla våra ansträngningar blir ett krig — ge vissa anvisningar om vad människorna bör iakttaga för sitt och landets skydd.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag har aldrig förnekat att man skulle kunna skydda sig t. ex. genom att hoppa ned i en grop, om det var fråga om ett — skall vi säga — lindrigare krig, där vi inte hade problemet med exempelvis atomaskan. Men i boken sägs, att vi kan utsättas för ett överraskande anfall med atomvapen och kanske också med gifter och att vi i ett sådant läge vill försvara oss och kan försvara oss, att vi aldrig ger upp och att varje meddelande om att motståndet skall uppges är falskt.

Nu säger inrikesministern att det menas någonting annat med detta och att det närmast skulle vara fråga om ett lä-

ge liknande det man hade i Norge under frihetskriget. Inrikesministern tycker att det är konstigt att jag inte förstår det. Jag har sagt flera gånger i militärdebatter i denna kammare, att vi bör prestera ett sådant motstånd och att vi bör göra det genom att skapa en helt annan militärorganisation än den vi för närvarande har. Partisaner kan göra en ofantlig nytta, och en sådan verksamhet har jag ingenting emot. I Norge och Danmark restes ett motstånd som gjorde det odrägligt för »herrefolket» att vistas där och som nog gav en ganska god läxa. Men det motståndet utövades inte med vapen i hand utan genom olika slag av sabotage. Man försvarade ockupantens transporter, man sprängde fabriker och egna fartyg som fraktade varor som var viktiga för ockupationsmakten, o. s. v.

Jag har ingenting emot att man ger anvisningar om ett sådant motstånd. Men det bör man nog i så fall göra, innan vi råkar ut för det krig med atomvapen som man i vissa fall målar upp. Om sådan verksamhet ges dock inga anvisningar i broschyren, och det finns därför ingen anledning att börja tala om den norska frihetskampen när vi diskuterar denna broschyr. Den gör nu närmast samma intryck som slaktarens lugnande klapp på slaktoffret, innan dråpslaget kommer.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 23

Svar på interpellation ang. undersökning av omständigheterna i samband med tyske medborgaren Willi Jutzis död

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Spångberg frågat mig om jag vill

Svar på interpellation ang. undersökning av omständigheterna i samband med tyske medborgaren Willi Jutzis död

låta verkställa en allsidig undersökning av omständigheterna kring den tyske fältväbeln Willi Jutzis död vid svensk-norska gränsen under andra världskriget och utarbeta en redogörelse härför avsedd att användas av Jutzis hustru i ärende om krigsänkepen- sion i Förbundsrepubliken Tyskland.

Som svar vill jag anföra följande.

Jutzi deserterade från den tyska krigsmakten i Norge år 1941 och gick över gränsen till Sverige. I samband med avvísning ur riket den 14 oktober 1941 flydde han vid den norska tullstationen i Eda tillbaka mot svenskt område i närheten av Vrängsälven och avhörde inte vidare. Han påträffades död i Vrängsälven på svenskt område den 6 juli 1942.

Fallet Jutzi har förut vid flera tillfällen varit föremål för utredning och beslut av olika myndigheter. Redan den 7 juli 1942 förrättade vederbörande provinsialläkare besiktning av den döda kroppen och intygade därefter, att yttre skador åstadkomna under den dödes livstid inte kunnat konstateras, att dödsorsaken inte kunnat fastställas samt att rättsmedicinsk obduktion var utan gagn med hänsyn till stoffets långt framskridna förruttelse.

De närmare omständigheterna i samband med Jutzis avvísning den 14 oktober 1941 har 1959 utretts av justiekanslern i tryckfrihetsärendet samt sedermera också av riksåklagaren. Därvid har förhör hållits med ett stort antal personer, bland andra den officer och den polisman som verkställde avvísningsbeslutet samt vittnen till Jutzis flykt vid Eda.

Utredningen visar, att förrättningsmännen vid flykttillfället avlossade pistolskott, sedan Jutzi sprungit in i ett skogsområde nära tullstationen, samt att han på norskt område eftersöktes av en tysk militärpatrull, men de ger inte någon klarhet i frågan huruvida Jutzi avlidit i samband med flykten.

Utredningen föranledde inte åtal eller andra åtgärder.

Under 1962 gjordes framställningar om rättsmedicinsk undersökning av Jutzis kvarlevor och om intyg från vederbörande svenska myndighet att Jutzi med största sannolikhet mist livet i samband med avvísningen. I anledning av dessa framställningar avgav medicinalstyrelsens rättsmedicinska nämnd utlåtanden. Av dem kan inhämtas i huvudsak följande. Vid likbesiktningen 1942 iaktogs inga skador. Om exempelvis en skottskada i huvudet förelegat borde den då ha upptäckts. På grund av att 20 år förflutit sedan Jutzi jordades skulle endast skelettdelarna nu kunna bli föremål för rättsmedicinsk undersökning. Eventuella skador på skelettdelarna skulle vara synnerligen svårtolkade. Det får bedömas som osannolikt att eventuellt förefintliga skador med någon grad av säkerhet skulle kunna dateras. — Med hänsyn till det tillstånd, i vilket Jutzis stoft befann sig då det anträffades, är det inte medicinskt möjligt att ange den ungefärliga dödsdagen.

Jutzis frånskilda hustru, som är tysk medborgare, har i skrivelse den 26 november 1962 bl. a. uppgivit, att hennes rätt till tysk änkepen- sion är beroende av att hon kan förete av svensk myndighet utfärdat bevis om Jutzis dödsdag och dödsorsak. Med anledning härav har svenska beskickningen i Bonn i skrivelse den 20 maj 1963 underrättat henne om resultaten av de förut nämnda utredningarna och om rättsmedicinska nämndens utlåtande samt om att svensk myndighet följaktligen inte kan utfärda intyg angående vare sig dödsdagen eller dödsorsaken.

Efter vad sålunda förekommit anser jag att ytterligare utredning inte kan förväntas skapa klarhet om tidpunkten för Jutzis död. Jag är därför inte nu beredd att ta initiativ till en dylik utredning.

Svar på interpellation ang. undersökning av omständigheterna i samband med tyske medborgaren Willi Jutzis död

Vidare anförde:

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag tackar inrikesministern för att jag har fått svar på min interpellation. Jag tvingas emellertid erkänna att jag är ganska besviken över svaret.

Här gäller det att erhålla stöd för den rätt en stackars änka nere i Tyskland kan ha att erhålla änkepension. Då jag lyssnade på svaret kom jag att tänka på ett uttalande då vid ett drama om förstfödslorätt säges: rösten är Jakobs, men händerna, — — —.

Jag har haft flera samtal med inrikesministern om Willi Jutzi, och jag har haft samtal med flera av hans medarbetare i departementet. Jag har alltid funnit dem vara mycket förhoppningsfulla om att vi här till sist ändå skulle kunna nå fram till någonting. Mina samtal med inrikesministern har verkat stimulerande på mina strävanden att försöka bidra till att fru Jutzi skulle kunna få den hjälp hon behöver. Vid tidpunkten för makens död hade hon ett tvåårigt barn, och hon har fått dra sig fram under den tid som gått utan hjälp i form av änkepension.

Vad som gjort att jag intresserat mig för denna sak är kanske dels att dramat utspelades i min egen hemkommun, dels att fru Jutzi vid ett tillfälle för ett par år sedan då hon besökte sin makes grav uppsökte mig i Charlottenberg. Hon frågade då om vi inte här i Sverige skulle kunna göra någonting för henne. Jag svarade, att jag skulle försöka göra vad jag kunde. Det är ju det svar man vanligen ger om man vill hjälpa.

Jag skrev då till bekanta som jag hade i Tyskland och fick gynnsamma svar. Jag har talat om detta fall med tyska vänner som jag har både på öst- och västsidan. På östsidan har man svarat att det skulle finnas möjligheter att i liknande fall bevilja änkepension, och

från västsidan har jag fått samma svar. Via Västberlin har jag lyckats komma i kontakt med borgmästaren, doktor Vogel, i München, där fru Jutzi bor.

Då jag interPELLERADE, hoppades jag att svaret skulle få ett innehåll som kunde vara vägledande för myndigheterna i Tyskland, eftersom dessa inte beviljar änkepension enbart på de uppgifter som hittills har lämnats. Varför kan vi ifrån Sverige inte lämna en ordentlig redogörelse för hur det hela har gått till? Vi behöver inte precis fastställa vilken dag Jutzi dog och orsaken till hans död. Det borde emellertid vara lätt att göra en sannolikhetsberäkning, ett antagande att han måste ha avlidit i samband med utvisningen, transporten och flykten vid gränsen den 14 oktober 1941. Det måste anses helt uteslutet att han avlidit någon månad senare. Jag skulle vilja att man inom inrikesdepartementet tog en överblick över områdets geografiska karaktär. Det område där Jutzi flydde ligger som en kil från gränsen med Vrångsälven på den ena kilsidan och på den andra sidan går landsväg och järnväg nästan parallellt till en bro vid Eda glasbruk där landsvägen och järnvägen korsas. Ingen människa kunde komma dit osedd, eftersom området var packat av militär. För övrigt var det förbudet för främlingar utan pass att befinna sig någon mil utanför gränsen.

Likadant var det på den norska sidan strax i närheten av det norska militärkvarteret i Magnor, som bara låg 3 kilometer från den aktuella platsen. På andra sidan hade man en mycket noggrann bevakning av gränsen med hjälp av hundar och militärpersonal. Att vi som arbetade för hemmafronten hade möjligheter att tränga igenom denna kedja hade andra förklaringar. Jag känner trakten och vet hur svårt det var att komma fram. De flyktingar som kom måste ta sig fram på andra vägar, men ingen flykting torde ha tagit sig

Svar på interpellation ang. undersökning av omständigheterna i samband med tyske medborgaren Willi Jutzis död

in på det område där man fann Jutzi död.

Varför är det då så viktigt att man får en redogörelse för detta? Jo, därför att Jutzis fru av de nazistiska myndigheterna tvingades begära skilsmässa i mars 1942. Händelsen med Jutzi inträffade den 14 oktober 1941, och man fann honom den 7 juli 1942. Kroppen var då nästan fullständigt förruttnad. En del köttdelar hade fallit av från armarna, och från vissa delar av kroppen lyste skelettet fullständigt igenom. Det var väl egentligen detta som var anledningen till att det aldrig blev någon ordentlig likbesiktning. Det är ganska belysande när medicinalstyrelsens rättsmedicinska nämnd i sitt utlåtande förklarar, att om exempelvis en skottskada i huvudet förelegat borde den ha upptäckts vid likbesiktningen. Ja, men vem har sagt att man sköt Jutzi i huvudet? Vem har sagt att man över huvud taget sköt honom? Jag har inte sagt att det finns bevis på något sådant, men mycket talar för att man gjorde det. Man sköt nämligen *efter* honom, även om man säger att man inte sköt *på* honom. Först polismannen och sedan officeren avlossade pistolskott när han flydde, Jutzis kamrat kvarhölls i bilen av chauffören. När polismannen och officeren kom tillbaka ropade Jutzis kamrat detta: »Jag har drömt att en svensk skulle skjuta oss.» Den medpassagerare, en norsk undersåte, som på ett underligt sätt fördes till tyskarna i Norge, hade uppfattningen att Jutzi var dödsskjuten. Men officeren och polismannen sade att han hade försvunnit. De kunde inte ha träffat honom.

Året därpå, när vintern var slut, påträffade man emellertid Jutzis ruttnade kropp på denna plats. Det säger någonting om vad som kunde hända under den här tiden.

Det är riktigt, som inrikesministern säger, att Jutzi avvisades den 14 oktober 1941 och påträffades död i Vrångs-

älven den 6 juli påföljande år. Men det väsentliga i denna sak är vad som under mellantiden hände i Tyskland när det gällde skilsmässan.

Själv har jag aldrig jagat efter de eventuella skyldiga till Jutzis död. Händelser av detta slag utspelas naturligtvis alltid i ett krig — de förekommer även i ett neutralt land — när människans värde är lika med noll. Det kan ju vara en lämplig illustration till vad vi diskuterade i samband med det förra interpellationssvaret. Den enskilda människans ställning i ett krig belyses av detta fall.

Vem var då denne Jutzi? Jo, det var en man som hade rymt från nazisterna i Norge och lämnat ockupationsmakten därför att han inte ville vara med om det som nazisterna utförde mot den norska befolkningen. Han trodde att han skulle få en uppehållsort här i landet. Han fick bo i en stuga i Skillingmark invid norska gränsen och fick hjälp med mat både från den svenska och den norska sidan. Stugan låg på svenskt område men ägdes av en norrman.

En dag kommer så polisen dit och säger till Jutzi och hans kamrat, att de nu skulle föras till ett svenskt interneringsläger och tas upp där. Det var just vad de ville, så de följde godvilligt med till landsfiskalen. Men när de kom dit, fick de veta att det inte alls var fråga om någon upptagning i interneringsläger. Man hade ljugit för dem när man gett detta löfte. Nu sade man i stället att de skulle föras till tyskarna i Mag-nor.

Jag skall inte närmare gå in på den saken. Jag har någon gång tidigare här i kammaren skildrat hur Jutzi flydde vid gränsen, besköts och senare hittades på sätt som redan omnämnts.

Det var någonting av detta som jag hade hoppats att inrikesministern skulle ha meddelat i sitt svar. Det material han nu levererat har faktiskt inget som helst värde. Det skadar nära nog den

Svar på interpellation ang. undersökning av omständigheterna i samband med tyske medborgaren Willi Jutzis död

sak det skulle gynna. Vad jag önskat vore ett material som skulle kunna användas som bevis av Erna Jutzi vid en framställning om krigsänkepension. I detta material borde ha ingått en beskrivning av platsen där liket påträffades och en beskrivning av liket sådant det var när det hittades. Det borde ha varit en beskrivning av vad som över huvud taget förekom och hur förhållandena var på platsen samt hur det sålunda med all sannolikhet kan räknas med att Jutzi måste ha avlidit i samband med sin flykt. Ett sådant material skulle kanske ha hjälpt fru Jutzi. Det skulle kasta ljus över händelseförloppet. Hur militärerna och polisen bar sig åt har inget större bevisvärde i detta sammanhang, så det behöver man inte tala om. Som nämnts i svaret har fru Jutzi den 26 november 1962 skrivit och meddelat, att hennes möjligheter att få änkepension är beroende av att hon kan förete av svenska myndigheter utfärdat bevis om Jutzis dödsdag och om dödsorsaken.

Den exakta dödsdagen kan inte fastställas, eftersom det teoretiskt kan tänkas, att han levat någon dag längre, att han fallit i skogen eller i vattnet. Men man kan på grundval av vad som framkommit beräkna, att Jutzi avlidit föremars 1942. Redan likets tillstånd stöder ett sådant antagande. En sådan beskrivning skulle vara tillräcklig för att fru Jutzi skulle få sin rätt. Svenska beskickningen i Bonn svarade emellertid, den 20 maj 1963, att resultatet av utredningarna och innehållet i den rättsmedicinska nämndens utlåtande gör att de svenska myndigheterna inte kan utfärda intyg rörande vare sig dödsdag eller dödsorsak.

Jag skäms över att en svensk beskickning — med den roll som svenska myndigheter har spelat i detta fall — med sådan likgiltighet kan vifta bort hela saken. Jag skäms så mycket mer, som de löften man ger att göra vad man kan

för att hjälpa en människa smulas sönder i byråkratiska ordvändningar av myndigheterna.

I det material som inrikesministern nu levererar har man sållat bort allt som har bevisvärde för Erna Jutzis framställning om krigsänkepension.

Inrikesministern hänvisar till att förhör hållits m. m. Är inte detta också upprörande! Myndigheterna har varit fullständigt likgiltiga inför vad som hänt. De förhör som hållits har tvingats fram av en enskild människa med ideellt intresse, redaktör för en liten tidskrift och till yrket skraddarmästare — D. V. Andersson i Arvika. Denne har tagit itu med saken och rullat upp hela historien, tvingat myndigheter och inblandade: polisen, chauffören, officeren, landsfiskal Hiertner m. fl. att tala. Men ingen av dem har sagt sig tro att Jutzi har kommit till fyndplatsen efteråt. De vill inte bestrida att han kunnat omkomma vid flykten. Polisen har t. o. m. uttalat att Jutzi kanske fått en chock och drunknat i älven. Det är alltså en enkel medborgare som av ideella skäl har lagt ner ofantligt mycket pengar och tid för att ta reda på alla dessa människor och som framtvingat förhören, men honom vill man kanske inte nämna i detta sammanhang. Han är den ende som har åtalats emedan han framförde en fundering till riksåklagaren, om det kunde vara rimligt att ämbetsmän uttalade sig så tvetydigt som har förekommit i detta fall. Hans skrift ansågs ärekränkande. Han förstod inte att den kunde vara det. Han, som försökte skapa rättvisa och har åstadkommit att hela saken tagits upp, blev av svensk domstol dömd till dagsböter för ärekränkning av en landsfiskal.

Jag nämnde någonting om gravöppning i min interpellation. Jag tror inte att det skulle vara nödvändigt att öppna graven och undersöka kvarlevorna — vi har tillräckligt med bevis ändå — men om man öppnar graven och i läm-

Svar på interpellation ang. undersökning av omständigheterna i samband med tyske medborgaren Willi Jutzis död

ningarna finner kulor som passar till de pistoler Jutzi besköt med, har man ett hundra procentigt bevis för hur det hela egentligen gått till och klarlägger Jutzis död vid norska gränsen.

Vi har behandlat den här frågan flera gånger i konstitutionsutskottet, och jag vill säga att man visat stor förståelse, men konstitutionsutskottet har inte ansett att det har funnits anledning att rikta någon anmärkning mot inrikesministern eller något annat statsråd i det här sammanhanget. Det skulle ha kunnat göras en reservationsanmärkning, men hela dramat är så tragiskt, så mänskligt och samtidigt obarmhärtigt och så fruktansvärt i hela sin tragik, att varken jag eller någon annan haft en tanke på politisk anmärkning. Vad vi har önskat är att ge stöd åt Jutzis familj, så att änkan kan få pension som krigsänka från Förbundsrepubliken Tyskland. Var Jutzi död före mars, innan hon tvingades till skilsmässa, är ju skilsmässan ogiltig, eftersom man inte med juridiskt bindande kraft kan skilja sig från en död. Det är här som det skulle vara värdefullt med en redogörelse för hur det hela sannolikt har gått till. Det är möjligt att tyskarna, som har avgörandet, skulle förstå saken bättre, om de finge den presenterad på det auktoritativa sätt som myndigheterna kan göra. Jag hoppades att inrikesministern skulle ha samma goda förståelse för detta då han avgav detta svar som han har haft vid våra tidigare svar samtals om denna sak.

I fjol kom några ledamöter av konstitutionsutskottet överens om att gå till riksåklagarämbetet med en skrivelse för att saken skulle rullas upp. Där framhålls bl. a. följande som jag skulle ha önskat att inrikesdepartementet hade tagit fasta på: »Omständigheterna vid flykten, skottlossningen och platsen för fyndet av Willi Jutzis döda kropp jämte övriga omständigheter samt intresset av att Erna Jutzi om möjligt tillhandahållas sådan utredning att ett sanno-

likhetsantagande i pensionsärendet kan göras om tidpunkten för Willi Jutzis död, talar emellertid enligt vår mening för att en ny utredning i saken bör göras. Även en gravöppning torde, med hänsyn till möjligheten av att påträffa kulor i skelettet eller kistan, därvid böra företagas. I vart fall torde, enligt vår mening, svenska myndigheter böra lämna Erna Jutzi allt det stöd som är möjligt för att tidpunkten för hennes makes död skall kunna fastställas.»

Skrivelsen ledde inte till några åtgärder från riksåklagarämbetets sida. Jag har inte svaret till hands, men jag har en minnesbild av att riksåklagarämbetet ansåg att ärendet borde behandlas av annan myndighet och därvid syftade på Kungl. Maj:t.

För att skrivelsen skulle göras så stark som möjligt hade den undertecknats av utskottets ordförande herr Elmgren, vice ordföranden herr Torsten Andersson och vidare av herrar von Friesen och Braconier. Även jag hade undertecknat skrivelsen. Den hade sålunda undertecknats av presidiet i utskottet och representanter för samtliga partier inom utskottet.

Denna skrivelse sammanfaller väl med min interpellation — jag försöker hålla det hela så enhetligt som möjligt för att nå bästa möjliga resultat — och den borde ha kunnat tjäna som stöd för ett bättre svar än det som har lämnats.

Jag vill sluta detta anförande med att fastslå myndigheternas moraliska plikt, efter vad som förekommit, att ge Jutzis efterlevande det stöd som en redogörelse skulle kunna utgöra för fru Jutzis ansökan om krigsänkepension. Jag vågar uttala den förhoppningen att sista ordet inte är sagt i denna fråga utan att det skall vara möjligt att inta en välvilligare inställning, som gör det möjligt för Erna Jutzi att erhålla pension från Förbundsrepubliken Tyskland.

Svar på interpellation ang. undersökning av omständigheterna i samband med tyske medborgaren Willi Jutzis död

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Vi som nu har lyssnat på herr Spångberg är väl på det klara med det engagemang och den känsla för änkan Jutzis situation som han har givit uttryck för. Jag vill gärna säga att vi inte på något sätt har velat visa oss kallsinniga gentemot vad som här har utspelats. Men jag tycker nog ändå att herr Spångberg inte har uppmärksammat det som säges i interpellationssvaret om de försök som har gjorts att så långt det varit möjligt bistå Jutzis hustru.

En utredning företogs 1959 av justitiekanslern, och sedermera gjordes också en utredning av riksåklagaren. Jag noterar att herr Spångberg inte har jagat efter eventuellt skyldiga och har heller inte gjort något sådant påståen- de, men under utredningsarbetet har man givetvis måst ställa sig också den frågan, om dödsfallet kunde läggas någon till last. Vid de utredningar och förhör som har hållits har man inte kunnat komma fram till slutsatsen, att så är fallet. Man har därför inte funnit anledning att föranstalta om åtal.

I utredningarna har beskrivits, ungefär på det sätt som jag har redovisat, vad man kände till beträffande Jutzi, hans besök i landet, hans avvisande, hans påträffande, den besiktning av liket som den 7 juli 1942 förrättades av vederbörande provinsialläkare och det intyg som i anslutning till denna besiktning lämnades. I detta intyg heter det att yttre skador åstadkomna under den dödes livstid inte kunnat konstateras, att dödsorsaken inte kunnat fastställas samt att rättsmedicinsk obduktion var utan gagn med hänsyn till stoftets långt framskridna förruttelse.

Allt detta utredningsmaterial har nu överlämnats till fru Jutzi. Hon har blivit underrättad om utredningarna och om rättsmedicinska nämndens utlåtande, där det konstateras att man 20 år

efteråt inte kan räkna med att nå resultat med en rättsmedicinsk undersökning.

När vi samtalat om detta, herr Spångberg och jag, och jag har haft åtskilliga resonemang med myndigheter och med befattningshavare i departementet, har vi sagt oss att om man ur detta material kan dra slutsatser, så ställs materialet till förfogande. Alla de handlingar som vi har i målet står till förfogande för fru Jutzis ombud. Men om de tyska myndigheterna kräver att de svenska myndigheterna skall lämna intyg angående dödsdag och dödsorsak, måste vi säga att våra myndigheter inte kan åläggas lämna sådana uppgifter, därför att de inte har ett materialunderlag härför.

Herr Spångberg begär att jag här i mitt interpellationssvar skulle ha gjort en sannolikhetsbeskrivning och att denna sedan eventuellt skulle kunna läggas som underlag för en framställning hos de tyska pensionsmyndigheterna. Jag kan inte göra något annat än att presentera de fakta i målet som vi har. Det har jag gjort tidigare, och jag har delvis upprepat dem nu. Jag upprepar också att i den mån som de handlingar som finns i detta mål kan främja fru Jutzis eller hennes medhjälpares ansträngningar att åt henne åstadkomma en pension, skall vi medverka till att dessa handlingar står till förfogande. Det har vi också gjort genom att officiellt från departementet skriftligen meddela, att handlingarna skall stå till förfogande. Vi kan inte komma längre, herr Spångberg.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 24

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 147, med anhållan om yttrande över vissa av Europarådets rådgivande församling vid dess

femtonde ordinarie möte fattade beslut.

§ 25

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet en vid utskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan fogad, å bordet vilande framställning från delegerade för riksdagens verk angående beslutanderätten beträffande pensionsärenden vid riksdagens verk.

§ 26

Föredrogs var för sig följande å bordet vilade motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna nr 923—930;

till jordbruksutskottet motionen nr 931; och

till statsutskottet motionen nr 932.

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 933, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 69, angående anslag för budgetåret 1964/65 till vissa forskningsråd m. m., hänvisades motionen, såvitt avsåg anslag under nionde huvudtiteln, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 934—937.

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 938, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 83, angående skolväsendets centrala ledning m. m., hänvisades motionen, såvitt avsåg ändring i skollagen, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 939—954.

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 955, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100, angående organisationen av polis-, åklagar- och exekutionsväsendet m. m., hänvisades motionen, såvitt avsåg det un-

der b) upptagna yrkandet, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott motionerna nr 956—958;

till statsutskottet motionen nr 959; samt

till konstitutionsutskottet motionerna nr 960 och 961.

§ 27

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 4 och 5, statsutskottets utlåtanden nr 11, 23 och 47—52, bevillningsutskottets betänkanden nr 36 och 44, bankoutskottets utlåtanden nr 19—24, första lagutskottets utlåtanden nr 19—21, andra lagutskottets utlåtanden nr 34—40, tredje lagutskottets utlåtanden nr 22—25, jordbruksutskottets utlåtande och memorial nr 8 och 9 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 18—20.

§ 28

Föredrogs den av fru *Kristensson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående deltagandet i mödraundervisning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 29

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å driftbudgeten under tredje huvudtiteln gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1964/65 till Internationell biståndsverksamhet jämte i ämnet väckta motioner,

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för

försvarets fastighetsfond för budgetåret 1964/65 jämte i ämnet väckt motion,

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1964/65 till högre utbildning och forskning jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal med Stockholms stad rörande vissa markbyten m. m.; samt

bevillningutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av väckta motioner om restitution av skatt på bensin för motorsågar, m. m.,

nr 34, i anledning av väckta motioner angående rätten till avdrag för kommunal skatt vid statlig inkomstbeskattning,

nr 40, i anledning av väckta motioner angående värderingen av varulager vid beskattningen, och

nr 41, i anledning av väckta motioner angående allmänna riktlinjer för skattepolitiken.

§ 30

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1964/65 till övnings- och yrkesläroarbildning samt till fortbildning m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1964/65 till studiesociala ändamål.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 134, till fullmäktige i riksgäldskontoret med uppdrag att föranstalta om anskaffning av informationsmaterial för studiebesök i riksdagen; och

nr 135, till fullmäktige i riksbanken

angående användande av riksbankens vinst för år 1963.

§ 31

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 148, med förslag till naturvårdslag m. m., överlämnats till kamraren.

Denna proposition bordlades.

§ 32

Till bordläggning anmäldes bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från styrelsen för riksdagsbiblioteket inkommit framställning angående vissa lönegradsuppflyttningar.

§ 33

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 84, med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, motionerna:

nr 962, av herr *Gustafsson* i Borås,

nr 963, av herr *Källenius*,

nr 964, av herr *Lassinantti m. fl.*, och

nr 965, av herr *Palm*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 101, med förslag till lagstiftning med anledning av förstatligandet och omorganisationen av polisväsendet m. m., motionerna:

nr 966, av herrar *Hedin* och *Ståhl*,

nr 967, av fru *Kristensson* och fröken *Wetterström*, samt

nr 968, av herr *Sköldin m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 111, angående organisation av förvaltningarna vid marinkommando Syd, motionen nr 969, av herrar *Nyberg* och *Wachtmeister*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 116, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den

14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor, m. m., motionerna: nr 970, av fru *Ekendahl m. fl.*, nr 971, av herr *Gustafson* i Göteborg m. fl., och

nr 972, av fru *Ryding m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 123, angående inrättande av en avdelning för kemi vid tekniska högskolan i Lund m. m., motionen nr 973, av herr *Grebäck m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 128, med förslag till lag om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet, motionen nr 974, av herr *Börjesson* i Falköping;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 133, med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen, motionerna: nr 975, av fröken *Bergegren* och herr *Martinsson*, samt

nr 976, av herr *Spångberg m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 134, med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering, m. m., motionen nr 977, av herr *Magnusson* i Borås m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 136, angående anslag till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1964/65, motionen nr 978, av herr *Spångberg*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 139, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 § och 23 § 1 mom. bekämpningsmedelsförordningen

den 14 december 1962 (nr 703), motionen nr 979, av herr *Grebäck m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 141, angående ändrad organisation av postverket, m. m., motionen nr 980, av herr *Kollberg m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 142, med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § ränteregleringslagen den 25 maj 1962 (nr 258), motionen nr 981, av herrarna *Berglund* och *Magnusson* i Borås.

Dessa motioner bordlades.

§ 34

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

fru *Eriksson* i Stockholm, till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående möjligheter för partiellt arbetsföra att erhålla statlig tjänst, och

herr *Börjesson* i Falköping, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående åtgärder mot den illegala narkotikahandeln.

§ 35

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härfter kl. 18.42.

In fidem

Sune K. Johansson